COMISIA ISTORICĂ A ROMÂNIEI

LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI

DELA

ISTRATIE DABIJA PÂNĂ LA DOMNIA
A DOUA A LUI ANTIOH CANTEMIR
1661 — 1705

EDITAT DE

C. GIURESCU

BUCUREȘTI
ATELIERELE GRAFICE **SOCEC & Co.**, SOCIETATE ANONIMĂ
1913

LETOPISEŢUL ŢĂRII MOLDOVEI

DELA 1661—1705

COMISIA ISTORICĂ A ROMÂNIEI

LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI

DELA

ISTRATIE DABIJA PÂNĂ LA DOMNIA
A DOUA A LUI ANTIOH CANTEMIR
1661 — 1705

EDITAT DE

C. GIURESCU

BUCUREȘTI
ATELIERELE GRAFICE SOCEC & Co., SOCIETATE ANONIMĂ
1913

PREFAȚA

Letopisețul de față este inedit. Cu toate că manuscriptele în cari s'a transmis se află în Biblioteca Academiei Române și erau cunoscute de mult, valoarea lui ca izvor istoric independent a trecut neobservată. Din cauza asemănării cu Cronica racovițeană, atribuită lui Nicolae Muste, și cu Cronica lui Neculce, a fost considerat până acum ca o compilațiune după acestea, pe când în realitate le servise drept izvor. Cu noul letopiseț istoriografia moldovenească se îmbogățește cu o lucrare originală, care este în acelaș timp și o prețioasă contribuție pentru limpezirea unora din controversele la cari au dat naștere studiile asupra cronicelor moldovenești din prima jumătate a secolului al XVIII. El a fost reprodus aproape în întregime în Cronica racovițeană, ale cărei elemente constitutive ni se lămuresc, și a format izvorul de căpetenie pe care l-a urmat Neculce pentru începutul cronicei sale. Origina celor mai multe dintre știrile istorice din prima parte a acestor importante izvoare ni-i acum cunoscută. In ce privește normele de cari m'am călăuzit pentru editarea lui, câteva lămuriri sunt necesare. Letopisețul ne interesează ca izvor istoric și ca operă literară. Valoarea lui filologică, și din cauza epocei târzii căreia aparține, și din cauza transmiterii lui în còpii cu mult posterioare, este minimă. Ea nici nu m'a preocupat, scopul mieu fiind să dau o ediție istorică nu filologică. N'am căutat deci nici să reconstitui, prin comparație cu alte texte contimporane, particularitățile caracteristice ale limbii din timpul când scrie autorul anonim, nici să redau cu minuțiozitate pe acelea ale scriitorilor de mai târziu ai manuscriptelor, cari ni-au păstrat textul. Am respectat pretutindeni cuvântul pe care l-am găsit în manuscripte, dar am sacrificat fără ezitare particularitățile

dialectale și ortografice ale diferiților copiști, alegând totdeauna forma care se apropia mai mult de cea literară actuală. Cine vrea să cunoască formele dialectale moldovenești dela 1700, cari dealtfel nu se deosibesc aproape de loc de cele de acum, trebue să se adreseze nu la texte anonime, păstrate în còpii târzii, oricât de temeinică ar fi reconstituirea lor, ci la nenumăratele acte și scrieri contimporane, despre cari se știe precis când, unde și de către cine au fost scrise. Cât privește reproducera ezactă, imposibilă în limitele alfabetului latin, a acelor nesfârșite variațiuni ortografice din scrierea chirilică, care îngreuiază transcrierea latină, uneori chiar până la alterarea limbii, cred că trebuie suprimată din textele istorice cari nu-s mai vechi ca secolul al XVIII, precum și din acelea cari, deși mai vechi, sunt păstrate numai în còpii din această epocă. Prin înlăturarea atâtor inutilități ortografice și a arhaismului artificial pe cari ele îl produc, interesul istoric pentru textul devenit ligibil sporește, fără nici o pierdere pentru filologie.

C. Giurescu.

1913 Septemvrie.

CUPRINSUL

INTRODUCERE

I. Continuatorii Letopisețului lui Miron Costin.

Cele dintâi cronice moldovenești în românește, scrise în prima jumătate a veacului al XVII, s'au pierdut. Astfel Letopisețul moldovenesc folosit de Grigore Ureche, care cuprindea istoria Moldovei dela descălecat până la domnia lui Petru Șchiopul, acela urmat de Simion Dascălul, care mergea până la Vasile Lupul, identic după noi cu Letopisețul lui Istratie logofătul, și chiar răspânditul și des citatul Letopiseț al lui Grigore Ureche, ni-s cunoscute astăzi numai după mențiunea și extrasele păstrate în compilația lui Simion Dascălul, care este cea mai veche cronică moldovenească ajunsă până la noi (c. 1650—1660). Compilația, cu mult mai dezvoltată, în alcătuirea căreia ele au intrat, a fost dela apariția ei preferată de cititori. Pentru acest motiv ea singură fiind copiată și răspândită, celelalte au devenit cu timpul din ce în ce mai rare, până când au dispărut cu totul. Miron Costin, care aparținea generațiunei imediat următoare aceleia a lui Ureche, contimporan cu fiii și rudele lui, nu-i cunoștea cronica! Pierderea acestor letopisețe este, după toate probabilitățile, definitivă. Speranța descoperirei de acum înainte a vreunuia din ele în manuscriptele încă necunoscute aflătoare în țară, trebue, cred, părăsită.

Acelaș fenomen al dispariției unor scrieri istorice mai mici, înlocuite prin altele mai întinse, în cari ele fuseseră încorporate, îl întâlnim în Moldova încă odată în prima jumătate a secolului al XVIII. Operile pierdute sunt de astă dată o serie de cronice mai mărunte, cari continuau Letopisețul lui Miron Costin. Acest Letopiseț, scris în 1675, pe când

cronicarul era vornic de ţara de jos, şi pus în circulaţie ca operă deosebită, iar nu, cum se crede de obiceiu, într'un corp cu Cronica atribuită lui Grigore Ureche, pe care o continua, s'a răspândit dela început în numeroase còpii [1]). Data celei mai vechi cunoscute, 1677, a fost chiar considerată de editorii de până acum ai Letopisețului, ca însăşi data alcătuirei [2]), ceeace a dat naştere, prin nepotrivirea dregătoriei de mare vornic arătată în titlu cu aceia de logofăt pe care cronicarul o ocupa în realitate în acel an, la numeroase discuţiuni. Printre autorii acestor còpii, boieri din dregătoriile mărunte, de obiceiu diaci şi uricari, s'au găsit unii cari au însemnat întâmplările contimporane şi dincolo de anul 1661, unde se oprea povestirea lui Miron Costin. S'au alcătuit astfel mai multe letopiseţe, cari începeau cu domnia lui Istratie Dabija şi mergeau până

[1]) Titlul Letopisețului, cu indicaţia ezactă a datei când a fost scris şi a dregătoriei pe care o avea atunci cronicarul, s'a păstrat în ms No. 36 din Biblioteca Academiei Române, şi are cuprinderea următoare: «Letopisețul ţării Moldovei dela Aaron Vodă încoace, de unde este părăsit de Ureche, vornicul de ţara de gios, scos de Miron Costin, vornicul de ţara de gios, în oraş în Iaşi, în anul dela zidirea lumii 7183, iar dela naşterea Mântuitoriului lumii lui Iisus Hristos 1675, mesiţa *(loc alb)* dni». Manuscriptul a aparţinut mai înainte Muzeului de antichităţi şi a fost descris întâia oară de V. A. Ureche în ediţia Operilor lui Miron Costin, vol. I, p. 36, care l-a numit Codex a Rafailean. Ureche a citit însă greşit anii: 7181 şi 1673 în loc de 7183 şi 1675. Greşită e şi atribuirea manuscriptului lui Rafail logofătul care a făcut numai o simplă însemnare. Cf. Catalogul manuscriptelor româneşti dela Academia Română, de I. Bianu, I, 98. Pentru punerea în circulaţie a Letopisețului independent de cronica pe care o continua, vezi lucrarea mea: Noui contribuţiuni la studiul cronicelor moldovene (Bucureşti 1909) p. 45—6.

[2]) Kogălniceanu, Letopiseţe² I, 243; V. A. Ureche: Miron Costin, Opere complete, I, 429. Anul 7185 figura în copia pe care a reprodus-o pela 1725—35 Gligoraş sin Vasilie Popa uricarul (în mss No. 115 şi 354 dela Acad. Rom. Cf. şi còpiile lor: mss No. 338 şi 240), de unul din manuscriptele căruia s'a servit Kogălniceanu pentru ediţia sa (No. 115). Existenţa anului 7185 în acea copie se explică astfel: Copistul, scriind în acel an, a înlocuit anul 7183, care se afla în manuscriptul de care se servea, prin anul 7185 în care scria. Ezact la fel procedează Axintie Uricarul, autorul manuscriptului 2601 dela Academia Română: «Letopisețul ţării Moldovei dela Aaron Vodă încoace, de unde este părăsit de Ureche, vornicul de ţara de gios, scos de Miron Costin, vornicul de ţara de gios, în oraş în Iaşi, în anul dela zidirea lumei 7218, iară dela naşterea Mântuitoriului lumii lui Iisus Hristos 1710, mesiţa Iulie 6 dni».

către sfârşitul sec. al XVII sau începutul celui următor. Decât, toată distanţa care desparte pe Miron Costin, personalitatea culturală cea mai de seamă a timpului şi unul dintre boierii cei mai influenţi şi bogaţi, de micii săi continuatori, se reflectează întreagă şi în operile lor. Nici o asemănare aproape între cronica bogată, care expune faptele pe larg şi caută necontenit să adâncească legăturile dintre ele, a celui dintâi, şi naraţiunea sumară, mărginită adesea numai la înregistrarea schimbărilor de domni şi a câtorva evenimente mai însemnate, a celorlalţi.

Aceste scurte letopiseţe, pe cari contimporanii le dezignau obişnuit supt numele de *izvoade,* au fost utilizate şi reproduse în parte în cele 4 mari cronice scrise în prima jumătate a secolului al XVIII, cari în partea lor mai veche, privitoare îndeosebi la evenimentele petrecute supt Istratie Dabija şi urmaşii săi până la domnia întâia a lui Mihai Racoviţă (1661—1704), sunt, cum vom vedea, simple reproduceri sau compilaţiuni după ele:

1) Autorul Cronicei atribuită lui Nicolae Costin (1661–1709), care scrie în 1712, spune că *şi-a scos* povestirea «din izvodul lui Vasilie Damian ce-au fost treti logofăt şi de pre izvodul lui Tudosie Dubău logofătul şi altora»[1]). In decursul cronicei el mai citează încă un izvod, pe care, printr'o confuzie pe care am lămurit-o aiurea[2]), îl atribue lui Miron logofătul[3]).

2) Un izvod deosebit de acestea a fost întrebuinţat în Cronica racoviţeană atribuită lui Nicolae Muste[4]). Cu toate că

---

[1]) Titlul pus de Kogălniceanu în fruntea cronicei (Letopiseţe² II, 1) a fost modificat de el. Titlul ezact din manuscriptul după care a publicat-o, azi ms No. 9 al Bibliotecei centrale din Iaşi, l-a reprodus în descrierea manuscriptului făcută în ediţia 1 a Letopiseţelor, II, 465. Asupra acestei cronice vezi lucrarea mea: Contribuţiuni la studiul cronicelor moldovene, în Analele Academiei Române, Seria II, Tom. XXX p. 273 şi urm.

[2]) In studiul: Izvoadele lui Tudosie Dubău, Miron logofătul şi Vasilie Demian, ce apare în Buletinul Comisiunei Istorice a României, I.

[3]) Kogălniceanu, Let. II, 10.

[4]) Amintesc şi aci că dintre cele 2 redacţiuni deosebite ale cronicei, una cuprinsă în manuscriptul scris de Nicolae Muste, publicat de Kogălniceanu (Let. III) şi alta în manuscriptul, lacunar la sfârşit, avut de Bălcescu şi publicat în Magazinul Istoric, III, cea autentică, la care mă refer în cele următoare, este cea din urmă (v. mai departe p. 28—35).

utilizarea izvodului nu este arătată nicăeri, existenţa lui se vădeşte însă din analiza cronicei, care ni se înfăţişează ca fiind alcătuită din îmbinarea a două părţi distincte, una dela Istratie Dabija până la domnia întâia a lui Mihai Racoviţă (1661—1705), cealaltă dela Antioh Cantemir până la sfârşit (1705—1729). O însemnată deosebire privitoare la dezvoltarea care se dă întâmplărilor externe[1]) şi la valoarea moralizătoare a istoriei[2]), unele repetiţii[3]) şi mai cu seamă revenirea în partea din urmă cu alte amănunte şi într'o altă lumină asupra unor fapte povestite deja mai înainte[4]) stabilesc în mod neîndoelnic că cele două părţi ale cronicei sunt în realitate două scrieri deosebite. In prima parte avem fără îndoială unul din acele izvoade care continuă Letopiseţul lui Miron Costin, deosebit însă de cele întrebuinţate în Cronica atribuită lui Nicolae Costin, cu care nu are nici o asemănare.

3) In Cronica lui Amiras constatăm deasemenea existenţa a două părţi deosebite. Cea dintâi, care se sfârşeşte cu domnia a doua a lui Constantin Duca (1661-1704), cuprinde o povestire originală scrisă de un contimporan cu evenimentele din urmă, care culege informaţiuni asupra revoltei Hânceştilor dela slujitorii ce luaseră parte la potolirea ei[5]), şi reproduce din auzite spusa oamenilor de pe timpul când Duca îşi făcea curţi în Ucraina, că domnul avea de gând să lase Moldova şi să se aşeze acolo[6]). Cronicarul ne dă asupra unor evenimente, cum e răscoala lui Hâncul medelnicerul şi Durac sărdarul, cea mai ezactă şi mai dezvoltată expunere[7]), iar

---

[1]) Dela 1705 înainte se dă o mai mare dezvoltare evenimentelor externe. Mag. Ist. III, 79, 83-87, 90-93, 335, 354-355, 367; Kogălniceanu Let. III, 67, 70.

[2]) In partea a doua se întâlnesc foarte des maxime şi reflexiuni morale. Mag. Ist. III, 80, 85, 86-87, 88, 333-334, 356, 363, 364-365, 371.

[3]) Zidirea mânăstirei Mera (Mag. Ist. III, 81 şi Kog. Let. III, 65) sau fuga lui Iordache Ruset din Iaşi cu ajutorul lui Ilie Cantacuzino, când a luat Constantin Duca a doua oară domnia (Mag. Ist. III, 69 şi 82-83).

[4]) Durata domniei lui Brâncoveanu (Mag. Ist. III, 58 şi 357-358, 363), foametea care a urmat după domnia lui Petriceicu (Mag. Ist. III, 50 şi Kog. Let. III, 63), asediul Vienei (Mag. Ist. III, 41-42 şi 83-84) şi pacea dela Carloviţ (Mag. Ist. III, 67 şi 84).

[5]) Kog. Let. III, 102.

[6]) Ibid. 106.

[7]) Ibid. 101-102.

la domnia a treia a Ducăi, şi îndeosebi pentru întâmplările dela Domneşti când cu prinderea domnului, amănunte pe cari nu le aflăm aiurea[1]). Următorul fapt învederează şi mai bine deosebirea dintre partea aceasta şi cea următoare scrisă de Amiras. La începutul cronicei, la domnia lui Istratie Dabija, se aminteşte numai că şi Grigore Vodă Ghica din ţara românească fusese cu domnul Moldovei în expediţiile dela Uivar şi Leva, fără a se da nici un detaliu: «Iară pentru ale lui Grigorie Vodă lăsăm să scrie Muntenii»[2]). Ceva mai departe, la domnia lui Petriceicu, se arată pe scurt rolul aceluiaş domn în expediţia din 1673[3]). Amiras povesteşte cu toate acestea la începutul domniei lui Grigore Ghica foarte pe larg, reproducându-le din Istoriile domnilor ţării româneşti, toate întâmplările din domniile muntene ale tatălui său[4]), pe cari autorul primei părţi sau le lăsase pe seama Muntenilor, sau le arătase pe scurt. Constatăm deci că şi în Cronica lui Amiras a fost reprodus la început unul din acele izvoade, deosebit însă de cele precedente.

4) Şi Neculce mărturiseşte că a folosit asemenea izvoade pentru începutul cronicei sale: «Iară dela Dabija Vodă înainte, îndemnatu-m'am şi eu Ion Neculce, biv vel vornic de ţara de sus, a scriere întru pomenirea domnilor, însă până la Duca Vodă cel Bătrân l-am scris de pe nişte izvoade ce am aflat la unii şi la alţii şi din auzitele celor bătrâni boieri, iară dela Duca Vodă cel Bătrân înainte... nici de pre un izvod a nimărui»[5]). Cu toate că cronicarul nu precizează cari erau acele izvoade, este însă sigur că unul din ele trebuia să fi fost acelaş pe care îl folosise şi autorul Cronicei racoviţene, ceeace ar explica partea comună a amândurora, şi că celelalte se deosebiau de cele întrebuinţate de compilatorul din 1712 şi de Amiras, deoarece între cronicele lor, în partea până la Duca, nu există nici o asemănare.

Ajungem astfel să stabilim, cu ajutorul celor 4 cronice din prima jumătate a secolului al XVIII, existenţa a cel

---

1) Kog. Let. III, 106—108.
2) Ibid. 99.
3) Ibid. 103.
4) Ibid. 145—155.
5) Ibid. II, 177.

puţin şase letopiseţe sau izvoade, cari cuprindeau istoria Moldovei dela Istratie Dabija înainte. Cu ele s'a repetat însă ceeace se petrecuse cu o jumătate de veac mai înainte cu letopiseţele româneşti anterioare lui Simion Dascălul. Pe măsură ce cronicele, în alcătuirea cărora fuseseră încorporate, au devenit mai răspândite, scurta lor povestire a fost tot mai puţin preţuită. Ne mai fiind copiate, ele au ajuns din ce în ce mai rare, dispărând dela o vreme cu totul. Se cunoştea până acum unul singur dintre ele, cel mai neînsemnat din toate, Izvodul marelui logofăt Tudosie Dubău, care cuprinde o scurtă povestire a istoriei Moldovei dela Dabija până la moartea lui Constantin Cantemir, scrisă în 1694 de un anonim din îndemnul acestui boier[1]). Celelalte s'au pierdut, ori, puţin răspândite, n'au eşit încă la iveală. Dăm acum la lumină încă unul, poate cel mai important dintre ele, acela care a servit drept izvor de căpetenie Cronicei racoviţene şi lui Neculce. In manuscriptele în cari s'a păstrat, aflătoare toate în Biblioteca Academiei Române[2]), el se prezintă în continuare la un corp de cronice cari cuprind întreaga istorie a Moldovei. Din cauza asemănării pe care o are cu partea corespunzătoare a celor două cronice, în cari a fost utilizat, s'a considerat până acum, în lipsa unei cercetări mai amănunţite, ca un rezumat al acestora. Prin cunoaşterea lui facem un însemnat pas înainte în descurcarea istoriografiei moldoveneşti, atât de încâlcite, dela începutul secolului al XVIII.

II. **Letopiseţul nu-i o lucrare unitară.**

Noul izvod cuprinde istoria Moldovei dela Istratie Dabija până la mazâlirea lui Mihai Racoviţă şi numirea în a doua domnie a lui Antioh Cantemir. Povestirea este inegală. Partea din urmă, privitoare la domnia lui Mihai Racoviţă, se deo-

---

[1]) A fost publicat de N. Iorga în Studii şi Documente, III, 12-20, care îl atribuia însă lui Vasilie Demian. In urma lucrării mele: Contribuţiuni la studiul cronicelor moldovene, D-sa a revenit asupra acestei păreri (Neamul românesc, an. III, No. 7 din 16 Ianuarie 1908).

[2]) No. 123, 232, 503, 2575.

sibeşte de expunerea de mai înainte şi ca dezvoltare şi ca ton. Domniile anterioare sunt înfăţişate în general în mod obiectiv, fără o preferinţă vădită pentru un domn sau altul. Cronicarul pare un simplu spectator, care nu ia parte activă la evenimente; atitudinea lui faţă de domni este oarecum indiferentă. In povestirea lui, care se mărgineşte la faptele mai însemnate, nu întâlnim nici laude fără măsură, nice critice vehemente. Cu domnia lui Mihai Racoviţă caracterul cronicei se schimbă. Scurta domnie de un an şi trei luni a acestui domn, căreia în Cronica, mult mai dezvoltată, atribuită lui Nicolae Costin i se consacră mai puţin ca o jumătate de pagină[1]), iar Amiras deabia o menţionează[2]), este povestită foarte amănunţit şi cu un viu sentiment de admiraţiune. Pentru a pune mai bine în lumină bunătatea nouei cârmuiri, cronicarul revine asupra domniei lui Constantin Duca, pe care o arată asupritoare. Din plină de oameni cum era la începutul domniei, ţara rămâne până la al treilea an pustie de nevoi şi asupreli; boierii, cari n'au nici o credinţă la domn, pribegesc în toate părţile, cei mai de frunte în ţara românească la Brâncoveanul, prin stăruinţa căruia Duca e mazâlit. Când află de aceasta, ţara se strânge la curte strigând şi gâlcevind, şi numai printr'un vicleşug poate domnul să părăsească în linişte capitala. Boierii, curtenii şi ţară multă pornesc împreună cu pribegii din ţara românească după mazâl, să se plângă Porţii. La Adrianopol, eşindu-le răspuns să-şi aleagă domn dintre dânşii pre cine ar vrea ei, «au sfătuit cu toţii şi au ales domn pre Mihai Racoviţă spătarul, cu voia tuturor, fiind boier mare de ţară şi dintre toţi mai ales de bun, de blând, de înţelept, de milostiv, nerăpitor, nemândru şi cu dreptate... Nu vrea Mihai Racoviţă spătarul nici într'un chip să primească domnia, ce tare se apăra şi se lepăda, socotind că mai bine şi mai cu odihnă este să-şi ţie moşiile sale, satele şi altă avere cu îndestulare ce avea, ca un boier de ţară, decât domnia ce este pururea cu grijă. Dar unde va Dumnezeu, cu anevoie se poate muta sfatul, că luându-l toată boierimea, l-au dus

---

[1]) Kog. Let. II, 51.
[2]) Ibid. III, 115.

la divanul vizirului pre obiceiu, şi cu toţii au strigat: Acesta ne trebueşte domn». Noul domn îşi arătă dela început firea lui cea blândă. Ştirea numirei produce tuturor mare bucurie; pribegii, de pe unde erau, s'au întors fără grijă. Când soseşte în Iaşi, ţara întreagă îi iese înainte. Cârmuirea lui este ideală: «Pre cine aų socotit dintre boieri i-a boierit, dar şi care n'au încăput la boierii pre toţi îi avea la cinste, şi toţi avea trecere şi voie veghiată, şi nime din boieri nu era în prepusuri sau în vreo grijă, ci era pace şi linişte între toţi, cum se zice era o turmă şi un păstor. Şi domnia ţara cu cumpăt bun, şi la judeţ drept; nimărui nu era uşa poprită, ce fieştecine nu numai din boieri, ci şi prostime, ce treabă sau ce nevoie ar fi avut, pre lesne intra de-şi isprăvia trebile lor. Şi nu numai boierilor, ci tuturor le zicea pe nume, şi la judeţul al fieştecăruia a-l cerca · foarte deamăruntul şi pre încet, cu îngăduială, de-şi putea plânge săracii jalbele lor. Tuturor era cu faţă veselă». Se înşiră apoi toate binefacerile domnului: repararea bisericii curţii domneşti, dărâmarea vistieriei cu turnul ei, care servea drept clopotniţă, şi cu beciul de dedesupt, în care se închideau tâlharii, zidirea bisericii dela vamă. Doamna Aniţa se întrece cu soţul ei în lucruri bune: repară biserica mitropoliei vechi, o acoperă, i face catapeteazma şi tot ce-i trebue, şi închide cârciuma care se afla în pivniţa de supt biserică [1]).

Este evident că cel care povesteşte aşa de amănunţit şi cu atâta căldură şi admiraţie scurta domnie a lui Mihai Racoviţă, dacă nu-i un cronicar oficial, este în tot cazul unul dintre protejaţii domnului, dintre aceia asupra cărora se revărsa cu îmbelşugare dărnicia patronului. Partea din urmă a letopiseţului ni se înfăţişează deci ca *Izvodul primei domnii a lui Mihai Racoviţă*. Ea a fost scrisă înainte de anul 1712, când constatăm că cronica a fost interpolată [2]). Descrierea aşa de amănunţită a acestei scurte domnii, fără nici un fel de aluzie la domnia a doua care avea să urmeze în curând, ar fi un indiciu că cronicarul scrie înainte de revenirea lui Mihai Racoviţă în scaun a doua oară în 1707.

---

[1]) V. mai departe p. 95—100.

[2]) Ibid. p. 83 37—84 26—30.

Să examinăm acum şi partea întâia a cronicei, care se termină cu mazâlirea lui Constantin Duca. Pentru domnii din această epocă cronicarul nu arată, cum am amintit, nici o preferinţă. Faptele lor sunt povestite cu măsură şi obiectivitate, fără lungimi disproporţionate. Cronicarul nu are nici persecuţii de răzbunat, nici binefăcători de lăudat. Simpatia lui se îndreaptă către unul din boierii timpului, a cărui activitate o urmăreşte mai de aproape şi cu admiraţie. Acesta este hatmanul Alexandru Buhuş. Intâia oară se vorbeşte de el în domnia a doua a lui Duca. Fiind sărdar, domnul îl trimite împreună cu Tătarii, cari-i veniseră într'ajutor, împotriva Hânceştilor răsculaţi, pe cari-i bate la Epureni (58_{13-16}). Dumitraşcu Cantacuzino îl însărcinează, împreună cu Caplan paşa şi cu Turcii, să scoată slujitorii nemţi din cetăţile de supt munte. El merge întâi împotriva celor din Neamţ, cari, lipsiţi de proviziuni, părăsesc cetatea îndreptându-se spre Suceava, ca să se împreune cu cei de acolo. Buhuş îi urmăreşte şi-i atacă la Podişoare, aproape de Suceava. Oastea polonă este ruptă în două; unii rămân pe câmpul de luptă, alţii, fiind prinşi, sunt trimişi domnului. In timpul luptei, hatmanul trece printr'o mare primejdie: Pierindu-i calul, cade într'un răzor, unde era să pice în mâinile vrăjmaşului, dacă nu se apuca de coada calului unui căpitan anume Decusară. După ce a luat şi Suceava, pe care a asediat-o timp de doi ani, este primit la reîntoarcere de Dumitraşcu Cantacuzino cu mare cinste: «Intrând în Iaşi i-au făcut alaiu cu toţi slujitorii curţii, cu dobe, cu surle ca unui hatman vestit de izbânde, slujind domnilor şi ţării, şi era în mare cinste la domni» (67_{21}—68_{18}).

Supt Antonie Ruset el este pus hatman în locul lui Gavriliţă din ordinul lui Halil paşa, care-l cunoştea de când îi apărase vitejeşte zahereaua pe care o ducea la Cameniţa. Intrebând, în timpul expediţiei Cehrinului din 1676, pe domn de el, şi spunându-i că-i bolnav şi n'a putut veni la oaste, a făcut pe Antonie Ruset să-l aducă tocmai acolo, poruncindu-i să-l pue hatman şi să nu afle că-l mai schimbă. Mergând spre Cehrin, Buhuş loveşte o ceată de Cazaci, cari ţineau drumul Turcilor la nişte stânci de piatră, îi prinde pe toţi

şi-i duce plocon paşii «pentru care au şi mai dobândit cinste şi nume bun la paşa» (69_{28}—70_{15}).

In domnia a treia a lui Duca, el descoperă domnului complotul urzit împotrivă-i de Gheuca vistierul, Bogdan jitnicerul şi Lupul sulgerul. Un căpitan Decusară, acelaş, probabil, care îl scăpase la Podişoare, comunicându-i cuprinsul cărţii pe care boierii complotişti o scriseseră Lăpuşnenilor şi Orheienilor, hatmanul înştiinţează pe domn (72_{22}—73_{11}).

Impreună cu Miron Costin şi Constantin Ciobanul postelnicul, Buhuş sfătueşte pe Duca, la reîntoarcerea din expediţia Vienei, să nu se ducă în ţara românească, cum îl îndemnau unii, ci să treacă în Moldova (76_{5-7}). Ajungând la Domneşti, Duca îl trimite împotriva lui Hăbăşescu şi a adunăturei ce se strânsese să meargă la Bugeac, pe cari îi bate la Movileni şi-i risipeşte (76_{17-21}). Când podghiazul încunjură curtea din Domneşti, Buhuş, care era la o gazdă mai departe, auzind gâlceavă, vine cu Dediul sărdarul şi câţiva lipcani, dar neputând răzbi, se retrage şi trimite la doamna la Focşani să facă oaste acolo şi să i-o trimită, ca să bată pe Leşi. In loc să strige slujitori în leafă, vine ginerele Ducăi cu seimenii şi slugile boiereşti, ce erau cu doamna, la Şoldeşti unde era hatmanul. Pornind cu toţii de acolo spre Domneşti, n'au atacat podghiazul noaptea, aşteptând să se facă ziuă, să vază câţi Poloni sunt, şi de vor fi ei prea puţini, să mai strângă oaste. Vicleşugul hatmanului, care trimite pe sărdarul cu câţiva oameni, că doar se vor slobozi Leşii asupra lui, şi atunci să-i atace, neizbutind, el se retrage aşteptând să-i mai vie ajutor, cu speranţa că seimenii din curte vor mai rezista. Dar abia pleacă şi seimenii deschid poarta, dând astfel pe domn în mâinile Polonilor (76_{27}—79_{7}). Povestirea prinderii lui Duca la Domneşti, care constitue partea cea mai amănunţită şi mai precisă a cronicei, fiind în acelaş timp cea mai completă descriere a acestor întâmplări, ne lasă impresia unei calde şi dibace pledoarii pentru a degaja răspunderea hatmanului. In toată această povestire el ocupă primul rol. Dacă sforţările lui, care a făcut tot ce omeneşte era cu putinţă ca să scape pe domn, nu izbutesc, vina e a altora, a doamnei care n'a pus să strige în leafă slujitori la Focşani, a ginerelui domnului, care

şi cu puţinii ce venise «vrea hi stătut în laturi şi lângă dânsul vrea rămâne cei ce venise hatmanului în ajutor», a seimenilor şi a lui Dediul bulucbaşa, cari au deschis poarta «nici de o nevoe, nici de o strânsoare, numai de vicleni».

După risipa dela Domneşti, Buhuş pribegeşte în ţara românească. Chemat de Dumitraşcu să-l boierească, el refuză, fiind bolnav şi oprindu-l şi Şerban Vodă. Cu îndemnul acestuia, el vine la Focşani unde dă de ştire lui Gavriliţă vornicul şi altora, că Dumitraşcu a scos ferman să taie boierii, sfătuindu-i să pribegească în ţara românească (80$_{1-16}$).

Incontestabil că cel care a scris această parte a cronicei, este un admirator al lui Buhuş. Admiraţia se vede nu numai din povestirea faptelor lui, dar şi din felul cum se vorbeşte în cronică despre ceilalţi hatmani. Buhuş nu este numai un viteaz şi iscusit militar, ci cel mai bun hatman moldovean din acea epocă, cu care nici unul din cei ce au ocupat această dregătorie în timpul lui şi după el nu se puteau compara. Pe fostul hatman al lui Petriceicu, Hăbăşescu, şi adunătura ce era cu el, aşa i-a bătut la Movileni «cât nu s'a ales nimică de dânşii» (76$_{17-21}$). Antonie Ruset îl pune, din ordinul paşei, în locul lui Gavriliţă, ca mai vrednic (69$_{28}$—70$_{15}$). Zosin Başotă e pus hatman de Dumitraşcu numai pentrucă nu voise Buhuş să vină, dar lui «nici în gând nu i-au fost» (80$_{5-7}$). Povestirea întâlnirei hatmanului Velicico cu podghiazul polon, este plină de humor: «Şi eşind Velicico hatmanul cu oaste înaintea lor semeţ şi fără cumpăt, ca cum vrea lua pre toţi de grumazi, dacă s'au tâmpinat, îndată dete dos a fugi şi ceia a-i goni, până în Iaşi, toţi luându-i de grumazi; iar hatmanul Velicico s'au oprit în mânăstirea Cetăţuia, că acolo era Cantemir Vodă. Iară podghiazul, de nu nici vrea veni în Iaşi, le-au căutat a veni gonind pe Velicico hatmanul» (82$_{26-32}$). Şi cu toate acestea urmaşul său în hătmănie, Bogdan, ginerele lui Cantemir, era şi mai slab, fiind batjocorit de Velicico la toate mesele domneşti (85$_{19-21}$).

Din cauza atenţiunei deosebite pe care cronicarul o acordă lui Buhuş, a simpatiei cu care povesteşte faptele lui şi a laudelor ce-i aduce, am fi înclinaţi să considerăm această parte a Letopiseţului ca un *izvod* al său. Pentru a putea însă

stabili dacă izvodul a fost scris din îndemnul şi supt controlul lui, dacă autorul a văzut el însuşi aceste isprăvi şi a cunoscut de aproape pe cel ce le-a săvârşit, sau le înseamnă numai din auzite, aşa cum circulau printre aceia dela cari îşi culege informaţiunile, o verificare a lor prin cele ce ştim din izvoarele contimporane despre activitatea acestui boier, este necesară.

III. **Biografia hatmanului Alexandru Buhuş.**

Alexandru, sau cum i se mai zicea, Sandu Buhuş, era fiul lui Dumitraşcu Buhuş, vistier supt Vasile Lupu, şi soţul dintâi al viitoarei doamne a lui Istratie Dabija [1]). Se pare însă că Dafina-Ecaterina nu avusese cu Buhuş decât pe Anastasia, soţia lui Gheorghe Duca, aşa că ceilalţi copii ai vistierului erau dintr'o altă căsătorie [2]).

Prima menţiune despre Alexandru o aflăm într'un act din 1656, în care se aminteşte o cumpărătoare făcută împreună cu fratele său Nicolae Buhuş, logofăt al treilea. Era pe atunci spătar, desigur al doilea sau al treilea [3]). A luat în căsătorie pe Alexandra, unica fată a lui Nicolae Ureche spătarul [4]),

---

[1]) Mort în 1647. Inscripţia funerară publicată de episcopul Melchisedec în: Notiţe istorice şi arheologice adunate de pe la 48 mânăstiri şi biserici antice (Bucureşti, 1885), p. 129.

[2]) Asupra acestei chestiuni voiu reveni într'o notiţă despre doamna Dafina-Ecaterina. Aci amintesc numai următoarele fapte: 1) E o mare disproporţie de vârstă între Dafina şi pretinşii ei fii; 2) Ca moştenitoare a Dafinei se prezintă numai Anastasia, nu şi Buhuşeştii. Indreptez cu acest prilej eroarea, întemeiată pe o confuzie, că Dafina era fata lui Mihai Furtună comisul (Docan: Frate, în Arhiva dela Iaşi, XI, 423), deoarece ea era din familia Jora, sora lui Gavril Jora (Acad. Rom. doc. 133—11). Fata lui Furtună comisul era soţia lui Nicolae Buhuş logofătul (C. Giurescu, Tratatul lui Constantin Cantemir cu Austriacii, extras din Convorbiri Literare anul XLIV (1910) p. 7 n. 3).

[3]) Printr'un act din 15 Fevruarie 1656, Nicolae Buhuş, logofăt al treilea, face schimb cu Iordache Cantacuzino vistierul şi fiul său Toderaşcu postelnicul, dându-i partea lui din satul Resteul, *pe care îl cumpărase împreună cu fratele său Alexandru spătarul*, pentru un alt sat. Acad. Rom. doc. 68—139.

[4]) Acad. Rom. doc. 125—127; 47—204; N. Iorga, Studii şi Documente XI, 77; V. A. Ureche: Miron Costin, II, 522, etc.

fratele cronicarului Grigore, şi a Saftei, fiica unui Neagoe[1]). Căsătoria trebue să se fi făcut prin anii 1660—1664[2]). Pe lângă averea rămasă dela părinţii săi[3]), Alexandra moşteneşte şi averea verilor săi, copiii cronicarului Grigore Ureche, morţi mai toţi fără moştenitori[4]). La începutul carierii sale Sandu Buhuş răzbate destul de greu. Până către sfârşitul domniei lui Alexandru Iliaş (1668), n'a mai ocupat nici o dregătorie. După menţiunea din 1656, îl întâlnim tocmai în 1665, când era tot «fost spătar»[5]). Curioasă îndeosebi ne apare îndepărtarea viitorului hatman dela dregătorii în domnia lui Istratie Dabija, soţul văduvei tatălui său[6]), când fratele său mai mare, Nicolae, ajungea în mai puţin de trei ani din medelnicer mare logofăt, precum şi în scurta domnie a cumnatului său Gheorghe Duca[7]). Tocmai către sfârşitul domniei lui Iliaş Alexandru, prin lunile Maiu — Iunie 1668, Buhuş este numit vel pitar[8]), dregătorie pe care n'a păstrat-o însă decât cele câteva luni cât a mai ţinut domnia acestuia[9]). Cu revenirea pe tron a lui Duca, el rămâne iarăş fără nici o slujbă[10]). Dar după câtva timp atitudinea

[1]) N. Iorga, Studii şi Documente, V, 402.

[2]) La 8 August 1659 Safta, văduva lui Nicolae Ureche, cu fiica ei Alexandra vând partea lor din Toporăuţi călugărilor dela Barnovschi (N. Iorga, St. şi Doc. V, 402). La 25 Iulie 1665 Alexandru Buhuş era însurat (Acad. Rom. doc. 125—128).

[3]) Acad. Rom. doc. 125—128; 130—190; 125—127.

[4]) Doc. din 8 Sept. 1675 (Acad. Rom. 47—204) şi din 19 Iunie 1679 (Ibid. 47—187) şi V. A. Ureche: Schiţe din Ist. Lit. Rom. 191. Dintre urmaşii lui Grigore Ureche rămăsese numai o fată, *Samina*, «fiindu-ne nepoată, spune Buhuş şi Alexandra, după Ureche vornicul», măritata cu Vasile Gheuca (V. A. Ureche: Miron Costin, I, 700). Rudenia jupânesii lui Gheuca cu doamna Anastasia a lui Duca, «vară primară», de care vorbeşte Neculce (Kog. Let. II, 215), nu mi-o pot explica.

[5]) Doc. din 25 Iulie 1665, la Acad. Rom. 125—128.

[6]) Doc. dela Acad. Rom. 125—128; 47—200 şi 130—190.

[7]) Doc. din 4 Aprilie 1666 la Acad. Rom. 125—127.

[8]) Pomenit întâi într'un act din Iunie (Iorga, St. şi Doc. V, 40). La 1 Maiu pitar era Ionaşco (Acad. Rom. doc. 44—140). Numirea s'a făcut prin urmare în acest interval.

[9]) Vezi documentele din 26 August (V. A. Ureche: Miron Costin, I, 106), 30 Sept. (Iorga, St. şi Doc. V, 89) şi 12 Oct. (Iorga, St. şi Doc. VI, 88).

[10]) Doc. din 5 Iunie 1669 în Iorga, St. şi Doc. XI, 77, unde «Alexandru Buhuş biv vel spătar» este evident o lectură greşită în loc de biv vel pitar. Vezi şi doc. din 14 August 1669 în V. A. Ureche: Miron Costin, II, 522.

domnului faţă de cumnatul său, ale cărui însuşiri începe a le preţui, se schimbă. La începutul anului 1671 Buhuş era sărdar[1]), iar câteva luni mai târziu i se încredinţează hătmănia. Izvodul nostru afirmă că Buhuş era încă sărdar, când, după alungarea domnului, a fost trimis cu Tătarii împotriva Hânceştilor, şi că i-ar fi bătut la Epureni[2]). Celelalte cronice moldoveneşti nu cunosc această luptă. Cronica atribuită lui Nicolae Costin o pune la Chişinău[3]), iar Amiras «la Paşcani pe valea Ichiului, două ceasuri dela Chişinău mai sus»[4]). Nici una nu aminteşte despre rolul lui Buhuş în această împrejurare. Un izvor foarte important pentru evenimentele moldoveneşti din această epocă «Istoriile domnilor ţării româneşti» de Radu Popescu, atribuite lui Constantin Căpitanul, ne prezintă faptul cu totul altfel: Buhuş era hatman atunci, şi el a fost trimis împotriva Hânceştilor, nu cu Tătarii şi după alungarea domnului, ci mai înainte şi cu oaste de ţară, «de s'au bătut cu dânşii, dar nimic n'au isprăvit, ci i-au căutat Ducăi Vodă să lase ţara şi s'au dus la Turci peste Dunăre»[5]). Care dintre aceste două versiuni este cea adevărată, nu putem hotărî. In Izvod constatăm însă o greşală: În momentul răscoalei Hânceştilor, întâmplată, după toate probabilităţile, la sfârşitul lui Noemvrie 1671[6]), Buhuş nu era sărdar, ci hatman[7]). In acest punct adevărul fiind de partea Istoriilor, suntem înclinaţi să credem că versiunea acestora este cea adevărată.

Cu deschiderea luptelor turco-polone din 1672 se iveşte în Moldova un puternic curent creştin. Petriceicu, urmaşul

---

[1]) Doc. din 8 Ianuarie (V. A. Ureche: Miron Costin, I, 125) şi 10 Martie (Acad. Rom. 137—93).

[2]) V. mai departe p. 58 15—16.

[3]) Kog. Let. II, 7.

[4]) Ibid. III, 102. Neculce (Let. II, 198) şi Cronica racoviţeană atribuită lui Muste (Let. III, 7) reproduc faptul din Izvodul nostru.

[5]) Ediţia Iorga, p. 167.

[6]) Cronica atribuită lui Nicolae Costin pune răscoala la 29 Noemvrie 7181 (Kog. Let. II, 7). Anul, cel puţin, este greşit, deoarece în Noemvrie 1672 Duca nu mai era domn. Neculce o pune în 7180 «în al treilea an a Ducăi» (Let. II, 197), ceeace ar corespunde lui Noemvrie 1671.

[7]) Îl întâlnim întâiaş dată în această dregătorie la 20 Noemvrie 1671 (Iorga, St. şi Doc. VI, 88).

lui Duca, abia urcat pe tron, intră în legături cu Polonii [1]). Buhuş nu era dintre partizanii nouei îndrumări. Nu numai în această împrejurare, dar în toată activitatea lui el s'a arătat adversar al pătrunderii armatelor creştine în Moldova, fiind totdeauna de partea domnilor cari au urmărit păstrarea bunelor raporturi cu Poarta. In intervalul dela 1672—1684, podghiazurile polone n'au avut printre boierii moldoveni un duşman mai hotărît ca el. Conduita aceasta a lui, la care se mai adăoga şi înrudirea cu fostul domn, ne explică înlocuirea lui în hătmănie supt Petriceicu prin Gligorie Hăbăşescul [2]). In campania din 1673, n'a făcut parte din oastea lui Petriceicu, aşteptând, împreună cu alţi boieri din ţara de jos, pe la moşiile lor, în preajma oştilor turceşti, sfârşitul lucrului. Trădarea lui Petriceicu la Hotin punea pe boierii din jurul lui, cari nu voiau să apuce drumul pribegiei, într'o grea situaţie. Exemplul lui Grigore Ghica, care se dusese la Turci, era pentru ei un îndemn să urmeze aceeaş cale. Supt pretext că trebue să-şi ascunză familiile dinaintea Tătarilor, ei cer voie domnului să meargă pela casele lor. Faţă de refuzul lui Petriceicu, şi după răspunsul hotărît al lui Miron Costin «ori să fie voia mării tale, ori să nu fie, nu ne vom lăsa casele să le iee Tătarii», boierii îl părăsesc cu toţii. Ei scriu apoi prin Gheorghiţă Mitre cărţi «la boierii cei de ţara de jos, la Gavriliţă şi la Buhuş şi la alţii, precum ei şi cu toată oastea s'au despărţit de Petriceicu Vodă şi vin înjos la dânşii, ce să facă ştire vizirului, să poftească domn dintre dânşii, să-şi pue pre cine vor socoti». Trimisul găseşte pe boieri adunaţi la Galaţi împrejurul noului domn Dumitraşcu Cantacuzino [3]).

Buhuş primeşte iarăş hătmănia, în locul lui Hăbăşescu care însoţise pe Petriceicu. Abia sosit în Iaşi, Dumitraşcu află că Petriceicu vine cu Polonii asupră-i. Părăsind capitala, în care nu stătuse nici două săptămâni, spre a se duce în tabăra turcească dela Ţuţora, el lasă în Iaşi «de strajă cu puţini slujitori pre Buhuş hatmanul şi pe Contăş slugerul, cari au aşteptat până au sosit străjile lui Petriceicu Vodă printre

---

[1]) Iorga, St. şi Doc. IX, 149—151.
[2]) Doc. din 20 Iunie 1673 în Iorga, St. şi Doc. VII, 367.
[3]) Neculce, Let. II, 205.

vii, şi atunci au purces din Iaşi. Care, după ce l-au văzut pre Buhuş straja lui Petriceicu Vodă, l-au gonit, şi văzând că-l vor ajunge, având cuhnii după Socola, îndată şi-au luat caii şi au lăsat cuhnii ce au avut, şi văzând şi Leşii că nu-l vor mai ajunge, s'au întors în Iaşi» [1]). Dela Ţuţora, Dumitraşcu s'a dus la Isaccea. I se trimite în ajutor un paşă cu oaste turcească şi Tătarii din Crimeia, cu cari se împreună la Codrul Chigheciului, înaintând până la Huşi. Aci se aleg 20.000 de Tătari cu cai mai buni şi cu sultanul Hagi Gherei, cari împreună cu hatmanul Buhuş şi alţi boieri să meargă înaintea lui Petriceicu şi a Leşilor. Ciocnirea se produce la Gura Bohotinului. Peste noapte însă Polonii se retrag, după ce aprinseseră focuri multe spre a înşela pe Tătari. Buhuş şi Cantemir sărdarul, trimişi să ia limbă, se întorc aducând ştirea despre plecarea Polonilor, pe cari apoi i-au urmărit până au trecut de Iaşi [2]).

Intervenţia făcută de Dumitraşcu pe lângă regele polon prin mijlocirea lui Miron Costin, ca Polonii să evacueze cetăţile pe cari le ocupaseră în Moldova, neizbutind [3]), Buhuş este trimis să-i alunge. Am văzut cum povesteşte Izvodul această expediţie. Cronica atribuită lui Nicolae Costin ne-o prezintă într'o altă lumină şi cu mai multă precizie. Nu se vorbeşte nimic despre Caplan paşa şi Turci, nici despre pericolul prin care trecuse hatmanul. Buhuş este însoţit de Velicico Costin spătar al doilea. Lupta cu Nemţii, cari mergeau spre Suceava, s'a dat nu la Podişoare, ci pe şesul Băii. Rezultatul ei este mai puţin hotărît, de cum e arătat în Izvod: «ci au stătut şi Nemţii vârtos, ce de tot nu i-au putut sparge. Iară câteva capete au adus la Iaşi la Dumitraşco Vodă, ca la vro 50 de capete şi vre-o 20 Nemţi vii, iară alţii au scăpat apărându-se până au intrat în cetatea Sucevii, ci eşind totdeauna de lovea în târg de-şi apuca câte ceva de hrană, iară nu deajuns. Deci stând împrejurul Sucevei la răsboiu Buhuş în totdeauna, văzând şi Nemţii că flămânzesc, numai ce au căutat bieţilor Nemţi a

---

[1]) Cronica atrib. lui Nicolae Costin, Kog. Let. II, 11.

[2]) Neculce, Let. II, 206.

[3]) Eugenius Barwinski, Mironis Costini Chronicon terrae Moldavicae ab Aarone principe, Bucureşti 1912 (ed. Comisiunei Istorice a României), p. XIII.

se închina»[1]). Durata de doi ani a asediului Sucevii arătată în Izvod este greșită întru cât cetatea cade la 9 August 1674[2]). Povestirea mai precisă din Cronica atribuită lui Nicolae Costin, lipsită de elementul legendar al scăpării miraculoase a hatmanului, care se agață de coada calului căpitanului Decusară, mi se pare mai aproape de realitate. La reîntoarcerea din această norocită expediție, hatmanul este primit de domn cu mari onoruri[3]). Buhuș rămâne apoi hatman în toată domnia lui Dumitrașcu[4]).

Izvodul spune că la începutul domniei lui Antonie Ruset hătmănia fusese încredințată lui Gavriliță Costache, și că numai în timpul expediției contra Cehrinului din 1676 el este înlocuit cu Buhuș din ordinul lui Halil pașa. Inlocuirea ne este înfățișată supt un aspect romantic. Fostul hatman este adus tocmai la Cehrin; pe drum el atacă și prinde pe niște Cazaci ce țineau drumul Turcilor, «neputându-le strica nime nimica», pe cari îi duce plocon pașii. Intreaga povestire este de domeniul legendei. Realitatea e cu totul alta. La începutul domniei lui Antonie Ruset, Buhuș continuă să fie hatman. Il aflăm în această dregătorie în tot cursul anului 1676[5]). In expediția din acest an el comanda corpul de Moldoveni, cari împreună cu Tătari, Turci și Munteni, avea însărcinarea să păzească podul de peste Nistru. Ei sunt bătuți însă la începutul lui Septemvrie de Poloni, cari pun astfel stăpânire asupra podului[6]). Buhuș rămâne hatman până în primăvara anului 1677. Pentru ultima oară îl întâlnim la 29 Martie[7]). Prin lunile Aprilie-Iunie el este înlocuit cu Gavriliță Costache, pomenit pentru întâia dată ca

---

[1]) Kog. Let. II, 12.

[2]) N. Iorga, St. și Doc. IX, 167.

[3]) V. mai departe p. 67_{21}—68_{18}.

[4]) Pentru anul 1674 v. Iorga, St. și Doc. V, 43—44 și V. A. Ureche: Miron Costin I, 700. Pentru 1675 doc. dela Acad. Rom. 47—204 și V. A. Ureche, Schițe, 191.

[5]) La 22 și 30 Martie (Acad. Rom. doc. 47—190; 47—202); la 26 Aprilie (Acad. Rom. doc. 14—62) la 30 Maiu (V. A. Ureche: Miron Costin, I, 155; Uricarul, X, 73—74).

[6]) N. Iorga, St. și Doc. IX, 172.

[7]) V. A. Ureche: Miron Costin, I. 705—6 cf. și p. 703.

hatman într'un document din 1 Iulie[1]). Se ştie că expediţia din acest an s'a făcut în timpul verei: la 12 August armata turcească ajunge în faţa Cehrinului, iar la 7 Septemvrie începe retragerea[2]). Inlocuirea de care vorbeşte Izvodul, arătată greşit în 1676, ar fi putut avea loc, dacă împrejurările în cari ea s'a produs sunt ezacte, în acest interval. Ea se produce însă abia la începutul anului următor 1678. Gavriliţă rămâne hatman, nu numai în timpul expediţiunei din 1676, dar şi după aceia. Il întâlnim pentru ultima oară la 5 Noemvrie 1677[3]). La 30 Aprilie 1678 hatman este Buhuş[4]). Inlocuirea s'a făcut aşa dar în intervalul dela Decemvrie 1677 până la Aprilie 1678, şi ea n'are, evident, nici o legătură cu expediţia Cehrinului din vara trecută. Povestirea Izvodului este legendară.

Câteva luni mai târziu, Buhuş se afla împreună cu Miron Costin în fruntea celor nemulţumiţi cu domnia lui Antonie Ruset. La întoarcerea dela Cehrin, prin Noemvrie 1678, ei îl pârăsc la Soroca vizirului. Invinuirile cari i se aduceau nu le cunoaştem; ele trebue să fi fost însă cele obişnuite în asemenea împrejurări: asupririle făcute ţării. Motivul real al pârei era desigur nemulţumirile personale, înteţite de Duca, care văzând că-i scapă tronul ţării româneşti, râvnit de Şerban Cantacuzino, umbla acum după acela al Moldovei. La început domnul izbuteşte prin bani să-şi aşeze lucrul şi să îmbrace caftan. Pârâşii începuseră să-şi prindă caii ca să fugă. Teama le-a fost însă de scurtă durată. La un sat de lângă Chişinău îi întâmpină un agă împărătesc cu mazâlia. Buhuş şi cu Grigorie Ghenghea vornicul erau numiţi caimacami până la sosirea noului domn[5]).

Buhuş rămâne hatman în toată domnia a treia a Ducăi (1679—1683). El este unul dintre sfetnicii săi cei mai influenţi şi cei mai de credinţă. Inştiinţat despre complotul din 1680,

---

[1]) N. Iorga, St. şi Doc. V, 91.

[2]) Ibid. IX, 174—5.

[3]) Acad. Rom. doc. 75—74; V. A. Ureche: Miron Costin, I, 222, cf. 703, 707—708.

[4]) Acad. Rom. doc. 69—134.

[5]) Cronica atribuită lui Nicolae Costin. Kog. Let. II, 15—16; Neculce, Let. II, 212.

de oştenii din Orheiu şi Lăpuşna, cari veniseră să-i ceară sfatul, denunţă pe conspiratori domnului[1]).

La reîntoarcerea dela asediul Vienei, el sfătueşte pe domn, împreună cu Miron Costin şi Constantin Ciobanul postelnicul, ca să nu se ducă în ţara românească, cum îl îndemnau Gavriliţă vornicul şi alţii, ci să intre în Moldova[2]). In vreme ce domnul trecea munţii pela Oituz, Buhuş este trimis înainte spre Ocna, unde Petriceicu pusese cămăraş pe Ilie Pleşca[3]). Am văzut cum expune Izvodul rolul lui în întâmplările din Decemvrie 1683. Hatmanul făcuse sforţări extraordinare ca să scape pe domn. Cu toate că povestirea acestor întâmplări ne face impresia unei călduroase apărări a purtării lui, faptele arătate sunt, după toate probabilităţile, ezacte, fiind confirmate şi de alte izvoare[4]).

După prinderea lui Duca, Buhuş rămâne în ţara românească. Câştigat de Şerban pentru marile lui proiecte, el nu numai că refuză să se întoarcă în Moldova, unde Dumitraşcu îl chema în mod stăruitor oferindu-i din nou hătmănia, dar vine la Focşani ca să îndemne pe boieri să pribegească[5]). Se pare că el n'a apucat să vază domnia lui Cantemir. Neculce spune că a murit în satul Ruşii[6]).

Pe urma lui Buhuş rămân 5 copii: 3 feciori, din cari se trag Buhuşeştii din sec. al XVIII, şi 2 fete. Cel mai mare, *Ioan Buhuş* paharnicul, care nu trebue confundat cu văru-său, hatmanul şi logofătul, fiul lui Nicolae Buhuş[7]), nu lasă, după cât ştiu, urmaşi[8]). Al doilea, *Dumitraşcu Buhuş* căpitanul[9]), pe care

---

[1]) V. mai departe p. 73 2—3; Cronica atribuită lui Nicolae Costin, Let. II, 19; Neculce, Let. II, 214—15; Istoriile domnilor ţării româneşti, ed. Iorga, p. 198—199.

[2]) Mai departe p. 76 5-7; Cronica atribuită lui Nicolae Costin, Let. II, 28.

[3]) Cronica atrib. lui Nicolae Costin, Let. II, 28—29.

[4]) Incercările repetate ale hatmanului de a libera pe Duca sunt confirmate şi de Amiras (Let. III, 107), iar refuzul doamnei de a da bani să facă slujitori e arătat şi în Cronica atribuită lui Nicolae Costin, Let. II, 31.

[5]) Mai departe p. 80 1—6; Neculce în Kog. Let. II, 226.

[6]) Let. II, 225.

[7]) C. Giurescu, Tractatul lui Constantin Cantemir cu Austriacii, p. 7 n. 3.

[8]) Acad. Rom. doc. 48—47; 89—194; 142—185; 13—81 etc.

[9]) Acad. Rom. doc. 13—221; 48—47 etc.

l-a trimis Constantin Duca în a doua domnie în ţara românească ca să omoare pe Bogdan hatmanul[1]), a avut ca fii pe Sandu, Ştefan şi, probabil, pe Constantin[2]). Al treilea, *Nicolae Buhuş* armaşul, căsătorit cu Safta, fata lui Constantin Ciobanu postelnicul, are pe Toader, pe Cozma, egumen la Bogdana, şi o fată Alexandra[3]). Fata cea mai mare a lui Alexandru Buhuş, *Maria*, era măritată după Dumitraşcu Ursachi, sulger şi stolnic[4]) cu care a avut 3 feciori, Vasile[5]), Gheorghe şi Varlaam călugărul[6]), şi o fată Catrina, măritată cu Constantin Silion medelnicerul[7]). Fata cea mai mică *Catrina* se mărită în 1690[8]) cu Gheorghiţă, paharnic şi spătar, care urmează pe Cantemir în Rusia[9]). Are o singură fată care ia pe Toader Carp medelnicerul[10]).

Hatmanul Alexandru reprezintă apogeul Buhuşeştilor. Nici unul dintre feciorii şi ginerii săi nu s'a mai putut ridica în primele rânduri. Neculce vedea în această decădere a urmaşilor pedeapsa dumnezeiască pentru pâra nedreaptă a lui Antonie Ruset[11]).

Acesta este personajul pentru care autorul Izvodului arată o aşa de vădită preferinţă. Comparând acum ceeace ne spune despre el cu ceeace ştim din alte izvoare, constatăm două lucruri: *a)* In Izvod nu se expune întreaga carieră a hatmanului, ci se stărueşte numai asupra momentelor celor mai însemnate din activitatea sa militară; *b)* In afară de întâm-

---

[1]) Neculce, Let. II, 271.

[2]) Acad. Rom. doc. 128—194; 79—146; 33—74; 55—61.

[3]) N. Iorga, St. şi Doc. VI, 276, VII, 93—94. Acad. Rom. doc. 47—175; 47—185; 47—170 (cf. 120—119; 120—136).

[4]) Acad. Rom. doc. 130—186; 120—94; 46—186; 47—27.

[5]) Acad. Rom. doc. 85—13.

[6]) Ibid. 12—92; 12—51; 12—50.

[7]) Ibid. 12—92; 34—20; 35—198.

[8]) Iorga, St. şi Doc. XVI, 409. Pentru partea ei de moştenire v. Acad. Rom. doc. 48—47.

[9]) Neculce, Let. II, 332; Acad. Rom. doc. 153—58; 15—75; 46—186; 78—73.

[10]) Mai târziu stolnic. Acad. Rom. doc. 55—61; 56—111; 56—92.

[11]) «Dară şi boierii cei ce l-au pârât încă nimică nu s'au mai ales de casele lor. La Alexandru Buhuş hatmanul nimică nu i s'au ales de casa lui şi de feciorii lui, cum se vede şi până astăzi (Kog. Let. II, 213).

plările dela Domneşti, cari sunt povestite amănunţit şi ezact, celelalte fapte de arme ale hatmanului, îndeosebi lupta dela Epureni şi punerea lui în hătmănie din ordinul paşei şi prinderea Cazacilor, în timpul expediţiunei Cehrinului din 1676, sunt neezacte, fiind culese din tradiţie şi îmbrăcate în haina legendei. Incheierea care se impune este că *Izvodul nu a fost scris din ordinul şi supt controlul hatmanului, ci este opera unui admirator al lui, care nu-l cunoscuse mai deaproape decât în domnia a treia a lui Gheorghe Duca.*-

IV. **Două izvoade şi doi autori.**

Constatat fiind că Letopiseţul se alcătueşte din două părţi, în cari se vădesc preocupări diferite, în cea dintâi pentru hatmanul Buhuş, în cealaltă pentru Mihai Racoviţă, se impune întrebarea dacă el este în întregime opera unui singur autor, sau dacă nu cumva cronicarul lui Mihai Racoviţă continuă o cronică care nu-i aparţine. Presupunerea din urmă ni se pare cea întemeiată. Letopiseţul este format din două izvoade deosebite, a căror îmbinare nu este firească. In cel dintâi, domnia lui Constantin Duca se termină cu mazâlirea lui după stăruinţa socrului său Brâncoveanu (95_{15-21}). Domnia lui Mihai Racoviţă începe cu toate acestea din nou cu expunerea celor întâmplate supt Duca. Se repetă astfel că obţinuse tronul cu banii domnului muntenesc, că asuprea boierii cu împrumutele, iar ţara cu orânduеli şi angării neobişnuite şi că boierii pribegesc (95_{23}—96_{4}). Se spun însă şi unele lucruri nouă: de nevoi şi asuprele ţara s'a pustiit până la al treilea an; boierii n'aveau credinţă la domn, din care cauză stăpânirea lui căzu cu urât; unii au pribegit în ţara ungurească; între pribegi erau şi boieri de frunte şi mai de jos (96_{5-13}).

Brâncoveanu este prezentat în partea din urmă altfel ca mai înainte. Nu mai e duşmanul Moldovenilor, pricinuitorul de căpetenie al stricării ţării lor, ci un domn foarte bogat, în ţara căruia e belşug mare, şi care are pace bună cu Mihai Vodă, trimiţându-şi pururea soli unul altuia.

Se povesteşte din nou, pe scurt, ducerea lui la Adrianopol, dar motivul este acum altul, decât cel arătat mai înainte.

Chemarea lui se datoreşte umbletelor lui Duca, care sfătueşte pe vizir la aceasta socotind că domnul ţării româneşti ori se va teme şi nu va merge, fugind aiurea, ori, dacă se va duce, n'o să se mai întoarcă. Stăruinţa lui Brâncoveanu pentru mazâlirea fostului său ginere apare, în urma acestei purtări, ca o îndreptăţită răzbunare.

Repeţirile şi deosebirile acestea dovedesc că domnia lui Mihai Racoviţă este povestită de altcineva decât cel care scrisese partea de mai înainte. Letopiseţul se compune deci din două Izvoade datorite la cronicari deosebiţi.

Despre autorul celui din urmă nu putem spune nimic. Izvodul lui este prea puţin întins şi prea oficios, pentru ca să putem întrezări în el cât de puţin persoana cronicarului, desigur unul dintre boierii lui Mihai Racoviţă. El trebue să fi scris înainte de 1711—12, când cronica a fost interpolată (83_{37}—84_{26-30}); se pare chiar, după felul cum înfăţişează această primă domnie a patronului său, că înainte de revenirea lui în scaun a doua oară, în 1707.

Din analiza primului Izvod se desprind unele încheieri destul de interesante cu privire la autorul lui. Observăm mai întâi că, la evenimentele pe cari le povesteşte, nu-l preocupă atâta laturea politică. Boierii apar în povestirea lui pe al doilea plan: certurile, pârele şi intrigele lor arareori numai le însemnează. Ceeace cunoaşte cronicarul mai de aproape, ceeace pune în deosebită lumină şi povesteşte mai cu interes sunt faptele militare, cari la unele domnii, ca a lui Dabija, Duca şi Petriceicu, formează întreg fondul povestirei. Unele din aceste fapte, precum e venirea sultanului în Iaşi pe timpul lui Duca (59_{26}—60_{8}), cucerirea Cameniţei (61_{22}—62_{4}), lupta dela Hotin (63_{28}—64_{16}), jaful Tătarilor în Moldova (67_{3-20}), expediţia lui Buhuş contra cetăţilor (67_{21}—68_{14}) şi cu deosebire venirea Polonilor cu Petriceicu şi prinderea lui Duca (76—79), sunt povestite cu o preciziune care denotă nu numai pe un contimporan, dar, pentru unele cel puţin, pe un martor ocular.

Până la domnia a treia a lui Duca cronologia este vagă [1]).

---

1) Sunt numai 4 date: urcarea pe tron a lui Iliaş (57_{12}), a lui Petriceicu (62_{12}), a lui Dumitraşcu (66_{5}) şi anul când a fost ciuma (68_{19})

In general cronicarul precizează evenimentele sau raportându-le unele la altele[1]), sau la anotimpuri[2]), posturi[3]) şi sărbători[4]). Cea mai mare precizie cronologică se observă la domnia a treia a Ducăi. Aci ni se arată data numirei (71_{16}) şi ziua intrărei în Iaşi (71_{19}), anul şi ziua pornirei în expediţiunea Vienei (73_{22-24}), durata asediului (74_{21}), intrarea lui Petriceicu în Iaşi (76_{15-16}), ziua sosirei lui Duca în Domneşti şi a prinderii lui (77_{4}, 78_{14}). Dela Duca înainte deşi se dau de obiceiu anii diferiţilor domni, nu mai întâlnim însă aceeaş precizie cronologică. Pe temeiul acestor constatări, credem că autorul Izvodului a trebuit să ocupe vreo slujbă în legătură cu hătmănia şi că a cunoscut de aproape pe Buhuş, supt care va fi servit în domnia a treia a Ducăi. Activitatea anterioară a hatmanului (1671—1578) o cunoaşte însă numai din auzite, ceeace ne-ar explica greşelile pe cari le-am constatat.

Cronicarul era boier. Când însemnează că Cantemir era din oameni proşti, lasă să se înţeleagă că el făcea parte dintr'o altă pătură socială. Nu este însă dintre boierii mari, dintre acei cari, stând în primele rânduri, se împărtăşesc în mod larg de binefacerile patronului şi sunt urmăriţi de urgia protivnicului. Pasiune în expunerea sa nu găsim. Critice întâlnim rar. Mai toate domniile sunt arătate într'o lumină simpatică. Domnii sunt în general buni, şi când nu sunt, vina e a sfetnicilor, printre cari critică în deosebi pe Cupăreşti, izvoditorii obişnuiţi ai orânduelilor scoase pe ţară (58_{3}, 85_{12}). Nu umblă amestecând domnii. Obiceiul cel vechiu al boierilor, cari nu se mai satură de schimbările dese ale

---

[1]) Pe vremea când avea Turcul oştire cu Neamţul (54_{3}). La anul după această oştire (54_{10}). In al treilea an al domniei lui Duca s'au ridicat Orheienii şi Lăpuşnenii (58_{1}). Minunea lăcrămării icoanei se întâmplă în anul când Turcii fac răsboiu Polonilor (59_{16}). In acelaş an a fost bişug (60_{24}). In al doilea an al domniei lui Antonie Ruset îi vine poruncă să meargă la Cehrin (69_{23}). La anul după aceia merge iar (70_{16}). Duca se duce la Ţarigrad în al doilea an al domniei sale (72_{6}). Mai înainte tăiase trei boieri (72_{22}).

[2]) P. $58_{20, 25}$; $62_{14, 16}$, 65_{27}, 67_{10}.

[3]) P. 62_{15}, 65_{27}, 76_{15}.

[4]) P. 54_{21}.

domnilor, el îl dezaprobă (60_{9-11}), ca şi pribegirile, cari tot de risipa şi paguba ţării sunt (93_{35}—94_{1}).

E un drept credincios care îşi manifestă evlavia criticând pe cei ce calcă posturile (69_{3-8}), după cari datează, cum am văzut, evenimentele, care notează cu grijă lucrurile dumnezeeşti făcute de domni (56_{10}, 57_{25}, 69_{16-22}) şi crede în nepovestita minune a lăcrămării icoanei Maicii Domnului în Mânăstirea de lângă Hotin (59_{16-21}).

V. **Cronica racoviţeană.**

Cel dintâi cronicar care a folosit Letopisețul ca izvor de căpetenie pentru epoca respectivă, este autorul Cronicei racoviţene, atribuite lui Nicolae Muste. Cum cronica aceasta este una din cele mai puţin cunoscute, câteva lămuriri asupra ei sunt indispensabile pentru înţelegerea studiului nostru. Kogălniceanu o considera în 1845, când pentru prima dată a publicat câteva fragmente din ea, ca opera lui Nicolae Muste [1]). Tipărind-o apoi în întregime în anul următor, în vol. III al Letopiseţelor, el nu-l mai consideră pe Muste, care copiase manuscriptul de care s'a folosit pentru editarea ei, drept autor, ci i-o atribue numai provizoriu «până la descoperirea adevăratului autor» [2]). Schimbarea se datora, probabil, cunoştinţei pe care o avusese în răstimpul dintre cele două publicaţii despre un alt manuscript al cronicei, aflat în posesiunea lui N. Bălcescu, care l-a şi publicat în acelaş an (1846), în vol. III al Magazinului Istoric. Bălcescu spunea că manuscriptul său este *original* şi că cuprinde în două locuri «subscris supt note» numele cronicarului, «dară atât de încurcat, încât nu e cu putinţă de al descifra» [3]). Astăzi ambele manuscripte, şi al lui Muste, publicat de Kogălniceanu,

---

[1]) Chronique de Nicolas Muste, ancien clerc de Divan, 1662—1729, în scrierea: Fragments tirés des chroniques moldaves et valaques pour servir à l'histoire de Pierre-le-Grand, Charles XII, Stanislas Leszczynski, Démètre Cantimir et Constantin Brancovan, par le Major M. Kogalnicean. Seconde partie. Iassi 1845, p. 9—51.

[2]) Letopiseţe[1] III, 329.

[3]) Mag. Ist. III, 3 n.

şi al lui Bălcescu, tipărit în Magazin, sunt necunoscute, iar vreun altul nou nu s'a mai aflat până acum. Cele două ediţiuni înlocuesc astfel manuscriptele după cari au fost făcute. Dar între aceste ediţiuni există deosebiri fundamentale:

a) Una este de întindere. Pe când în ediţia Kogălniceanu cronica merge până în domnia lui Grigore Ghica (1729), în ediţiunea din Magazin ea se termină la începutul domniei a treia a lui Mihai Racoviţă (1717) cu închiderea unor boieri învinuiţi de înţelegere cu catanele [1]. «Aci se sfârşesc, spune editorul, foile manuscriptului nostru celui original, cu toate că istoria urmează mai departe, precum se poate înţelege prea lesne din însuşi cursul stilului» [2]. Deşi nu e destul de clar, dacă aci se termina manuscriptul sau dacă îi lipseau foile dela sfârşit, din analiza cronicei se constată însă în adevăr că partea dela 1717—1729 din manuscriptul Muste nu este un adaos posterior, ci o parte integrantă a povestirei, aşa că lipsa ei din manuscriptul Bălcescu constitue o lacună.

b) A doua deosebire priveşte cuprinsul unei întinse părţi a cronicei. Dela domnia a treia a lui Gheorghe Duca până la începutul domniei întâia a lui Mihai Racoviţă (1678—1704), povestirea este în cele două ediţiuni diferită [3]. Avem pentru acest timp nu două redacţiuni ale aceleiaşi cronice, ci două cronice deosebite. Care dintre ele este cea autentică şi care cea străină de redacţiunea primitivă, originală, a cronicei, se poate constata cu uşurinţă. Pe când versiunea din manuscriptul Bălcescu este scrisă în acelaş spirit cu povestirea care precede şi urmează, de care se leagă în chip natural, *versiunea Muste* este într'o contrazicere hotărîtă cu restul cronicei.

Despre Duca se spune că «întâiaş dată s'au arătat către toţi cu blândeţe şi cu milă, ca să uite răutăţile *ce făcuse în domnia a doua, iară firea cea dintâi, care avusese, n'au schimbat-o,* nici au ascuns-o cu vrun meşteşug sau socoteală, ce fără de zăbavă *au început a face iarăş ca şi în zilele lui trecute, adecă a îngreuna ţara cu nesăturarea ce avea şi a asupri pe*

---

[1]) Mag. Ist. III, 371; Let. III, 60 r. 2.
[2]) Ibid. 371.
[3]) Mag. Ist. III, 37—74 r. 23; Kog. Let. III, 19 29—30 13.

boieri» [1]). Dar în cele două domnii anterioare Duca e arătat dinpotrivă ca un domn bun [2]). Trimiterea se referă negreşit la o altă povestire.

Aceeaş deosebire în aprecierea lui Dumitraşcu Cantacuzino, care în domnia a doua «nimică n'au schimbat firea sa, şi iarăş lăcomie şi apucături, şi făcea strâmbătăţi, cum şi în domnia întâi făcuse» [3]). Nimic din toate acestea la domnia întâia. Se arată, ce-i drept, acolo, că domnul a scos hârtii pe feţele oamenilor, «care angărie până atuncea n'au mai fost în ţară», dar cronicarul scuză măsura fiind ţara amestecată, oamenii strămutaţi dela locurile lor după ernatul Tătarilor [4]). Nici o vorbă despre lăcomie, apucături şi strâmbătăţi!

In partea cronicei dela Mihai Racoviţă înainte ***Brâncoveanu*** este arătat ca un mare duşman al Moldovei, prin desele schimbări de domni pe cari le provoca. «De unde multă nevoie şi greutate a avut ţara Moldovei de Brâncoveanul... şi niciodată ţara noastră nu avea odihnă de răul lui» [5]). Aceeaş purtare a domnului muntenesc, numit acum *Băsărab Vodă,* care pune la cale pribegirea boierilor şi schimbă pe domni, nu provoacă, în versiunea Muste, nici o dezaprobare din partea cronicarului [6]).

Exemplele aduse dovedesc în mod luminos că această versiune este un fragment dintr'o cronică străină, introdus aici în locul părţii autentice păstrată în manuscriptul Bălcescu.

---

[1]) Kog. Let. III, 19.

[2]) In domnia întâia *«tuturor era bun şi fără prepusuri,* fiind şi el domn din boierii de ţară, *cât nime nici o strâmbătate n'au avut de dânsul»* (Let. III, 5). In domnia a doua e iarăş înfăţişat într'o culoare simpatică. Boierii îl pârăsc nu fiindcă domnul ar fi asupritor, dar fiindcă aşa sunt ţările birnice deapururea învrăjbitoare (Let. III, 8). Turcii sunt nerecunoscători când răsplătesc «pre cela ce au purtat grijă viind împărăţia să nu-i afle vină nici de una şi au dăruit multe daruri scumpe, în loc de cinste şi milă» cu mazâlia şi punerea în fiare. Cronicarul regretă această mazâlie, care a fost apoi izvor de nenorociri pentru ţară. «Iară să fie lăsat pre Duca Vodă să domnească nici unele de acele nu s'ar fi făcut asupra aceştii ţări, că era domn aşezat şi întemeiat şi harnic de domnie pre acele vremi» (Let. III, 9).

[3]) Kog. Let. III, 23.

[4]) Ibid. III, 14.

[5]) Ibid. III, 37 cf. 39, 40, 45—46, 53—56.

[6]) Ibid. III, 25, 26, 28—29.

Cronica din care a fost reprodus acest fragment o cunoaştem: este Cronica lui Alexandru Amiras. O ediţiune utilizabilă a lui Amiras ne lipseşte. Aceea dată de Kogălniceanu este cu totul insuficientă. In asemenea condiţiuni, concluziile scoase din comparaţia între fragmentul cronicei din manuscriptul Muste şi între Amiras din ediţia Kogălniceanu sunt, fireşte, provizorii. In afară de mici şi neînsemnate schimbări de redacţie, textul este aproape identic. Muste se deosibeşte de Amiras doar prin suprimarea câtorva scurte pasagii [1], schimbarea unei date [2] şi coruperea a două nume proprii [3]. In orice caz deosebirile acestea sunt cu mult mai puţin numeroase şi mai neînsemnate decât acelea cari există între textul lui Amiras tipărit de Kogălniceanu şi acela păstrat în cel mai bun şi mai vechiu dintre manuscriptele de care el s'a folosit pentru această ediţiune [4].

Versiunea Muste este prin urmare un fragment din Cronica lui Amiras, într'o redacţiune inferioară aceleia din manuscriptele cunoscute lui Kogălniceanu, pe care copistul,

---

[1]) Aceste pasagii sunt următoarele: 1) Şi cei ce era înlăuntru nu cutezau să deşchiză, temându-se să nu intre Cazacii înlăuntru (Let. III, 107 r. $_{34-35}$ cf. Muste, Let. III, 22); 2) la Pufeşti (III, 107$_{37}$ cf. Muste, III 22); 3) unde se păştea ca la 80 (*recte:* 70) de cai aproape de Bahlui (III, 3 cf. Muste, III, 25); 4) Daltaban paşa, carele pe urmă au căzut vizir (III, 110$_{8}$ cf. Muste III, 25); 5) la Mira (III, 110$_{17}$ cf. Muste III, 25$_{25}$); 6) şi ales şezând odată la masă (III, 110$_{20}$ cf. Muste III, 25); 7) şi pe neguţitorii turci ce era la (III, 111$_{13}$ cf. Muste III, 26); 8) ocărându-i şi zicând că sânt văcari Spartii (*recte:* văcari epaşi III, 111$_{32}$ cf. Muste III, 26); 9) şi împreună cu domnul mergea (III, 112$_{11}$ cf. Muste III, 27); 10) oameni, zaphanea (*recte:* gebhanea; III, 112$_{18-19}$ cf. Muste III, 27); 11) fiul lui Silim Gherei han (III, 112$_{31-32}$ cf. Muste III, 27); 12) şi cu Bujorenii rudele lor... şi Antohie Jora hatmanul (III, 113$_{10-11}$ cf. Muste III, 28); 13) la Focşani (III, 113$_{27}$ cf. Muste III, 28); 14) vel logofăt şi pe Mitrea (III, 113$_{30-31}$ cf. Muste III, 28); 15) şi Rami vizirul şi au omorât şi pre muftiul... şi pe Ahmet paşa vizir (III, 114$_{38-40}$ cf Muste III, 29).

[2]) Data suirei pe tron a lui Constantin Cantemir 7192 (Let. III, 24$_{3}$) în loc de 7195, cum e în Amiras (Let. III, 109$_{3}$).

[3]) Iamandi vornicul (Let. III, 24$_{14}$) în loc de Ramandi (*La Kogălniceanu greşit:* Ramădan vornicul, III, 108$_{13}$); Siret (Let. III 24$_{16}$) în loc de Sărata (Let. III, 108$_{18}$).

[4]) Ms român No. 238 dela Acad. Rom. Compară s. ex. paginile 102—105, 119, 136, 137, 140, 142, 143, 155, 157, 159, 166, 173 din Kogălniceanu (Let. III) cu textul corespunzător din manuscript.

Muste ori altul după care el scria, l-a introdus în manuscriptul lui, fie că partea corespunzătoare din izvodul pe care îl copia nu-i convenea, pentru motive de care nu ne putem da seama [1]), şi a înlocuit-o, ori că ea lipsea printr'un defect al manuscriptului, ceeace ni se pare mai probabil [2]).

Versiunea din ms Bălcescu, reprodusă şi de Kogălniceanu ca «variantă la cronica atribuită lui Nicolae Muste» [3]), ceeace a contribuit să mărească confuziunea cu privire la această cronică, reprezintă în realitate textul cel autentic.

c) A treia deosebire o formează o interpolare mai lungă şi cinci note marginale cari se află în ms Bălcescu, lipsind din Muste. Interpolarea, relativă la bătrâneţe şi respectul care i se cuvine, este alcătuită după diferiţi scriitori şi adaosă la sfârşitul primei domnii a lui Dumitraşcu Cantacuzino [4]). Notele marginale cuprind două citate din Sfântul Augustin [5]), unul din Plutarh [6]), o cugetare asupra celor ce strică obiceiurile, care pare a fi tot un citat, dar fără arătarea izvorului [7]), şi o ştire istorică [8]).

---

[1]) Dar cari se mai întâmpină şi aiurea. Vezi N. Iorga, Ist. Lit. Rom. I, 221 n. 5, şi C. Giurescu, Contribuţiuni la studiul cronicelor muntene (1906) p. 116.

[2]) Păreri deosebite de cele arătate mai sus asupra raportului dintre cele două pretinse variante au exprimat I. G. Sbiera şi N. Iorga. Sbiera admite identitatea lor, presupunând însă că fragmentul dela 1678—1703 circula ca o cronică *desclinită,* care a fost copiată şi de Muste şi de Amiras (Mişcări culturale şi literare la Românii din stânga Dunării în răstimpul dela 1504—1714 (Cernăuţi, 1897) p. 180—181, 183). Dar circulaţia unui asemenea fragment ca cronică izolată e imposibil de admis. Pe de altă parte acest fragment formează un tot cu partea anterioară (1661—1678) din Amiras, de care, în lipsa celui mai mic indiciu nu se poate despărţi şi atribui la doi autori deosebiţi.

Iorga crede că Amiras a reprodus pe Muste la care a mai adăogat unele lămuriri (Ist. Lit. Rom. I, 476). Am văzut însă că pretinsele adaose sunt simple deosebiri obicinuite dela copie la copie, iar greşelile pe cari le găsim în Muste, nu şi în Amiras, dovedesc tocmai un raport contrariu: Muste reproduce pe Amiras.

[3]) Let. III, 75—95.

[4]) Mag. Ist. III, 27—31.

[5]) Ibid. p. 31, 33.

[6]) Ibid. p. 33.

[7]) Ibid. p. 89.

[8]) Ibid. p. 361.

Deosebirile dintre cele două ediţiuni dovedesc că nici unul din manuscriptele după cari au fost făcute nu cuprindea originalul cronicei, şi că amândouă erau còpii defectuoase. Partea cronicei dela 1678—1703 s'a păstrat numai în manuscriptul Bălcescu, cea dela 1717—1729 numai în Muste. In cele două còpii, comună este doar povestirea dela 1661—1678 şi dela 1703—1717. Comparând textul comun din aceste còpii, constatăm în fiecare interpolări, omisiuni, greşeli şi prelucrări stilistice, mai numeroase în Muste, mai puţine în manuscriptul Bălcescu[1]). Copia cronicei din acest manuscript

---

[1]) I. **In Muste:** 1) **Interpolări:** Zic că au poroncit împăratul să-i aducă pre Dabija vornicul să-l vază în ce chip este, şi l-au adus de l-au văzut şi apoi l-au făcut domn (Let. III, 3$_{14-16}$ cf. Mag. Ist. III, 4$_{7}$); Mântuitorul lumei Hristos, vrând să se ducă din lumea aceasta, n'au zis răsboiu las voă, ci au zis: pace las voă, pacea mea dau voă. De unde se vede că creştinuluĭ adevărat mai mult este a păzi pacea, care au lăsat-o Hristos, decât a rădica răsboiu pentru răscumpărarea strâmbătăţilor ce ar avea (Let. III, 59$_{33-37}$ cf. Mag. Ist. III, 371$_{14}$).

2) **Omisiuni:** a) *De titluri:* De venirea lui sultan Mehmet la Cameniţă (Mag. Ist. III, 12 cf. Let. III, 7$_{27}$); Răsboiul Moscalilor cu Turcii la Stănileşti pre Prut (Mag. Ist. III, 346 cf. Let. III, 47$_{29}$); Cum au hălăduit ţara într'aceste răscoale den robie (Mag. Ist. III, 348 cf. Let. III, 48$_{23}$); Când au închis pre Lupul vornicul la Varna (Mag. Ist. III, 352 cf. Let. III, 50$_{15}$); Aici am scris pentru mazilia lui Constantin Vodă domnul muntenesc (Mag. Ist. III, 357 cf. Let. III, 53$_{7}$); Pentru catane ce au venit asupra lui Mihai Vodă (Mag. Ist. III, 368 cf. Let. III, 58$_{8}$).

b) *De cuvinte sau pasaje:* şi multă pradă au făcut în Saxonia (Mag. Ist. III, 79$_{20}$ cf. Let. III, 32$_{38}$); s'au pornit după oştile Moscalului (Mag. Ist. III, 91$_{5}$ cf. Let. III, 38$_{20}$); atuncea după ce au luat pre acei Şvezi (Mag. Ist. III, 93$_{22}$ cf. Let. III, 39$_{31}$); cu mazâlie (Mag. Ist. III, 94$_{7}$ cf. Let. III, 39$_{43}$); de Greci (Mag. Ist. III, 332$_{26}$ cf. Let. III, 41$_{6}$); să aşeze paşă (Mag. Ist. III, 355$_{7}$ cf. Let. III, 51$_{36}$); cela ce era în cinste şi în boerie la dânsul (Mag. Ist. III, 363$_{3-4}$ cf. Let. III, 55$_{30}$).

3) **Greşeli:** poarta curţii în Bucureşti (Let. III, 5$_{13}$) în loc de: poarta curţii domneşti (Mag. Ist. III, 7$_{24}$); Leşii începând înainte (Let. III, 11$_{4}$) în loc de: Leşii încet păşind înainte (Mag. Ist. III, 18$_{25}$); 7214 (Let. III, 32$_{27}$) în loc de: 7213 (Mag. Ist. III, 79$_{3}$); căutându-l de o primejdie (Let. III, 34$_{30}$) în loc de: mântuindu-l de o primejdie (Mag. Ist. III, 83$_{7}$); n'au mai putut Turcii, ce îndată au fugit (Let. III, 35$_{6}$) în loc de: n'au mai stătut Turcii, ce îndată au fugit (Mag. Ist. III, 84$_{8}$); căzând la Nipru să treacă (Let. III, 39$_{17}$) în loc de: năzuind la Nipru să treacă (Mag. Ist. III, 93$_{1}$); trei ani şi jumătate (Let. III, 40$_{11}$) în loc de: doi ani şi jumătate (Mag. Ist. III, 94$_{24}$).

fiind deci superioară copiei lui Muste, ediţiunea din Magazinul Istoric trebue preferată aceleia a lui Kogălniceanu, care va servi numai pentru controlul şi emendarea părţii comune, şi pentru întregirea cronicei cu povestirea dela 1717—1729.

Partea cronicei până la încetarea răsboiului dintre Nemţi şi Turci (1718) a fost scrisă puţin timp după aceia, cam prin anii 1719—1720 [1]). De aci înainte, autorul a continuat-o, începând din 1723, contimporaniceşte, paralel cu producerea evenimentelor [2]).

---

4) Ca exemplu de **prelucrări stilistice** citām domnia întâia a lui Mihai Racoviţă (Let. III, 30 13—22 24 cf. Mag. Ist. III, 74 23—78).

II. **In ms Bălcescu:** 1) **Interpolări** vezi mai sus p. 32.

2) **Omisiuni**: a) de cuvinte şi pasaje: Sâmbătă (Mag. Ist. III, 346 29 cf. Let. III, 47 41); şi Ion Neculce hatman (Mag. Ist. III, 351 12 cf. Let. III, 50 1); Unde domnii închid uşile supuşilor săi, acolo şi supuşii închid inimile domnilor săi (Mag. Ist. III, 354 13 cf. Let. III, 51 18—19); lovindu-l dintr'o puşcă (Mag. Ist. III, 357 12 cf. Let. III, 52 42); dacă au venit cu a treia domnie aice (Mag. Ist. III, 359 10 cf. Let. III, 53 39); precum am înţăles dintr'alţii (Mag. Ist. III, 367 32 cf. Let. III, 58 7—8). b) Uneori se lasă locul alb pentru anume ţifre şi date. Mag. Ist. III, 12 21, 13 7, 14 20, 85 30, 336 32, 363 12; cf. Let. III, 7 39, 8 7, 34, 35 44, 43 8 (unde e completată), 55 38. Lacunele acestea nu sunt proprii copiei din ms Bălcescu, ci originalului după care fusese făcută, deoarece ele se află şi în Muste, fără a se fi lăsat loc alb (ceeace s'ar putea însă datori şi lui Kogălniceanu).

3) **Greşeli** sunt puţine şi mai toate au înfăţişarea unor modificări moderne, scăpări de condei sau greşeli de tipar: Polcăi (Mag. Ist. III, 17 10) în loc de: Polnii (Let. III, 10 12); Sinăuskie (Mag. Ist. III, 21 23) în loc de: Sinavskie (Let. III, 12 24); năz (Mag. Ist. III, 34 10) în loc de: cneaz (Let. III, 18 9); viaţa (Mag. Ist. III, 80 16) în loc de: voinţa (Let. III, 33 6); îmbunătăţirile (Mag. Ist. III, 80 16) în loc de: îmbunăturile (Let. III, 33 23); halicesc (Mag. Ist. III, 335 3) în loc de: Haliţki (Let. III, 42 12); Bozaol (Mag. Ist. III, 351 2) în loc de: Bozagiul (Let. III, 49 40); Mazut (Mag. Ist. III, 352 11) în loc de: Maxut (Let. III, 50 22); ateiu (Mag. Ist. III, 368 18) în loc de: Sibiu (Let. III, 58 19).

[1]) Iată două dovezi: 1) Vorbindu-se de pacea dela Carloviţ, se spune că «au rămas la Nemţi ţara ungurească cu totul, fără numai Temişvarul şi Beligradul era cu Turcii, carele *în anii de acmu* şi acelea le-au luat Nemţii dela Turc, cu multă vărsare de sânge, precum se va scrie la rândul său» (Mag. Ist. III, 84). 2) Ridicarea unor boieri împotriva lui Mihai Racoviţă şi aducerea catanelor în Moldova e arătată ca un fapt petrecut de curând: «Ridicatu-s'au *şi acmu* asupra lui Mihai Vodă (Let. III, 63).

[2]) Partea cronicei scrisă prin 1719—20 se opreşte brusc cu alungarea catanelor, fără a se aminti măcar sfârşitul răsboiului şi luarea

Autorul, unul din boierii lui Mihai Racoviță, a cărui domnie o povestește până către sfârșit cu simpatie și amănunțit, și, probabil, un prieten al Costăcheștilor[1]), ne este necunoscut. Până la descoperirea lui, păstrăm deocamdată, ca cel mai potrivit, titlul de *Cronica racovițeană*, pe care i l-a dat Sbiera. Numele lui Nicolae Muste, scriitorul celei mai defectuoase dintre cele două còpii cunoscute ale cronicei, trebue în ori ce caz înlăturat.

VI. **Letopisețul față de Cronica racovițeană și de Neculce.**

Lămuririle de mai sus, ori cât de lungi, erau necesare pentru a înțelege raportul dintre Cronica racovițeană și Letopisețul nostru. Autorul acestei cronice a cunoscut și folosit Letopisețul, reproducându-l aproape în întregime. A introdus însă și numeroase modificări, cari au pe alocuri caracterul unei adevărate prelucrări:

I. Modificările sunt uneori numai de redacție, aceleași idei fiind exprimate în altă formă (56_{14-16} cf. Mag. Ist. III, 8; 58_{9-12} cf. III, 10; 59_{17-21} cf. III, 14; 63_{15-17} cf. III, 17; 63_{23-24} cf. III, 18; 69_{28}—70_{3} cf. III, 35; 78_{20-31} cf. III, 49—59).

Alteori se interverteşte ordinea în care sunt înşirate anumite fapte: trecerea Dunării de către Dabija (54_{5-6}) e pusă în expediția dela Leva (Mag. Ist. III, 3); minunea cu lăcrămarea icoanei (59_{16-21}) e povestită după expediția turcească (III, 14); ducerea lui Duca la Constantinopol (61_{5-7}) după reflexiile asupra relelor pe cari le-a adus țării domnia lui Petriceicu (III, 15); cuvintele cu cari vizirul se adresează lui Grigore Ghica cerându-i sfatul (63_{6-13}) sunt puse ca răspuns la pă-

---

de către Nemți a Temișvarului (de Belgrad se amintește: Let. III, 57), despre care cronicarul anunțase că va scrie (Let. III, 67). Se trece apoi fără nici o tranziție la cele întâmplate în al șaptelea an al domniei lui Mihai Racoviță, povestindu-se de aci înainte pe rând cele întâmplate în fiecare an. Așa se și explică schimbarea tonului față de Racoviță, care dela 1723 înainte începe a fi criticat (Let. III, 69—72), cu toate că până atunci cronicarul îl lăudase necontenit.

[1]) Vezi s. ex. unde se vorbește de Lupul Costache vornicul (Mag. Ist. III, 348—353) și de fiul său Constantin Costache spătarul (Let. III, 68).

rerea exprimată de domn (III, 18); hârtiile introduse de Dumitraşcu Cantacuzino (69_{1-3}) înaintea ciumei (III, 26); înlocuirea hatmanului Gavril Costache prin Buhuş (69_{28}—70_{15}) după a doua expediţie a Cehrinului (III, 35); complotul contra lui Duca (72_{22}—73_{11}) inainte de ducerea domnului la Constantinopol (III, 37—39); venirea lui Petriceicu în Moldova (75_{1-8}) după disputa lui Şerban cu Duca pentru plocon (III, 42—43); numele boierilor cari sfătuiau pe Duca să treacă în ţara românească (75_{34}—76_{2}) nu sunt arătate când dau sfatul, ci când se povesteşte fuga lor (III, 45); răspunsul doamnei lui Duca la cererea lui Buhuş ca să strângă slujitori (77_{29}—78_{7}) după mergerea hatmanului la Domneşti (III, 49); întoarcerea lui Sobieski dela Pagul (83_{3-8}) e povestită imediat după ce se arată intrarea sa în Moldova (III, 54); fuga lui Bogdan hatmanul şi Iordache vistierul la Neamţ la vestea numirei lui Constantin Duca (88_{2-5}), la sfârşitul domniei lui Cantemir (III, 62); birul scos de aceiaşi (90_{1-5}) la începutul domniei lui Antioh (III, 65); numele pribegilor cari stăruesc la Brâncoveanu pentru Duca (91_{12-14}) sunt arătate cu prilejul pribegiei (III, 65); însurătoarea lui Dimitrie Cantemir (90_{26-32}) după trimiterea ştafetei din tabăra turcească dela Temişvar (III, 66—67).

Raţiunea celor mai multe din aceste intervertiri n'o vedem. Prin unele dintre ele se pare însă că cronicarul a urmărit o mai strânsă legătură între faptele povestite.

II. De multe ori compilatorul înlocueşte unele cuvinte, date şi nume prin altele.

Astfel în loc de:	pune:
potronici (55_{22})	costande (Mag. Ist. III, 6).
spre iaz (58_{9})	în gios (III, 10).
un domn leşesc (64_{21})	un rotmistru cu cărţi (III, 24).
în primăvară (67_{10})	în postu mare (III, 23).
oameni dovletii (67_{24})	oameni de ţară (III, 24).
10 Iulie (74_{21})	5 Iunie (III, 42).
jupânesele (76_{5})	casele (III, 45).
despre grădină (80_{22})	despre grajdurile curţii domneşti (III, 53).
In al treilea an (89_{3})	In al patrulea an (III, 63).
Ştefan Cerchezul comis (93_{14})	alt boier bătrân (III, 69).
sucman (93_{21})	cojoc (III, 69).

De câteva ori schimbă înţelesul unor fraze, prezentând faptul istoric supt un alt aspect. Citatul biblic dela domnia lui Dumitraşcu Cantacuzino (69 $_{8-11}$) e înlocuit prin altul (Mag. Ist. III, 26). Motivul pentru care fiul lui Ramadanovski cerea să fie dus la Cehrin, nu este că dacă-l va şti tată-său «el va închina cetatea» (70 $_{21-22}$) ci că: «poate să-l răscumpere» (III, 34). In Letopiseţ se înţelege că acel care aşezase slujitori în Hotin şi Peririta este Antonie Ruset (71 $_{26-28}$), pe când compilatorul spune că e Duca (III, 37). Căpitanul Decusară denunţă complotul contra lui Duca nu din propriul lui îndemn şi fără ştirea nimărui (72 $_{30}$—73 $_{3}$), ci cu ştirea celorlalţi (III, 38). Dimitrie Cantemir nu trimite din tabăra turcească un om al său la Iaşi (91 $_{1-3}$), ci vine însuş (III, 66).

Modificările acestea sunt prea puţine şi nu destul de însemnate, pentru ca să admitem că ele s'ar datora vre-unui alt izvor, pe care să-l mai fi avut în vedere cronicarul. Mai probabil ni se pare că ele sunt rezultatul obişnuitei libertăţi de care unii copişti sau scriitori, printre cari şi compilatorul, uzau faţă de textul pe care îl reproduceau.

III. Modificarea cea mai însemnată, pe care a suferit-o Letopiseţul în Cronica racoviţeană, consistă în numeroase suprimări. Notez aci pe cele mai importante, căci ele constitue în acelaş timp şi contribuţia istorică nouă a Letopiseţului. La domnia a doua a lui Duca: împoporarea Moldovei şi bună starea locuitorilor (57 $_{26}$—58 $_{1}$), dregătoria lui Hâncul (58 $_{5}$), prinderea şi omorîrea Grecilor de către Lăpuşneni şi Orheieni (58 $_{11-12}$), tunurile Turcilor în expediţia Cameniţei (59 $_{22-23}$), durata popasului dela Ţuţora (59 $_{24}$), obiceiul deselor schimbări de domni (60 $_{10-11}$), neîntărirea Cameniţei (61 $_{12-16}$), numele regelui polon şi al hatmanului (61 $_{16-17}$), bucuria Turcilor pentru cucerirea cetăţii (61 $_{27-30}$), aşezarea locuitorilor afară lângă cetate (61 $_{31}$—62 $_{1}$). La Petriceicu: teama domnului că aşezând Turcii paşă în Hotin, el nu mai are ce domni în Moldova (62 $_{28-29}$), viclenirea Polonilor de către Grigore Ghica (64 $_{17-18}$) şi explicaţiile lui faţă de trimisul polon (64 $_{17-18,\ 23-24}$), aprobarea purtării domnului de vizir (65 $_{8-9}$), numărul oastei hatmanului Siniavski (65 $_{20}$), atacul Tătarilor asupra Polonilor şi timpul întoarcerii acestora (65 $_{26-27}$). La Dumitraşcu Cantacuzino: origina dom-

nului (66_{3}), văduvia lui şi relaţiunile cu fata Rachieriţii (68_{28-29}). La Antonie Ruset: astuparea burlanelor pe cari se aducea apa la biserica Sfântului Nicolae (69_{21}), îmbătarea Cazacilor (70_{23-24}). La domnia a treia a lui Duca: ziua intrării domnului în Iaşi (71_{19}), întrebarea pusă Lupului sulgerul cu a cui învăţătură a făcut cartea (73_{6-7}), asuprirea ţării de către Duca, vrăjmăşia lui asupra boierilor, persecuţiile şi pribegirea lor ($73_{12-21,\ 24-31}$), numele comisului Catargiul şi originea lui Tănase şetrarul (75_{25-26}), înţelegerea boierilor cari au trecut în ţara românească cu caimacamii (75_{33-34}), numele de familie al postelnicului Constantin Ciobanul (76_{6}), jăfuirea satelor tătăreşti din Bugeac de Cazaci şi Moldoveni (76_{11-14}), timpul venirei lui Petriceicu dela Suceava la Iaşi (76_{15-16}), învingerea lui Hăbăşescu la Movileni (76_{17-21}), ziua în care cădea ajunul Crăciunului (77_{4}), aprecierea asupra atitudinei lui Ştefan Vodă, ginerele Ducăi, la Domneşti (78_{4-7}), precizarea locului unde s'a oprit Buhuş, când a venit din Zăbrăuţi la Domneşti (78_{8-9}), numele bulucbaşei care a deschis poarta podghiazului (79_{3}), reflexia despre pedeapsa Ducăi pentru lăcomia lui (79_{8-9}), scăparea Cazacilor şi Moldovenilor după înfrângerea lor de Tătari (79_{10-12}), primirea de către regele polon a preţului de răscumpărare a lui Duca fără a-l libera (79_{21-23}). In domnia a doua a lui Dumitraşcu Cantacuzino: durata foametii şi amănuntul că se mânca om pe om (79_{27-29}), existenţa tâlharilor la drumul Cameniţii (80_{6-7}), numele seraschierului dela Oblucița (80_{18}). La Constantin Cantemir: dregătoriile de clucer şi capuchehaie ale acestuia (81_{4}), boierirea fiilor lui Gavriliţă (81_{8}), întoarcerea lui Miron, boierirea fiilor, stărostia Putnei şi proiectul încuscririi cu domnul (81_{8-12}), influenţa lui Bogdan hatmanul (81_{23}), sfatul dat de boieri lui Cantemir să se închine Polonilor şi refuzul domnului (81_{34}—82_{5}), pălăncile din Râşca (83_{20}), solia lui Gavril Costache la Munteni (84_{21-22}), trimiterea saragelelor de către Şerban Vodă să prinză pe jupâneasa lui Iordache Ruset (84_{25}—85_{4}), dregătoria lui Antiohie Jora (85_{24}), liberarea pe chezăşie a pârâşilor lui Cantemir şi certarea fiilor lui Gavril Costache (86_{2-7}), întreg capitolul despre ridicarea lui Dimitrie Cantemir la domnie (86_{28}—87_{11}). La Constantin Duca: ducerea lui Dimitrie

la Constantinopol, ieşirea feciorilor de boieri înaintea lui Duca şi boierirea lor (87_{23}—88_{1}), opreala jupâneselor lui Bogdan hatmanul şi Iordache vistierul (88_{4-5}), blestemul rămas asupra Ducăi pentru văcărit (88_{26-27}), solii şi veseliile la nunta domnului (88_{30}—89_{1}), mazâlia lui Duca pentru omorîrea Turcului (89_{11-12}), îngrădirea târgului şi amănuntele expediţiei lui Antiohie hatmanul în contra târgului Neamţului şi mânăstirei Agapia (89_{13-26}), transportarea lui Turculeţ în Galata (89_{29}). La Antioh Cantemir: solia lui Bogdan hatmanul la Munteni (90_{15-16}), ignorarea de către pribegi a înţelegerii, căsătoria lui Antioh şi numele trimisului la Braşov (90_{19-28}), înţelegerea dintre Brâncoveanu şi pribegi pentru mazâlirea lui Antiohie (91_{7-17}), amănuntele păcii dela Carloviţ (91_{22}—92_{5}), deşertarea Cameniţii (92_{9-13}), influenţa lui Bogdan hatmanul şi Iordache vistierul supt Antiohie (92_{14-15}), stăruinţele lui Brâncoveanu la Poartă pentru mazâlirea domnului (92_{17-22}), sprijinirea pribegilor (93_{34}—94_{2}), chemarea lui Brâncoveanu la Adrianopol (94_{3}—95_{21}), răscoala ţării contra lui Duca din îndemnul lui Iordache Ruset (97_{11-12}).

Cele mai puţine suprimări s'au făcut la domniile lui Dabija, Alexandru Iliaş, Dumitraşcu Cantacuzino (I), Antonie Ruset şi Mihai Racoviţă; cele mai numeroase şi importante dela domnia lui Constantin Cantemir înainte. Prin omisiunile din domnia a treia a lui Duca pare să se fi urmărit înlăturarea părţilor răuvoitoare pentru acest domn ($73_{12-21,\ 24-31}$, 79_{8-9}).

Letopiseţul faţă de Cronica lui Neculce. Neculce spune, după cum am văzut, că dela Istratie Dabija înainte până la Duca Vodă cel bătrân a scris de pe nişte izvoade aflate pela unii şi alţii şi din cele auzite dela boierii bătrâni, iar dela Duca înainte nici de pre un izvod a nimărui[1]). Comparând cronica lui cu Letopiseţul nostru, constatăm nu numai că acesta este unul dintre izvoadele folosite, dar că i-a servit chiar ca izvor principal, pe care l-a luat ca bază a povestirei sale. *Toată partea dela început a Letopiseţului până la domnia a treia a lui Gheorghe Duca inclusiv a reprodus-o în întregime.* Deosebiri sunt puţine şi neînsemnate: se suprimă la domnia a doua a

---

[1]) V. mai sus p. 9.

lui Duca pasajul privitor la nerecunoştinţa Turcilor faţă de serviciile domnului şi relele venite asupra ţării din mazâlia lui (61 $_{7-12}$ cf. Let. II, 199); la Dumitraşcu Cantacuzino ştirea că mânca carne în post şi citatul biblic (69 $_{3-12}$ cf. II, 209); la domnia a treia a Ducăi, neînţelegerea iscată între domni pentru ploconul vizirului (75 $_{9-18}$), motivul pentru care Şerban Cantacuzino pâraşte pe Duca la vizirul (75 $_{20-21}$) şi, dintre boierii cari părăsesc pe domn spre a trece în ţara românească, numele căpitanului Mitrea (76 $_{2}$). Modifică apoi, de nu vor fi cumva deosebiri de copie, numele satului Dărăbani, unde se făcuse podul peste Nistru (60 $_{28}$) în Varnoviţa (II, 199) şi arată că ciuma din timpul lui Dumitraşcu, pe care o povesteşte după introducerea hârtiilor, a ţinut nu până la Octomvrie (68 $_{20}$), ci până la Ianuarie (II, 209).

Imprumuturile nu se opresc însă la domnia a treia a lui Duca, ci merg şi mai departe. E drept că de aci înainte ştirile din Letopiseţ, pe cari le regăsim la Neculce, sunt în altă formă şi ordine, de multe ori mai pe larg şi amestecate la tot pasul cu fapte noui. Găsim cu toate acestea şi reproduceri textuale mai lungi, cum sunt s. ex. începutul domniei lui Constantin Cantemir (80 $_{29}$—81 $_{6}$ cf. II, 230) sau chemarea lui Brâncoveanu la Adrianopol (94 $_{3}$—95 $_{21}$ cf. II 27 $_{5-6}$).

Să vedem acum raportul în care se găsesc în Cronica lui Neculce ştirile împrumutate din Letopiseţ, faţă de ştirile pe cari cronicarul le are din alte surse. Dintre acestea un mare număr au caracterul faptelor transmise prin tradiţie. Astfel ospătarea săracilor pe cari Dabija îi vedea dvorind prin ogradă, divanurile dese, dintre cari cele de îndeseară nu cădeau toate prea de laudă, vinul mai dulce băut din oală roşie, introducerea pogonăritului (Let. II, 192), împrejurările în cari Iliaş dobândeşte tronul, bacşişurile mari pe cari le da, sărăcia lui după mazâlie, de se îndatora la boierinaşi pentru cheltuiala drumului (II, 196—7), strigarea hogei în clopotniţă la Sf. Nicolae (II, 199), mântuirea lui Duca dela moarte prin darul unei blăni de vulpe (II, 199) şi convorbirea lui Miron Costin cu vizirul (II, 200—201) sunt fără îndoială ştiri culese «din auzitele celor bătrâni boieri», nu reproduse din vreunul din celelalte izvoade de cari s'a servit.

O întreagă serie de fapte, privitoare în deosebi la acti-

vitatea Cantacuzinilor din Moldova şi ţara românească, ca intervenţia lor pentru numirea lui Dabija (II, 192), cuscria lui Iordache cu Dabijoae (II, 192—3), patriotismul lui Iordache (II, 193), plângerea stolnicului la Viena contra lui Grigore Ghica (II, 194), alegerea lui Drăghici ca domn (II, 194), persecuţia Cantacuzinilor din ţara românească (II, 195) intervenirea lui Toma vornicul în favoarea Ducăi (II, 195), pâra lui Grigore Ghica la Constantinopol de către Cantacuzini (II, 204—5) şi mazâlirea lui Duca din ţara românească (II, 211—13) le cunoştea cronicarul din tradiţiunile propriei sale familii, înrudite de aproape cu Cantacuzinii. Ce mai rămâne, şi rămâne puţin, urmează a fi considerate ca împrumuturi din celelalte izvoade, cari, judecate după aceste împrumuturi, trebue să fi fost mai puţin întinse şi mai puţin importante decât Letopiseţul nostru.

VII. **Manuscriptele. Filiaţia lor. Arhetipul.**

Manuscriptele. Letopiseţul s'a păstrat în 4 manuscripte, aflătoare toate în Biblioteca Academiei Române supt No. 123, 232, 503 şi 2575.

I) **Ms 123** este in-folio, cu paginaţia în două serii: 1—23+1—192. A fost scris în anii 1805—1806 parte de *Vasile Pogor* şi parte de *Miron*. Cel dintâi se iscăleşte în trei locuri. In titlu: *Litopisiţul ţărilor Moldova i ţara munteniască de când s'au discălecat. 1805 Iunie 20. Scris-o-am eu iubitoriul de ostinele Vasile.* Apoi la f° 23ᵛ: *Sfârşit... al descălecăturii vechi şi începutul acei noă, la anul 1805, Afgust întiiu, de Vasilie Pogor*, şi a treia oară la f° 159ᵛ: *Până aice s'au aflat Letopiseţul scris de Miron logofătul. Scrisu-s'au de mine nevrednicul în Huşi la Sfânta Episcopie a Huşului în let dela anul mântuirii 1806, Martie 16. Vasile Pogor pisar.* Cel de al doilea, Miron, iscăleşte şi el în trei locuri. La f° 50: *Miron*, fără nici o altă lămurire, apoi la f° 129 cu litere germane: *Schreiben Jch M⟨i⟩r⟨on⟩ 1806 Apriel 15ten*, şi la f° 192, la urmă: *Scrisu-s'au această carte ce se numeşte Letopiseţul Moldavii de mine mult păcătosul şi nevrednicul, în zilile pre înălţatului şi luminatului domn, măria sa Alexandru Costandin Moruz voevod.*

Şi s'au scris în Sfânta Episcopie Huşii la anul 1806. Miron Pogor şi Miron şi-au făcut copia după o alta din 1781 (x[8]) de unde ei au reprodus de sigur la f⁰ 75 ᵛ şi 100 ᵛ acest an, care n'are absolut nici un rost acolo. Manuscriptul cuprinde următoarele scrieri: 1) Cartea pentru descălecatul dintâi a ţării Moldovei şi neamului moldovenesc, de Miron Costin (f⁰ 1—23); 2) Letopiseţul lui Nicolae Costin într'o redacţiune prescurtată, considerată până acum ca Cronica lui Grigore Ureche, din care mai lipseşte începutul şi sfârşitul (f⁰ 1—75 ᵛ); 3) Letopiseţul lui Miron Costin (f⁰ 75 ᵛ—159 ᵛ); 4) Letopiseţul dela Istratie Vodă Dabija până la domnia a doua a lui Antioh Vodă Cantemir (f⁰ 159 ᵛ—192). Povestirea este împărţită în capitole şi paragrafe. Manuscriptul a fost descris de V. A. Ureche în: Miron Costin, Opere complete, I, 41—2, care l-a numit Codex FF, şi de I. Bianu în Catalogul manuscriptelor româneşti, I, 281. In aparat este arătat prin P.

II. **Ms 232** este in-folio; paginaţia, tot în două serii, 1—25+1—166, este greşită: foaia 26 este sărită, foaia 83 e de două ori. Manuscriptul este lacunar; lipsesc foile 1—8, 19 şi 25, din prima paginaţie; din cea de a doua: 1, 12—15, 61, 66, 72, 106, 152 şi dela 167 înainte până la sfârşit. A fost scris de un necunoscut în 1780, după cum se vede din următoarea însemnare a scriitorului făcută la f⁰ 16 ᵛ: *1780, Dechemvrie 15 zile am scris aicea.* Foile 54—60 sunt scrise de altă mână, contemporană sau aproape, iar foaia 141 a fost scrisă mai târziu şi intercalată în locul uneia care lipseşte. Manuscriptul cuprinde: 1) Cartea pentru descălecatul dintâi a ţării Moldovei şi neamului moldovenesc, de Miron Costin (f⁰ 9—24); 2) Letopiseţul lui Nicolae Costin în aceeaş redacţiune ca şi în ms 123 (f⁰ 2—71); 3) Letopiseţul lui Miron Costin (f⁰ 73—160) şi 4) Letopiseţul dela Istratie Vodă Dabija până la domnia a doua a lui Antioh Cantemir, din care lipseşte sfârşitul (f⁰ 161—166 ᵛ, v. mai departe p. 79_{34-35}). Povestirea este împărţită în capitole şi paragrafe. Copistul ms 503 (No. următor) a cunoscut acest manuscript, deoarece în locul unuia din titluri, rămas alb (Cap. 38), el a scris titlul omis. Manuscriptul a fost descris de V. A. Ureche în Operile lui Miron Costin (I, 3), care l-a denumit Codex A, şi de I. Bianu în Catalogul manuscriptelor româneşti, I, 371. In aparat este arătat prin A.

III. **Ms 503** este in-folio; are 140 foi. A fost scris în 1797 de *Dumitru Cântărețu Bucureșteanu,* precum se vede din două însemnări, una la f° 20: *Am început a scrie când era cursul anilor 1797, Ianuarie 1, Dumitru Cântăreț Bucureștean,* cealaltă la sfârşit: *Al tuturor mic și plecat, Dumitru Cântăreț Bucureștean, 1797.* Cuprinde aceleaşi scrieri ca şi manuscriptele precedente: 1) Cartea pentru descălecatul dintâi, de Miron Costin (f° 1—20); 2) Letopisețul lui Nicolae Costin în aceeaş redacțiune (f° 20^{v}—67); 3) Letopisețul lui Miron Costin (f° 67—119); 4) Letopisețul dela Istratie Vodă Dabija înainte (f° 119—140). Narațiunea e împărțită în capitole şi paragrafe. A fost descris în Catalogul manuscriptelor româneşti de I. Bianu şi R. Caracaş, II, 248. In aparat este arătat prin D.

IV. **Ms 2575** in-folio de 335 pagini. A fost scris în 1834 de un copist, al cărui nume, aflat într'o notiță dela sfârşitul manuscriptului (*scris de mine...... 1834, Fevruarie 24*), este indescifrabil. Este o copie după ms 503, sau după unul identic, deoarece regăsim în el toate particularitățile acestuia. Din această cauză variantele, pe cari le cuprinde, n'au fost luate în considerare în aparatul critic.

Filiația manuscriptelor. Toate aceste manuscripte provin dintr'un altul pierdut, scris în 1732 (x^2), după cum rezultă din următoarea interpolare, care se află în toate, intercalată în Cartea pentru descălecatul dintâi, a lui Miron Costin, după istoricii înşirați la sfârşitul Predosloviei (Let. I, 7): «Cinstite şi iubite cetitorule. Intru acest letopiseț, carele îl am de pe letopisețul răposatului Nicolae Constandin biv vel logofăt, citind şi pre acela şi pre acesta, în multe locuri vei afla voroava şi însemnările într'alt chip, mai ales la numărul anilor. Intâi la acela la predoslovie scrie că marele Moisi au scris letopisețul lumii cel dela zidire [lumii] după 2400 ani, iar eu am aflat că după 4024 de ani s'au scris acel letopiseț, adecă Cartea facerii, de care însuş dragostea ta puind ostineli vei afla adevărul. Socoteşte dar iubitoriule *că acestuia îi umblă văleatul 7240 dela zidirea lumii, iar dela întruparea Domnului nostru Iisus Hristos 1732 au purces,* şi dela Moisi până la Hristos au fost 1485. Socotind ⟨din⟩ cei 7240 ani, 1485 dela Moisi până la Hristos, şi *dela Hristos 1732 până într'acest an de acum,*

iată dar că rămân dela zidirea lumii până la Moisi 4024 de ani. Aşijderea şi într'alte locuri multe alunecături vei afla, carele nu s'or potrivi cu acesta»[1]).

Dar la rândul ei, copia din 1732 era făcută după o alta (x[1]), scrisă în domnia a treia a lui Mihai Racoviță (1716—1726), cum dovedesc două interpolări, comune iarăş tuturor manuscriptelor:

1) După ce copiază pasajul privitor la zidirea bisericii din Badeuți de către Ştefan cel Mare, în urma victoriei dela Râmnic, copistul adaogă: «care biserică din Badeuţi de multe răscoale au stătut pustie mai bine de 40 de ani, precum se văd şi altele multe şi astăzi pustii, şi sosind şi la răsipă pre une locuri; pre care văzându-o sfinţia sa chir Calistru, episcopul Rădăuţilor, că desăvârşit s'a răsipi, o au dres şi o au acoperit desăvârşit, precum se vede de faţă, cu toată cheltuiala sa, la domnia lui Mihai Racoviţă Vodă, în anii dela Adam 7228, Mai 25»[2]).

2) La zidirea bisericii din Bălineşti de logofătul Tăutul, acelaş copist adaogă: «Acea biserică, din multe răscoale ce s'au tâmplat acestui pământ pentru păcatele noastre, au fost sosit de a se şi răsipire, şi văzându-o acel mai sus pomenit chir Calistru, episcopul Rădăuţilor, fiind îndemnat dintru puterea sfântului duh, împreună cu dumnealui Dimitrie Macri biv vel ban, starostile de Cernăuţi, socotind că este de opştie, fiind acei bani dăruiţi de sultan Murat Tăutului logofăt, care bani a fost a ţării noastre, precum s'au zis mai sus, n'au lăsat-o la răsipă, ci de a sa bună voe au acoperit-o şi o au tocmit-o cu toată cheltuiala sa, la domnia lui Mihai Racoviţă Vodă, în anii dela Adam 7229, Mai 12, care vrând, iubite cititoriule, să adevereşti, cearcă, că viderea arată adevărul»[3]).

---

[1]) După ms 123. Pasajul a fost publicat şi de N. Iorga în St. şi Doc. III, 34. In ms 503 sunt unele greşeli şi deosebiri (vezi Catalogul manuscriptelor româneşti de I. Bianu şi R. Caracaş, II, 249, unde e reprodus). In ms 232 interpolarea lipseşte, ms fiind lacunar la început.

[2]) Ms 232 f° 28; Ms 123 f° 28 v; Ms 503 f° 40.

[3]) Ms 232 f° 35 v; Ms 503 f° 45; Ms 123 f° 37. Publicat şi de Iorga în St. şi Doc. III, 36, după ms No. 53 dela Academia Română, în care la interpolarea primitivă, Iosiv Luca, scriitorul manuscriptului, mai adaogă încă una.

In această formă, interpolările ar putea să fie tot aşa de bine şi opera copistului din 1732, aşa că n'am fi constrânşi să admitem că această copie din 1732 ar fi la rândul ei scoasă după o alta din timpul lui Mihai Racoviţă. Dar în copia din 1732, din care derivă manuscriptele noastre, cele două interpolări, reproduse mai sus, au suferit în partea lor finală o modificare. In alte două familii de manuscripte, reprezentate prin mss din Biblioteca Academiei Române No. 2305 şi 253, cari pornesc din aceeaş copie făcută în domnia a treia a lui Mihai Racoviţă (x^2), sfârşitul celor două interpolări are următoarea redacţiune: In cea dintâi: «cu toată cheltuiala *preaosfinţiei sale, în zilele prealuminatului domn* Ioan Mihai Racoviţă voevod, în anul dela Adam 7228 Maiu 25»[1]), în cea de a doua: «o au tocmit-o în zilele *prealuminatului nostru domn Ioan* Mihai Racoviţă voevod, la anii dela Adam 7229 Maiu 12»[2]).

Adaosele acestea s'au făcut deci pe vremea când Calistru era episcop la Rădăuţi[3]), după 12 Maiu 1721 şi înainte de mazâlia lui Mihai Racoviţă în Octomvrie 1726. Putem merge cu precizarea şi mai departe: Dimitrie Macri a fost staroste de Cernăuţi numai până la 10 Maiu 1725 când e înlocuit cu Dumitraşco căpitanul[4]). Timpul când copia a fost făcută se restrânge aşa dar dela Maiu 1721 până la Maiu 1725.

Am văzut că Letopiseţul se prezintă ca continuare a unui corp alcătuit din 3 cronice deosebite, dintre cari cea mai recentă este Letopiseţul lui Nicolae Costin. Se ştie că opera aceasta, rămasă neisprăvită, n'a fost pusă în circulaţie decât după moartea autorului ei, întâmplată în Septemvrie 1712, când s'a copiat din ordinul lui Nicolae Mavrocordat[5]). Alcătuirea corpului de cronice din manuscriptele noastre s'a putut deci face numai după această dată. O interpolare în textul

---

[1]) Ms 2305 f° 103; Ms. 253 f° 72.

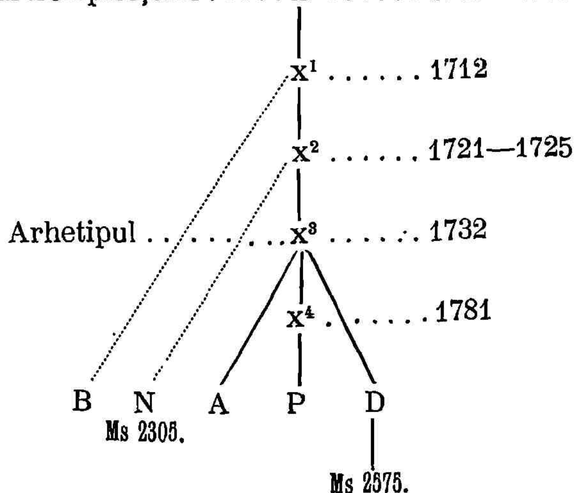
[2]) Ms 2305 f° 118; Ms 253 f° 70.

[3]) Demisionat în Maiu 1728. Vezi D. Dan, Cronica episcopiei de Rădăuţi, p. 104—5.

[4]) Ordinul de înlocuire, unul din rarisimile documente de acest fel, în Biblioteca Acad. Rom. 89—8.

[5]) Cronica lui Axintie Uricariul în Kogălniceanu, Let. II, 172. Cf. C. Giurescu, Contribuţiuni la studiul cronicelor moldovene, 11—14.

Letopisețului ne ajută și de astă dată să stabilim aproape cu certitudine când s'a făcut. In pasajul unde se spune că Șerban Cantacuzino abia aștepta sosirea regelui polon, ca să se ridice și el împotriva Turcilor, și că mai mult cu îndemnarea lui venise craiul în două rânduri prin Moldova, de au stricat și au călcat țara cu oști, se adaogă: «cum și *acmu* pentru venirea Moscalilor, iară Muntenii i-au adus prin țara noastră cu oști»[1]. Cuvintele acestea se referă în mod evident la venirea Muscalilor în Moldova în 1711, și au fost scrise nu mult după aceia. Se știe însă că după moartea lui Nicolae Costin, scrierile sale au fost copiate din ordinul lui Nicolae Mavrocordat. Cu acel prilej s'a făcut, credem, și acea redacțiune prescurtată a Letopisețului, și tot atunci, de sigur, s'a alcătuit și corpul de cronice în care s'a păstrat Letopisețul nostru. Interpolarea, reprodusă mai sus, despre venirea Muscalilor, care trebue să se fi făcut imediat după aceia, nu lasă în această privință nici o îndoială. Cu modul acesta ajungem să stabilim că copia din timpul domniei a treia a lui Mihai Racoviță (x^2) reproduce și ea o alta făcută prin 1712 (x^1). Filiația manuscriptelor poate fi deci reprezentată prin următoarea stemă:

[1]) V. mai departe p. 83 37—84 26-30.

Arhetipul. Privind această stemă observăm că, până să ajungă la noi, textul original al Letopisețului a trecut printr'un șir de mai multe còpii, și că arhetipul, la care ne duc manuscriptele cunoscute, este copia din 1732, pe care o despart de textul original cel puțin încă alte două còpii intermediare. Arhetipul ne înfățișează Letopisețul *într'o redacțiune defectuoasă*. Textul este plin de corupțiuni:

a) Intâlnim nume proprii greșit copiate: Ton Beligrad, Sobotskie, Curniskii în loc de Stol-Beligrad (74_{17}), Sobetkie (61_{17}, 62_{21}, 74_{22}), Cunitkie (75_{4}).

b) Unele cuvinte au fost înlocuite, din cauza asemănării de formă, prin altele cu înțeles deosebit, ceeace a dat naștere la nonsensuri: Leva (54_{12}) prin: Litva; stânci (59_{7}) prin: stâlpi; în țară (68_{19}) prin: în Țarigrad; munte (75_{7}) prin: Munteni; pre țară (93_{30}) prin: prin țări: ura, zavistia (96_{13}) prin: ura zavistiei; desfătat (59_{31}) prin: desfăcut; ce (101_{5}) prin: ei; pârându-l (102_{5}) prin: părăsindu-l.

c) S'au sărit apoi cuvinte și chiar pasaje întregi: odată o prepoziție (55_{29}), altădată un verb (74_{16}), de două ori câte un pasaj prin sărirea rândurilor (67_{30}—$68_{3,\ 30-36}$; 70_{20-21}).

d) Textul prezintă și unele interpolări: Intr'una din ele se amintește venirea *de acmu* a Muscalilor în Moldova, după îndemnul Muntenilor (83_{37}—84_{26-30}). Ea se datorește, cum am arătat, unui copist care scria curând după 1711. In alte două interpolatorul se referă la luarea Hotinului de către Turci (59_{35-37}), care se întâmplă în domnia a doua a lui Nicolae Mavrocordat, și la pedeapsa dumnezeească căzută asupra domnilor țării românești, pentru schimbările de domni pe cari le provocaseră în Moldova (84_{31-38}). Acestea au fost adaose mai târziu, după omorârea lui Brâncoveanu (1714) și a lui Ștefan Cantacuzino (1716), probabil de autorul copiei făcute în domnia lui Mihai Racoviță. Interpolările acestea fiind evidente, le-am scos din text, trecându-le în aparat. Sunt însă și altele mai puțin sigure: explicațiunea dată pentru hătmănia Ucrainei «că-i ca și o domnie» (72_{11}), arătarea anului 7199, când fug în țara românească cei trei boieri aduși după moartea lui Constantin Cantemir înaintea fiiului său Dimitrie (87_{19}), justificarea lui Cantemir că, dacă nu miluise pe feciorii de boierii era din vina lor, că-l ocăra și nu vrea să-i slujească ca unu,

domn (87_{29-30}), ori ştirea că pe timpul domniei lui Mihai Racoviţă era mitropolit Misail (99_{10-12}). Consideraţiuni deduse din raportul lor faţă de context, m'au determinat să le socotesc ca interpolări. Deosebirea lor fiind chestiune de interpretare, le-am lăsat în text, indicându-le prin semnul atetezei [ ].

Indreptarea greşelilor, completarea lacunelor şi despărţirea interpolărilor, le-am făcut servindu-mă de Cronica racoviţeană şi de Cronica lui Neculce, în cari Letopiseţul a fost folosit într'o redacţiune anterioară şi deosebită de aceia din 1732.

VIII. Textul. Transcrierea. Aparatul.

Textul nu reproduce un anume manuscript, luat ca bază, la care să fi fost raportate celelalte, ci partea comună a tuturor, aşa cum reiese din colaţiunea lor. El înfăţişează deci *arhetipul* manuscriptelor, care este, după cum am văzut, o copie din 1732, din care însă s'au eliminat interpolările şi s'au completat lacunele.

Nereprezentând un anume manuscript, n'a fost redat cu ortografia şi particularităţile niciunuia din ele. Cel mai vechiu, ms 232 (1780), este lacunar şi lacuna cuprinde aproape jumătatea Letopiseţului. Al doilea ca vechime, ms 503 (1797), ne dă Letopiseţul într'o redacţiune muntenească. Ar fi rămas dar cel mai nou, ms 123 (1805). La această consideraţie trebue adăogată o alta. Fiecare copist are un anumit mod de a scrie în legătură cu priceperea şi cultura lui. Forme ca: prѣ cinѣ, vor alѣgi, să lѣ fii, între carѣi, zъcu, nѣdѣjdѣ, nimi etc., pe cari le întâlnim în ms 232, sau ca: pe cini, vor alegi, pri poronca, să margă, pripus, nedejdi, Dunere etc. din ms 123, n'au în ele nimic caracteristic şi general, nici pentru epoca de când datează manuscriptele, nici pentru aceea când s'a alcătuit Letopiseţul.

Tot atât de puţin îndreptăţită ar fi fost şi restituirea formelor obişnuite la scriitorii dela începutul sec. XVIII, prin comparaţia cu textele contimporane. O asemenea restituire mi s'a părut arbitrară şi inutilă. Arbitrară întrucât

atari forme, în lipsa unei tradiţii literare bine statornicite, variază nu numai dela un scriitor la altul, dar chiar şi în aceeaş operă, fie ea a unuia din scriitorii cei mai buni; inutilă, întrucât această restituire, oricât de izbutită, n'are altă valoare ştiinţifică, decât aceia a unui simplu exerciţiu filologic. Am urmat atunci singura cale care-mi rămânea: dintre formele date de manuscripte am ales pe *acelea, cari* se apropie mai mult de cele admise în limba literară de acum. Câteva exemple vor învedera această procedare.

Pe baza formelor din manuscripte:	S'a admis în text:
să mѣargă A să mѣrgă D să margă P	să meargă.
vor alѣgi A vor alegi D vor alege P	vor alege.
toţi boꙗrii A toţi boeri D toţi boerii P	toţi boerii.
nѣdѣjde A nădejde D nedejde P	nădejde.
viziriul A vizirul D veziriul P	vizirul.
carilѣ ꙗstѣ A care este D cari ꙗste P	carele este.
Grigorii Vodѫ A Grigorie Vodă D Grigoriѧ Vodă P	Grigorie Vodă.
ştiiѧ A ştiѧ D ştie P	ştia.

Ca variantă s'a dat în aparat numai forma c a r e faţă de forma admisă c a r e l e.

Când, prin excepţie, am admis în text vreo formă deosebită de cele date de manuscripte, ca s. ex. podghiaz, în loc de: poghiaz D P popiiaz A (70_{33}); moschicesc, în loc de: muschicesc (71_{29}); ziuă, în loc de: zio D ziă P (82_{36}); abia, în loc de: abѣ D abe P (84_{39}); dator, în loc de: datori (88_{36-37});

boer, în loc de: boeri (90_{34}) etc., formele din manuscripte au fost arătate în aparat.

Aparatul cuprinde variantele, adică deosebirile pe cari le prezintă manuscriptele față de textul admis. Aceste variante, între cari nu se cuprind cele relative la ortografia sau forma cuvântului, ca s. ex. pe, pri, în loc de: pre; samă, în loc de: seamă; agiutori, agiutoriu, în loc de: ajutor etc., au fost reproduse așa cum se găsesc în manuscripte. Literile chirilice polifone au fost redate prin literile latine cari le corespund în pronunția actuală a cuvântului. Acolo unde o asemenea interpretare nu era cu putință, ori nu era sigură, am transcris pe ѫ și ъ prin â și ă, sau am reprodus litera chirilică (60_{32}, 63_{34}, 69_{31}, 72_{35}, 79_{32}, 84_{39}, 85_{36}, 87_{34}, 88_{33}). Literile aruncate în manuscripte deasupra rândului, susceptibile de o îndoită lectură, fără să rezulte din context care este cea adevărată, au fost reproduse tot astfel și în aparat s. e. pa^{ş} (62_{35}), martu^{r} (65_{32}) cari se pot citi: pași sau pașă, martur sau marturi, etc. Ordinea cuvintelor, cari se repetă în text în acelaș rând, a fost arătată în aparat prin *exponenți*.

PRESCURTĂRI

A = Ms nº 232.
D = Ms nº 503.
P = Ms nº 123.
B = Cronica racovițeană.
N = Cronica lui Neculce.
ad. = adaogă.
om. = omite, omit.
ms, mss = manuscript, manuscripte.
< > Inchide cuvintele din text, cari nu se găsesc în manuscripte.
[ ] Inchide cuvintele din text considerate ca interpolări.
] Arată că ceeace precede trebue înlocuit prin ceeace urmează.

LETOPISEŢUL

Domnia lui Eustratie Dabija Vodă.

După moartea lui Ştefăniţă Vodă, fiul lui Vasilie Vodă, au trimes boerii pre Chiriţa Draco Ruset, cum s'au zis, la Poarta împărăţiei, cu rugăminte dela ţară şi dela boeri să le dea domn de ţară, şi eşind răspuns să meargă toţi boerii la Poartă, şi acolo, pre cine vor alege domn, pre voie să le fie.

Mers-au toţi boerii la Poarta împărăţiei pe porunca vizirului, între cari era şi Dabija vornicul. Zic că trăgea atuncea alţii nădejde de domnie, ce, fiind Cuparul cel bătrân la Ţarigrad, au tocmit lucru de domnie pentru Dabija vornicul. Pentru aceia au scos răspuns să meargă toţi boerii la Poartă, şi când vor eşi înnaintea vizirului, atuncea vor arăta pre cine vor alege. Şi dacă au mers boerii acolo pentru alesul domniei, deşi avea nădejde alţii de domnie şi era cu voia a o seamă de boeri, iară de Dabija nime n'au ştiut, ce numai Cuparul tocmind trebile domniei la vizirul, cum au intrat boerii, îndată au întrebat vizirul, carele este Dabija, şi arătându-l boerii, l-au şi îmbrăcat cu caftan de domnie. Atuncea, ceia ce trăgea nădejde de domnie, au rămas numai cu nădejdea.

Venit-au Dabija Vodă în scaunul domnesc în Iaşi, tuturor cu bună părere pentru domn bun de ţară. Deci tuturor era

---

1 Vodă] Voevodă P voevoda D **3** boerii *om.* P, Rosăt P, cum s'au zis *om.* P. *Trimiterea lui Chiriţă Draco Ruset la Poartă, împreună cu Alexandru Costin postelnicul, fusese povestită mai înainte în Letopiseţul lui Miron Costin (Kogălniceanu, Letopiseţe², I, 373)* **4** Poartă AP, împărăţiei *om.* P, ţara A **6** domn *om.* P **7** pe porunca] pri poronca înpărăţii şi a P **8** întru P, carei A **9** atuncea *om.* P, alţii nedejde P, fiindcă P **10** la] era în P, lucru] trebile P, pentru] despre P, vornicul] Vodă D **12** atuncea *om.* P, vor arăta] să arăte P **13** alege] voi P, pentru alesu domnilor P **14** o] or A **15** iară] ce P de *om.* D, ce] ci P **16** domniei *om.* DP **16-17** îndată — vizirul] la veziriul au întrebat P **17** care DP, şi *om.* P **18** caftanu D, de domnie *om.* P **21** pentru] de P, de ţara A *om.* P

cu bine. Nime din boeri nici într'un prepus nu era la acest domn, nici țara nu era împresurată cu dările.

Pre acele vremi având Turcul oștire cu Neamțul, și într'acestaș an au venit poruncă și la Dabija Vodă de s'au gătit de oaste, și au mers la Uivar în țara nemțească, trecând Dunărea pre la Rușava, cu Grigorie Vodă, domnul muntenesc, feciorul Ghicăi Vodă. Și împreunându-se cu vizirul, au bătut cetatea Uivarul, și o au dobândit, și s'au întors cu multă dobândă Moldovenii, aducând care încărcate de borfe și de fier.

Așijderea, la anul după această oștire, iar i-au venit poruncă de oaste Dabijăi Vodă și lui Grigorie Vodă, și gătindu-se cu oștile sale, au mers iară în țara nemțească la Leva cu oștile turcești. Și mergând vizirul la o cetate mai înlăuntru, au lăsat pre un sarascher pașa cu oști și cu un sultan cu 30.000 de Tătari și cu domnii acestor țări la cetatea Leva să o dobândească. Iară pre vizirul, bătându-l Nemții dela acea cetate, s'au dat în laturi, și au repezit să meargă acolo și oștile ce era la Leva, să-i dea ajutor. Iară Nemții i-au lovit și pre acești dela Leva, de i-au bătut și i-au risipit, cât n'au mai apucat să dea ajutor vizirului, că nici vrea să meargă, fiind vremea pre la Simedru, trăgea nădejde toți să se întoarcă, și ales Grigorie Vodă și Dabija Vodă sfătuise să fugă în țara leșască. Și cum i-au lovit Nemții acolo la Leva, și fugând oastea înnapoi spre Dunăre, ei au fugit fără știrea vizirului, și trecând Dunărea cu oștile sale, au venit prin țara muntenească. Iară Stamatie, ce era postelnic mare la Dabija Vodă, au zis Dabijăi Vodă: Să nu fugi măria ta, ce să te întorci înnapoi la vizirul, că apoi poate să vie din urmă poruncă dela vizirul la țară

---

1 bine] plăcere P, Nime — prepus] și nici unul din boeri nu era nici într'un feliu de pripus P 2 nu *om.* D, cu dări P 3 oștiri P oști D 4 într'acest D 8 o *om.* A 9 aducând — *p. 56 r. 3* Iară ceia- *om.* A *din care lipsește foaia 152,* de her P 10 iar *om.* D 11 lui] la D, Vodă[2] *om.* P 12 Leva BN *în mss este consecvent* Litva 13 cu oștile — cetate] și mergând viziriul cu oștile turcești la o cetate P 14 șarascher D șarașcheriu P, cu oști B cu oștile D *om.* P, cu un sultan] sultanul D 16 dela] și dela D, ace P aceia D 17 ce] ci P 18 dea] de-i P, i-au] au P, acești] cei P 19 să dea] să mai de-i P 21 Simedru BN sfeti (sfântul D) Dimitrie DP 23 Nemții] Leșii P 26 ce] care P 28 să vie] să fie P, la țară *om.* D

să te prinză; ce lasă pre Grigorie Vodă să facă ce ştie el. Deci Dabija Vodă s'au întors, şi şi-au tocmit lucrul despre vizirul.

Grigorie Vodă, neştiind nemică de întorsul Dabijăi Vodă, şi-au pornit doamna cu toată casa lui de au trecut în ţara ungurească, iară el cu o seamă de oameni au venit prin ţara Moldovii şi, neaflând pre Dabija Vodă, s'au dus până la târgul Sucevii, şi deacolo, răzleţindu-se de oastea ce avea cu el, numai cu vro 50 de oameni, noaptea, temându-se să nu sară după dânsul ţara să-i prinză, au lovit prin Botoşani, şi deacolo au lovit la Prut la Bogdăneşti, şi au mers de au trecut preste Nistru tocma la Movilău. Iară când au eşit din Botoşani, s'au răzleţit un cămăraş a lui cu o păreche de dăsagi de galbeni dimineaţa pe negură, şi căzând pre mâna Jorei, ce era vornic în Botoşani, i-au luat banii şi i-au trimes la Dabija Vodă. Ci până a-i aduce, el au despecetluit dăsagii şi au luat câţiva galbeni, şi au dat seamă că aşa despecetluiţi i-au găsit.

Grigorie Vodă n'au zăbovit mai mult în ţara leşască şi au trecut în ţara nemţească, şi au şezut acolo până şi-au făcut pace despre vizirul, şi au mers în Ţarigrad, şi priimindu-l cu bine, i-au făgăduit domnia la loc. Iară boerii munteneşti ridicase în locul lui Grigorie Vodă pre un om prost anume Antonie, şi-i da nafaca pe zi câte 10 potronici din vistierie. Şi vrând vizirul să dea pre boeri pre mâna lui Grigorie Vodă, au trimes de i-au chemat cu acel domnişor al lor la Poartă, anume să-i mai înnoiască domnia; iar Grigorie Vodă au şezut ascuns în Ţarigrad. Deci Muntenii, neştiind de Grigorie Vodă că-i în Ţarigrad, au mers voioşi cu domnişorul lor după porunca vizirului, şi cum au intrat la vizirul, au şi scos pre Grigorie Vodă, şi înnaintea lor l-au îmbrăcat <cu> caftan, şi prinzând pre boeri, i-au dat pre mâna lui Grigorie Vodă, anume

---

2 şi-au] s'au P 3 Gligorie DP, de întoarcire lui Dabija Vodă P 4 lui *om.* P 5 oameni] boeri D 6 până] pre D 7 cu el] a sa D 8-9 noaptea — lovit] au fugit noapte temându-se de oameni să nu vie după dânsul şi au lovit P 11 *După* Botoşani *ad.* în câmp D, s'au] i s'au D 14 i-au trimes] l-au trimes DN 15 au[1]] i-au D 16 galbeni] bani P, despecetluiţi *om.* P 18 până ce P, şi-au] s'au DP 21 ridicase] fusese rădicat D 22 nafaca] liafă ca P 24 al] a P 26 Grigoraşco Vodă P 28-29 au şi scos pre Grigorie Vodă *om.* P 29 cu BN *om. mss* 30 pre mâna *om.* P

pre Mihai și Costandin și Iordache, Cantacozineștii, și pre alții. Numai Șerban logofătul au scăpat deacolea din gloată, și s'au mistuit de nu l-au mai văzut. Iară ceialalți boeri ce-au petrecut, am lăsat să scrie Muntenii, iară noi ne întoarcem la rândul nostru.

Dabija Vodă, domnind aicea în țară cu pace și cu domnie așezată și cu țară întemeiată, era om bun și blând, fără nici o răutate, și încă neplinind 4 ani în domnie, fiind om bătrân, au plătit și el datoria cea de opștie, și cu cinste l-au îngropat în mânăstirea Bârnova, ce-i de dânsul zidită, iară din temelie o începuse a o zidi Barnovschie Vodă.

Domnia Ducăi Vodă.

Duca Vodă era de moșie din țara grecească dela Rumele, și de copil mic viind aicea în țară și luându-l Vasilie Vodă în casă, au slujit și la alți domni până au ajuns la boerie mare. Și însurându-se aicea în țară, au luat o fată a doamnii Dabijoae, și au fost visternic mare la Dabija Vodă, iară dacă au murit Dabija Vodă, au mers doamna Dabijoae cu gineri-său în Țarigrad. Având pre Cuparul cel bătrân în Țarigrad purtător de trebile domnii la vizirul și la alte capete, au îmbrăcat pre Duca visternicul cu caftan de domnie țării în locul Dabijăi Vodă.

Și viind în scaun în Iași, era tuturor cu bine, fiind și el din boeri de țară domnit, cât nime nu se plângea nici de o strâmbătate. Ce numai jumătate de an au domnit, și i-au venit mazâlie pentru povestea unei cărți ce au scris el la hanul tătăresc.

Zic că se cerca acel han să se închine la Mosc și să se

---

1 Catacozineștii P, Mihai — Cantacozineștii] Mihai Cantacozino și Costandin Cantacozino și Iordache fratele lor D **2** deacolea] deaice P, gloate D **3** cielalți P **8** neînplinind D, în domnie] a domnii D **9** și el *om.* P, opște D **10** ce-i] ce P **12** Vodă] Voevoda D **14** aici D **18** au] a A **18-20** Dabijoae — domnii] bătrâna la Țarigrad purtătoare de grijă pentru domnie P **21** visternicul] Vodă D, țării *om.* P **22** Dabijăi] lui Dabija P **24** din *om.* D, țara A, niminea DP **26** mazâlie și mazilie *în mss*

hainească dela Turc, şi înţelegând Turcul povestea aceasta, n'au crezut, ce au scris la Duca Vodă să-i adevereze de acest lucru. Duca Vodă, vrând să ispitească pre hanul să-i afle adevărul, au scris la hanul cum şi el este rob plecat supt puterea lui şi altele ca acestea, iară hanul să-i fi şi trimes cartea aceea la împărăţie, şi îndată i-au venit mazâlie Ducăi Vodă.

Era eşit Duca Vodă la primblare cu boerii şi cu casa lui la Berehoeşti, de-şi lua seama oilor din boerie, şi acolo fără veste i-au venit mazâlie. Şi luându-l agă împărătesc, l-au dus în Ţarigrad cu toată casa lui, şi în locul lui au venit domn Iliaş Vodă, feciorul lui Alexandru Vodă.

1666 **Domnia lui Iliaş Vodă, fiul lui Alexandru Vodă Iliaş. Leat 7174.**

Dacă au mazâlit împărăţia pre Duca Vodă, fiind Iliaş Vodă fecior de domn în Ţarigrad, au luat domnia în locul Ducăi Vodă. Pre acele vremi era pace în ţară, şi acest domn era om bun, şi pre boeri îi avea în cinste, numai fiind născut, crescut în Ţarigrad nu ştia moldoveneşte, ce grăia la divan cu tâlmaci. Aşijderea a o seamă de boeri, ce-au oblicit că au fost pricina când au scos pre tată-său, pre Alexandru Vodă, din ţară, fii sau nepoţii acestor boeri au fost în scârbă de către acest domn. Şi ţara era împresurată cu dările. Şi au domnit până la al treilea an, şi fiind Duca Vodă domn mazâl la Poartă au eşit domn în al doilea rând.

A doua domnie a Ducăi Vodă.

Venit-au Duca Vodă cu a doua domnie, şi au început a zidi mânăstirea Cetăţuia. Ţara era plină de oameni, cu hrană

---

2 de acestu lucrul A de aceste lucruri D 2-3 să-i adevereze — vrând *om.* P 4 au scris — cum] Deci el pentru ca să afle acestu lucru au scris cumcă P, plecat puterii sale P 5 să-i fii A să fie D, şi *om.* D, aceea *om.* P 6 Ducăi Vodă D lui Vodă A *om.* P 7 plimbare D 12 Iliaş[2] *om.* P, Leat 7174 *om.* P 15 Vodă *om.* P, în ţară *om.* P 16 în] la D 16-17 crescut, născut P 18 a] şi pre P, că au] că ar fi A 19 tatăl său DP 20 fii *om.* P 22 trielea A, mazâl *şi* mazil *în mss* 23 Poartă — rând] Poarta înpărăţii şi eşit cu al doile domnii P 24 A doa AD *om.* P, a Ducăi] lui Duca P, Vodă] Voevoda D

şi cu agonisită. Iară în al treilea an a domnii sale, s'au ridicat Orheienii şi Lăpuşnenii cu oaste asupra Ducăi Vodă pentru urâciunea Grecilor, ales pentru Cupăreştii ce era aicea în ţară. Deci oştindu-se căpeteniele dintr'acele ţinuturi, Hâncul medelnicerul şi Durac sărdarul, strigând pre Greci să-i prinză să-i omoare, fugit-au toţi boerii, care încotro au putut.

Iară Duca Vodă, văzând că s'au ridicat atâta ţară asupră-i, au eşit din curtea domnească cu toată casa lui, şi au purces spre iaz. Iară Hânceştii au intrat în curtea domnească şi prin casele boereşti şi prin târg, stricând şi jăcuind casele boereşti şi dughenile neguţătoreşti, prinzând pre Greci; câţi i-au găsit, i-au omorât. Duca Vodă deodată au trecut preste Dunăre, şi o seamă de boeri în ţara muntenească. Şi luând Tătari cu porunca împărăţiei, câţi i-au trebuit, i-au trimes cu Alexandru Buhuş sărdarul de au lovit pre oastea Hânceştilor la Epureni, şi i-au bătut. Prădat-au, robit-au pre mulţi oameni dintru acele ţinuturi, şi pre mulţi din căpetenii, capitani, hotnogi, prinzându-i, pre toţi i-au spânzurat şi i-au înţepat Duca Vodă, dacă s'au întors de preste Dunăre. Iarnă mare fiind pre atuncea într'acel an, că aşaş iarna s'au făcut aceasta zarvă, ce de domn ei nu s'au putut apropia să-i facă vrun rău. Ce iară, pre lângă cei vinovaţi, au perit mult norod nevinovat. Şi s'au potolit toţi, numai numele Hânceştilor au rămas întru pomenirea oamenilor de atuncea până astăzi.

Iară după acestea, cât s'au dezvărat, s'au gătit împărăţia Turcului şi au purces cu oşti, să vie asupra ţării leşeşti, să dobândească vestita cetate Caminiţa. Şi au trimes poruncă la Duca Vodă să-i trimeată chipul şi starea cetăţii, a Caminiţii, să vază ce loc şi ce tărie ar avea.

2 Lăpuşnenii şi Orheienii P 3 Grecilor] pricelor D 4 căpeteniele] căpităniile D căpitanii P, dintr'acele] acelor P 5 strigând B strângând *în mss* 6 încătrău D 8 casa] curte P 9 iaz] Iaşu *corectat de scriitorul ms din* iazu D 10 stricând P strigând D strângând A 11 şi dughenile neguţătoreşti] şi prin târgu strigând dughiele neguţătoreşti D 10-12 casele — omorât] şi pre Greci prinzind şi omorând P 12 Iară Duca Vodă P 14 cu porunca — trebuit] câţi au fost de trebuinţă din poronca înpărăţii P 16 pre *om.* P 17 căpetenii] capitani P, capitani *om.* D 20 aşa D 21 nu s'au putut apropia] nu s'au apropiet P 22 iară *om.* P 26 să vie cu oşti D, şi au purces — leşeşti] cu oşti asupra Leşilor P 28 a Caminiţului D *om.* P 29 tărie] stare P, ar] va P

Duca Vodă îndată au trimes pre un nemeş din ţinutul Hotinului, anume Grigorie Cornescul, ce era foarte meşter de scrisori şi de săpături la pietri şi la alte lucruri, de au făcut chipul Caminiţii de ceară cu toate tocmelile ei dinlăuntru şi dinafară, şi au trimes la împărăţie de o au văzut, şi mult s'au mirat ce tărie are din singură starea locului, cu apă şi cu stânci de piatră împrejur, loc minunat, şi mai mult aceasta au îndemnat pre Turc să vie la Caminiţa.

Venit-au împărăţia la Oblucită, şi fiind podul gata preste Dunăre au trecut. Iară Leşii, nimica ştiind, nici veste având de venirea Turcului, nu s'au gătit de oaste.

Duca Vodă gătind conace şi poduri pre toate văile, cu multă grijă să nu-i afle împărăţia vro vină, să-şi pue capul; venit-au şi Grigorie Vodă Munteanul cu oştile sale din porunca împărăţiei.

Intr'acest an nepovestită minune s'au arătat în mânăstioara ce au fost supt Hotin: Au lăcrămat icoana Precistii atâta, cât cura şirlauri pre icoană şi pica într'o tipsie. Semn de peirea a mulţi creştini în ţara leşască, şi pentru durerea ţării noastre, care de atuncea mult rău şi amar i s'au adaos săraca.

Purces-au împărăţia şi au venit pe Prut cu multe tunuri grele, câte 80 de bivoli la un tun, şi mai mici, de tot felul de armată, şi sosind la Ţoţora, s'au odihnit 8 zile. Ţara era băjănită numai din calea oştii, iară nime de oaste nici o nevoie n'au avut. Venit-au împăratul în primblare de la Ţoţora în Iaşi, intrând pre lângă mânăstirea lui Nicoriţă, şi s'au pogorât în vale în Căcaina, şi s'au suit prin târgul boilor, şi au descălecat în câmp supt săivan, deladeal de târgul boilor.

Duca Vodă pe jos mergea cu boerii, şi câteva bucăţi de

---

6 mierat AP 7 stânci BN stâlpi *în mss,* mult] ales P 8 la Caminiţa *om.* P 9-10 au trecut preste Dunăre P 10 nemic neştiind AP 13 împărăţia *om.* A 16-17 în mânăstire P 17 Au] că au P 18 curea A, şărlăuri P 19 piirea A, mulţi] multor P 19-20 pentru durerea] durere P 20-21 i s'au adaos săraca] i s'au adus P 21 *După* săraca *în mss se adaogă:* şi mai ales pentru Hotin că au rămas turcesc mai pre urmă. *Aceste cuvinte sunt interpolate; ele nu se află în* BN 23 de[1] *om.* P 25 niminea P nimini D 26 plinbare D 29 seivan D, de] în P 30 mergea *om.* P

atlaz întinzând pre din toate părţile pre drum pe unde mergea împăratul. Iară dacă au descălecat împăratul supt săivan, acolo au închinat multe daruri dela Duca Vodă, câţiva cai turceşti cu podoabe scumpe, leghian şi ibric de argint şi alte daruri scumpe. Şi deaci s'au întors împăratul la ordie la Ţoţora. După aceia au mai venit împăratul la primblare, şi s'au suit în deal la mânăstire la Cetăţuia privind locul, şi iară s'au întors la ordia sa la Ţoţora.

Deci, precum sânt ţările birnice deapururea învrăjbitoare, aşa şi boerii Ducăi Vodă după obiceiul cel vechiu, ce nu se mai putea sătura de adesile schimbări a domniilor, atunci au găsit vreme de jalobă la împărăţie asupra Ducăi Vodă, şi era numai să-l mazâlească aşăş dela Ţoţora, numai vizirul au grăit împăratului, că nu-i bine să-l mazâlească de pre cale, că se va face sminteală pentru cele ce trebuesc să grijască conace, poduri şi altele pentru treaba oştilor şi a împărăţiei până la Nistru, şi aşa, îngăduind împăratul precum au zis vizirul, nu l-au mazâlit dela Ţoţora.

Purces-au împărăţia dela Ţoţora însus pe Prut, fiind boerii orânduiţi de grijia tot ce au trebuit: pâine, orz, iarbă, lemne, ialoviţi, berbeci, unt, miere, ţăruşi şi de altele. Acest împărat era călăreţ şi vânător; mergea pre câmp cu puţintei din curtea lui până la conac.

Intr'acest an au fost bişug în toată roada în ţară, şi cine ce ducea în ordie, pe bani gata vindea, făină, miere, orz, unt; neavând niciun val de Turci îşi vindea bucatele.

Iară sosind împărăţia la Nistru, era podul gata la sat la Dărăbani, dinjos de Hotin, şi trecând împărăţia, iară Duca Vodă, stând de ceia parte la capul podului, neştiind de mazâlie, aştepta să-l îmbrace cu caftan pentru slujbă. Iară împăratul

---

1 aclaz AP 4 lighean P 5 ordie sa AP; *în mss* ordie *şi* urdie 11 sătura *om.* P, a domnilor D 12 jalbă D 13 aşţş A aşa D 15 sminteală *şi* zminteală *în mss* 15-17 cele ce trebuesc — împărăţiei] cele trebuitoare oştii pentru poduri şi altele P 17 precum] dupăcum P 18 mazâlit dela] scos la P 19 pre Prut însus P 20 au trebuit] trebuia P 21 lemnu A, de *om.* P 22 câmpi A 23 curtea lui] curteni P 24 birşug P 25 vindea *om.* P 25-26 unt, orz P 26 îşi vindea bucatele *om.* P 27 la sat] lăsat D 28 la] de D, iară *om.* P

au şi făcut semn de luară pre Duca Vodă, şi l-au dus la başceauş. Atuncea s'au văzut Duca Vodă mazâlit. Şi dând voe boerilor, şi-au ales domn pre Petreceico clucerul, căruia nici nu i-au fost de aceasta, şi ducându-l la cortul vizirului, l-au îmbrăcat cu caftan de domnie. Iară pre Duca Vodă, luându-l agă împărătesc, au venit prin Iaşi, şi l-au ridicat cu tot ce-au avut, şi l-au dus în Ţarigrad. Fiindcă el purtase toată grija pentru împărăţie de toate, şi multe daruri închinându-i, în loc de milă şi de cinste l-au mazâlit. Apoi şi Petreceico Vodă la câtă stingere şi robie au adus ţara cu faptele lui, ceti-vei mai jos, iară să fie lăsat pre Duca Vodă, niciunele de acestea n'ar fi fost asupra bietii ţări.

Leşii, neştiind de venirea Turcului aşa fără de veste, n'au putut găti oaste împotriva Turcilor, nici Caminiţa n'au întărit-o cu niscai oşti să se poată apăra, nici marginea nu s'au băjănit prin pălănci. Era craiu atuncea la Leşi Mihail, iară hatman Sobeţskie. Fiind satele pre marginea ţării leşeşti pline de oameni, le spunea Moldovenii, ca nişte creştini, şi-i striga: Fugiţi, fugiţi că vin Turcii în ţara voastră. Iară ei, fiind tare de cap, nebăgând seamă, sta pre loc. Cum au trecut Nistrul Turcii, au şi început a prăda şi a robi şi a arde, cât au putut ajunge prin ţara leşască, neavând de Leşi nici o sfială. In Caminiţă era numai vro 6000 drăgani de paza porţilor şi oamenii cei de loc. Cum au ajuns Turcii supt Caminiţa, n'au zăbovit 10 zile bătând din puşci, s'au şi închinat cei din cetate, giuruindu-le Turcul slobozenie închinându-se de bună voie. Şi deşchizând porţile, au intrat Turcii, strigând d o v a în limba lor, veseli de izbândă că au luat vestita şi nedobândita cetate Caminiţa aşa pre lesne, fără nici o scădere oştilor şi cu puţin războiu; da din tunuri cât se cutremura locul. Eşind toţi cetăţenii pre porţi afară, cu tot ce au avut, şi i-au aşezat lângă

---

1 semn — Vodă] sămnu cu capu de-l luară P **2** dând] din P **6** Eş P, s'au ridicat AD rădicându-l P **7** şi *om.* P **8** pentru — toate] de înpărăţie P **11** de aceste] dintr'aceste P **13** Turcilor P, de[2] *om.* D **14** împotriva] asupra P **15** marginile D **16** băjănit] mazilit P **17** Soboţskie *in mss* **19** tari D **21** şi[1] *om.* P **22** de Leşi] Leşii P, siială A săială P **23** vro 7000 P, dragani P dragoni D **26** bună *om.* P **28** veselie P, şi nedobândita *om.* P **31** afară *om.* P

cetate dinafară. Numai Volodiovskii, starostele de Caminiță, dacă au văzut că se închină cetatea, au intrat în erbărie și, aprinzând iarba, au ars cu iarba, socotind mai bine să moară de cât să încapă în mâinile păgânilor.

Deci Turcii, întărind Caminița cu pușci și cu zaharele și cu oaste, au pus pașă, și făcând multă pradă, cât au putut ajunge prin țara leșască însus, lăsând pe Petreceico Vodă în Hotin cu oastea sa, s'au întors împărăția pre șliav înjos, trecând Dunărea la Oblucița, cu izbândă și cu mult plian și duium de robi.

Domnia lui Ștefan Petru Vodă, căruia îi zic Petreceico Vodă. Leat 7180. 1672

Dacă au rămas Petreceico Vodă la Hotin, au șezut acolo până în iarnă, tot pentru grija podului și ce trebuia la Caminiță, iară în postul Crăciunului au venit Petreceico Vodă în Iași.

Iară de primăvară au venit împărăția Turcului iar la Oblucița, și au trimes pre Husain pașa cu oști la Hotin. Mers-au și Petreceico Vodă și Grigorie Vodă Munteanul cu boerii și cu oștile lor la Hotin, iară la Țoțora au stătut Caplan pașa cu oastea turcească. Atuncea și Leșii, gătindu-se de oaste, au venit asupra Turcilor la Hotin cu Sobețskie hatmanul și cu Sinevskie hatmanul Polnii cu temeinică oaste. Iară Mihail craiul era cu alte oști la Liov.

Turcii, făcând șanțuri pre lângă cetatea Hotinului, au intrat în șanțuri; așijderea și Moldovenii cu Muntenii osebit. Iară Grigorie Vodă și cu Petreceico Vodă, ca cei cu nevoie, s'au sfătuit să se închine la Leși, și să bată pre Turci, să nu se așeze în Hotin pașă, cum și în Caminiță, că, așezându-se pașă în Hotin, nici domnul nu mai are ce domni în Moldova. Și

---

1 Volodăvoskie D Voldonovskie P 5 în Caminița P, pușce P 8 șliah P 9 cu mult plian] cu multă pradă P 12 Leat 7180 *om.* AP 19 și *om.* P, Clapan DP 20-21 Leșii — au venit] oștile Leșilor s'au pogorât P 21 Soboțskie *in mss* 22 Mihaiu P 25 cu] și P, osebi A osebiți D 26 Vodă[1] *om.* P, ca cei cu nevoie *om.* P 27 să sfătuiră P, la Leși] Leșilor P 28 pa[ș] P pași A pașa D, în[2]] la P 28-29 așezându-se — Hotin] apoi P 29 nu are ce mai domni P, în Moldova *om.* P

ajungându-se cu Leşii, îi chema să vie mai curând, că şi ei vor sta asupra Turcilor.

Husain paşa saraschierul şi cu alţi paşi, înţelegând că le vin Leşii asupră, sfătuind cum şi-ar tocmi oastea să bată pre Leşi, au chemat şi pe Grigorie Vodă la sfat, să vază cum ar socoti şi el, şi, întrebându-l, au zis: Marele şi puternicul împărat ne-au trimis la această cetate cu oastea puterei sale cei nebiruite să ţinem locul şi cetatea aceasta, de unde să fim de sprijineală şi cetăţii Caminiţii, de curând luată din norocita sa primblare, cum şi Moldovii, raialii împărăteşti, să fim aret despre neprietinii împărăţiei despre această margine. Acum, cum socoteşti să tocmim oastea, să luăm izbândă asupra neprietinilor ce ne vin cu oşti?

Grigorie Vodă au zis: Eu de aceasta nu poci sfătui într'alt chip, fără numai oastea puternicului împărat fiind deprinsă la loc larg călăreşte a da războiu şi cu nădejde de izbândă fără sminteală, iară din şanţuri este cu grijă a se lupta cu neprietinul dinafară, că de multe ori încunjurând cei dinafară pre cei dinlăuntru îi ţin închişi până flămânzesc, şi apoi de nevoie se închină şi cad în mâinile vrăjmaşilor. Ci eu socotesc să eşim deaicea, să lăsăm cetatea şi să ne pogorâm înjos pe Prut, să ne alegem loc de bătaie, şi de vom vedea că nu vom putea sta împotriva neprietinilor, vei trimete de va veni şi Caplan paşa dela Ţoţora cu oaste, şi ne vom bate.

Iară dacă au auzit paşa să lase cetatea Hotinului, s'au apucat de hanger să omoare pre Grigorie Vodă, iară Grigorie Vodă, eşind afară, îndată au trimes la Leşi nezăbovind să vie. Venit-au oastea leşască aproape de Hotin, tăbărându-se şi tocmind oastea pre rânduiala lor de războiu. Eşit-au şi Turcii

---

2 asupra Turcilor] să bată pre Turci P **4** şi-ar] s'ar P, oastea] lucrul D **6** ar] or *în mss*, şi el *om.* P, şi[2] *om.* D **8-10** locul — cum şi] şi să sprijinim cetatea aceasta şi cetate Caminiţii să o ocrotim, pe care de curund prin pre norocita sa primblare o au dobândit, precum şi P **10** raele D, arat *în mss* **11** împărăţiei] înpărăteşti D **12** oştile P, izbândă] biruinţă P **16** călăreţi D **18** cu neprietinii P, dinafară *om.* P, încunjurând] închizând P **19** închişi *om.* P, până ce P **20** vrăjmaşului D **21** să eşim deaicea *om.* P **21-22** să ne pogorâm înjos pe Prut] să eşim pre Prut îngios P **22-23** că nu putem sta P **25** cetatea Hotinului] Hotinul P **26** hamger AP

din şanţuri, călărimea aleasă, şi Muntenii lui Grigorie Vodă. Şi începând războiul, mergea Turcii cu năvală asupra Leşilor, iară Leşii, încet păşind, sprijinia năvala Turcilor, până s'au apropiat de şanţurile Turcilor, şi stând Leşii viteješte, s'au închinat Muntenii la Leşi, iară călărimea Turcilor. neavând loc de a mai face năvală, au intrat în şanţuri de se apăra. Iară steagurile husarilor, păşind înnainte, au intrat în şanţurile Turcilor, şi după dânşii altă oaste leşască intrând, au prins a tăia pre Turci, cât nu s'au mai putut Turcii îndrepta, ce au purces în risipă: unii au apucat pre pod, ce era preste Nistru supt cetatea Hotinului; alţii au dat în Nistru, alţii pe dinaintea cetăţii au căzut din stâncă de s'au zdrobit. Ruptu-s'au şi podul în mijlocul Nistrului şi s'au înnecat mulţi, numai câţi intrase înnainte cu paşa au hălăduit năzuind la Caminiţă. Perit-au la 18.000 de Turci; umplutu-s'au Leşii şi Muntenii de avere dela Turci: bani, haine, cai buni şi arme şi de altele.

Grigorie Vodă, cum au viclenit pre Turci, aşa mai pre urmă şi pre Leşi, că după acea izbândă, sfătuind Leşii să treacă preste Dunăre în ţările turceşti, s'au apucat el că va merge înnainte de strajă, şi mergând au trecut Prutul pre la Zalucea. Şi ajungându-l un domn leşesc, trimes de hatmani să-l întrebe de ce merge pe acolo, că nu este pe acolo calea oştii, iară el au zis că merge să dea ştire ţării să nu se băjănească, şi să rânduiască ce ar trebui pentru hrana oştii. Iară pre de altă parte au scris o carte la hatmanii leşeşti, să-l ierte şi să priimească dela dânsul acea slujbă, că mai mult nu poate, fiind doamna şi copii în Ţarigrad, şi încă, auzindu-se la împărăţie că s'au hainit, îi luase doamna şi copii la saraiurile împărăteşti să-i turcească, şi, dând cartea la acel leav, s'au întors. Grigorie Vodă, trecând Dunărea pre la Galaţi, au dat ştire vizirului la Oblucită că şi el au scăpat, cum au putut, şi vine la poala împărăţiei. Şi încredinţându-se vizirul, ştiindu-l hainit, trimetea unul după altul, unde-l vor tâmpina, să vie mai curând.

---

12 stincă *în mss*, Rumtu-s'au A Rumptu-s'au P **15** înplutu-s'au AP **15-16** şi Muntenii — cai] de avere dela Turci şi cu Muntenii de bani, de haine şi de cai P **18** acea] această P **21** Zaluncea A Zvancea D Sfance Svance P **22** pe acolo calea] drumul P **24** să rânduiască — oştii] să gătiască cele de trebuinţă hrăni ale oştii P **25** o *om.* P **27** şi[1] *om.* P **29** liah P leafu D **32** ştiind P **33** tâmpina] întâlni D

Sosind Grigorie Vodă la vizirul, l-au întrebat, cum de au răpus Husain paşa atâta oaste la Hotin. Grigorie Vodă, având cale, au spus cum au sfătuit pe paşa să iasă din şanţuri, că oastea împăratului îi deprinsă a da războiu la loc larg, iară paşa au scos hangerul să mă omoare, şi, băgându-ne în şanţuri, ne-au cuprins Leşii, cât abia au scăpat paşa pre pod preste Nistru. Eu încă scăpând mi-am adus capul la măria ta.

Aşa auzind vizirul au zis că: bine ai sfătuit şi nu te-au ascultat. De care şi marturi au arătat Grigorie Vodă, şi aşa şi-au tocmit lucrul despre vizirul. Iară până a veni Grigorie Vodă, au fost dat domnia Ducăi Vodă, ţiindu-l hain la Leşi. Iară apoi vizirul, de părere bună unde l-au văzut, era să-l şi îmbrace cu caftan de domnie în ţara muntenească, şi să întoarcă pre Duca Vodă. Ce Grigorie Vodă n'au priimit, ce s'au rugat vizirului să-i dea voie să meargă acasă-şi în Ţarigrad, să se odihnească, şi să se curăţească de acel nume de hain, până când va fi mila împăratului. Şi au trimes vizirul de i-au scos doamna şi copii dela saraiuri, şi au mers acasă-şi, şi n'au mai eşit domn, tâmplându-i-se moarte.

Sinevskie hatmanul cu vro 6000 de Leşi s'au pogorât dela Hotin, şi au mers până la Huşi, anume că-i va mai veni oaste din urmă, să meargă în ţara turcească. Iară Petreceico Vodă au mers în Suceava, că acolo îi era doamna cu toată casa. Turcii, înţelegând de pogorârea oştii leşeşti, au orânduit un paşă cu oaste şi cu un sultan cu 20.000 de Tătari, şi lovind o seamă de Tătari la obuzul leşesc, s'au întors Leşii iarna în postul Crăciunului la ţara lor, n'au aşteptat să se mai tâmpine cu Turcii; nici Tătarii din urmă nu i-au mai gonit.

Atuncea şi Petreceico Vodă s'au ridicat din Suceava cu casa lui şi cu Hăbăşescul hatmanul şi s'au dus în ţara leşască, că n'au avut cu cine-şi tocmi lucrurile domniei,

---

3 spus] răspuns D **5** hangiariul AP **6** pre pod *om.* P **9** martur[r] *în mss* **10** şi-au] s'au AP **11** Vodă[1] *om.* P **12** şi *om.* D **15** acasă P **16** de[2] *om.* D **18** acasă P **19** tâmplându-se D **23** Soceavă A, îi *om.* P, şi doamna P **24-25** au rănduit P **25** cu[3]] cu vro P **26** s'au] şi s'au P **27** în postul Crăciunului] înapoi P **28** întânpine D, şi nici P, din urmă *om.* P, i-au] au A **29-30** s'au ridicat — hatmanul] cu Hăbăşesco hatmanul cu casăle lor s'au rădicat din Sociavă P **31** domniei] de domnie D

cum şi-au tocmit lucrurile domniei Grigorie Vodă. Iară dacă au pribegit Petreceico Vodă la Leşi, au venit domn ţării un grec ţărigrădean anume Dimitrie Cantacozino, ce era capichehae la Poartă lui Petreceico Vodă.

Domnia lui Dimitrie Vodă Cantacozino. Leat 7182. 1674

Dimitrie Cantacozino au fost visternic în ţara muntenească la Grigorie Vodă, şi pre urmă el au fost capichehae lui Petreceico Vodă. Fiind împărăţia la Obluciţă l-au îmbrăcat cu caftan de domnie, nefiind vrun domn mazâl atuncea la Poarta împărăţiei.

Când au dat domnia lui Dumitraşco Vodă, i-au poruncit vizirul să strice cetăţile deaicea din ţară, să nu le apuce neprietinii cu oşti streine. Aşijderea să meargă câteva mii de Tătari să erneze în ţară despre marginea ţării leşeşti, să fie de strajă pentru oştile leşeşti, să nu intre să strice ţara, sau el să dea zapis la mâna vizirului, cum, de vor mai veni Leşii cu oşti, el să dea seamă.

Fiind toţi boerii ţării la Obluciţă cu Dimitrie Vodă, le-au spus cum este porunca vizirului pentru Tătari să erneze în ţară, şi vor strica ţara, sau, de vor vrea ei să nu intre Tătarii, ei să dea zapis la mâna lui că, de ar veni Leşii în ţară, ei să dea seamă, iară el va da zapis la mâna vizirului. Deci boerii să fie zis, şi mai ales Miron logofătul, că ţara este plină de oameni, şi de vor descăleca câte cinci, şase Tătari într'un sat, îi vor erna, şi nici o stricăciune Tătarii nu le vor face, că şi în ţara leşască ernează jolnirii prin sate, şi nici un rău nu petrec oamenii de prin sate. Şi cu acel sfat nesocotit au rămas să vie Tătarii să erneze în ţară. N'au socotit că jolnirii în ţara leşască, ce mănâncă gospodarul casei, mănâncă şi ei, şi au strân-

---

1 lucrurile domniei *om.* D, cum — Vodă] precum Grigorie Vodă ş'au tocmit lucrurile sale P 3 Cantacozino *şi* Cantacuzino *în mss* 3-4 capichihae A 4 lui] în locul lui *în mss* 5 Leat 7182 *om.* AP 9 mazâl *om.* P, pre atuncea P 10 împărăţiei *om.* D 21 să dea] să dei P, ar] vor P 22 dea] dei P, zapisul A 23 să fi P 24-25 îi vor erna într'un sat AP 28 jolmirii D joimirii A

soare de rotmistrii lor, iară Tătarii sânt lupi apucători, pradă, robesc, bat şi căznesc pre creştini, neavând strânsoare de mârzacii lor. Intrat-au Tătarii în ţară ca lupii în turma de oi, din Prut până în Nistru şi mai sus până în apa Jijiei, nefiind nimărui nici o milă de săraca ţară, cum vrea fi ţara fără domn, cum vrea hi săracii pricină răutăţii, cum vrea hi sfătuit săracii să vie cu oaste atuncea la Hotin! O! cum s'au îndurat a da ţara în pradă nici de o nevoie, numai pentru un zapis, o hârtie ca aceea!

Ernat-au Tătarii în ţară până în primăvară. Nu-i putea sătura cu hrană de cai. Sacul de orz îl da pe zi numai unui cal şi, cât nu-l mânca el, îl deşerta din traistă şi-l strângea deosebi, şi dacă sfârşia orzul din groapă bietul om, iară tătarul îl făcea de cumpăra dela dânsul orzul cel rămas din traiste. Mâncat-au tot, şi pâinea şi dobitocul; jăcuit-au tot până la un cap de aţă. Pre mulţi au şi bătut şi i-au robit, femei şi fete frumoase, copii, pe furiş. Rămas-au bieţii oameni numai cu sufletele, bătuţi şi struncinaţi cum era mai rău şi mai amar, cât nu se poate a mai scrie, nici a se povesti caznele şi ucisăturile de Tătari.

Iară din oastea leşască, după bătălia dela Hotin, au intrat o seamă de Nemţi în cetatea Sucevii şi în cetatea Neamţului. Iară Hotinul au rămas pustiu. Cetatea Sucevii era plină de avere a boeri, a neguţători şi a oameni dovletii, precum se tâmplă la vremi ca acelea de duc oamenii în cetate. Mers-au Caplan paşa şi Alexandru Buhuş hatmanul cu Turcii şi cu oaste de ţară, şi au stătut împrejurul cetăţii Sucevii 2 ani, şi nu i-au putut scoate, până au sfârşit bucatele, apoi s'au închinat. Iară <cei din cetatea Neamţului> neavând bucate, n'au zăbovit, ce eşind au legat tabără să meargă la Suceava, <pe cari i-au lovit Buhuş hatmanul cu oastea sa la Podişoare,

2 şi *om.* P 3 marzacii D 4 şi până P 6 hi] fi P 7 hi] fi P 9 o hârtie ca aceia *om.* P 11 de caei A 12 din] în E 14 de] de-l D, traistă D 15 pâine D 16 i-a şi bătut D, fămeile D 19 nu să mai poate scrie D, a mai — povesti] a să mai pomeni P 23 au] a A 24 a[2]] şi a D, a boeri — dovletii] a boerilor şi a neguţitorilor şi a altor oameni mai bogaţi P 24-25 precum — cetate *om.* P 26 Clapan D 27 cetăţii *om.* A 29 cei din cetatea Neamţului BN din Nemţi *in mss* 30 pe cari — *pag.* 68, 3 în doao. *Manuscriptele prezintă aci o lacună, pe*

aproape de Suceava, şi dându-le năvală vitejeşte acolo la Podişoare cu slujitorii săi, au rumpt tabăra Nemţilor în doao>. La acest războiu s'au tâmplat primejdie de au căzut Buhuş hatmanul de pe cal; perind calul au dat hatmanul jos într'un răzor şi, năvălind Nemţii să-l ia, s'au apucat hatmanul de coada calului unui căpitan anume Decusară, şi aşa, încălecând pre alt cal, au îndreptat războiul, şi au perit mulţi Nemţi. Prins-au şi vii mulţi, şi i-au trimes la Dimitrie Vodă, iară Dimitrie Vodă i-au trimes la împărăţie. Intrat-au un agă cu Panaitache uşerul în Suceava şi au jăcuit tot; descuind sicrie, sipete, lăzi, au luat ce au găsit, şi iară le-au încuiat. Umplutu-s'au de avere şi Panaitache, fiind tâlmaci turcului. Ce au mai rămas, au venit de şi le-au luat, a cui au fost; mai mulţi au rămas păgubaşi de tot ce-au avut. După aceia, viind Buhuş hatmanul dela Suceava, cu cinste l-au priimit Dimitrie Vodă, intrând în Iaşi i-au făcut alaiu cu toţi slujitorii curţii, cu dobe, cu surle, ca unui hatman vestit de izbânde, slujind domnilor şi ţării, şi era în mare cinste la domni.

Iară în anul 7183 s'au scornit omor de ciumă în ţară şi 1675
mai ales în Iaşi dela Iunie şi au ţinut până la Octomvrie, şi au murit oameni cât nu se putea îngropa, ce-i arunca prin gropi de-i năruia. Eşise şi Dimitrie Vodă în deal după Galata cu boerii, şi acolo şedea cu corturi de grija omorului.

Caplan paşa fiind la Ţoţora, petrecând haznelele ce se ducea la Caminiţă, i-au venit ferman să mazâlească pre Dimitrie Vodă, şi, chemându-l dela Galata, i-au arătat fermanul, şi nu l-au mai lăsat, ce au trimes de i-au adus agărlâcul, că doamnă nu avea, numai ţiitoare avea, anume Aniţa, fata Racheriţii, şi deacolo l-au pornit la Ţarigrad.

---

care am completat-o cu ajutorul Cronicei racoviţene şi a lui Neculce, în cari pasajul acesta este astfel redactat: pe carii i-au lovit Buhuş hatmanul cu oastea sa la Podişoară, aproape de Suceavă, şi dând năvală la tabăra Nemţilor, la loc larg B *(Mag. Ist. III, 24)*; Era atunce Alexandru Buhuş hatman, şi cum i-au întâmpinat hatmanul Buhuş la Podişoare, aproape de târgul Sucevei, şi dându-le năvală vitejeşte acolo la Podişoare cu slujitorii săi au rumpt tabăra Nemţilor în doao N *(Kog. Let. II, 208)*

3 întâmplat P 9 Dimitrie *om.* AD 16-17 cu dobi, cu surli AP 17 izbândă D 19 în ţară BN în Ţarigrad *in mss* 21 cât] că tot A 22-23 cu boerii în dial după Galata P 24 Clapan D 27 argălâcul DP

Acest Dimitrie Vodă au scos în ţară întăi hârtii, care angării n'au mai fost niciodată la alţi domni, de i-au rămas nume rău şi blestem de către săraci în veci. Acesta, pentru să intre în voia Turcilor, în fiece zi mânca carne, şi în post şi în căşlegi, cu Turcii ce-i venia oaspeţi, şi defăima legea şi sfintele posturi; dar nu doară pentru voia Turcilor, ci pentru că-i era urât a posti, precum o seamă de Greci au acest eres, de ocărăsc legea şi pre cei ce au aşezat posturile. Dară caută ce zice Domnul Hristos în sfânta Evanghelie: Precum mă mărturisiţi voi înnaintea oamenilor, mărturisi-vă-voiu şi eu înnaintea părintelui mieu. Iar în locul lui Dimitrie Vodă Cantacozino au venit domn Antonie Ruset Vodă.

Domnia lui Antonie Ruset Vodă.

Dacă au mazâlit Caplan paşa pe Dimitrie Vodă la Ţoţora, au venit domn Antonie Ruset Vodă, iară grec ţărigrădean. Acesta, dacă au venit în scaunul domniei, fiind bun şi milostiv, s'au apucat a face lucruri dumnezeeşti, să-i rămâie pomană. Dres-au clopotniţa la Sfeti Nicolae, o au şindilit şi au făcut zid prinprejurul bisericii, şi au zugrăvit pridvorul precum se vede. Adus-au şi apă pre oale până în zidul aceştii biserici, care mai pre urmă s'au astupat. Zidit-au şi la Sfeti Sava zidul împrejur, ce n'au apucat a-l istovi.

In al doilea an a domniei sale, i-au venit poruncă de au mers cu vizirul în oaste la Cehrin şi cu Duca Vodă, domnul muntenesc, şi bătând Cehrinul câteva săptămâni, au venit Rămădan cneazul cu oaste moschicească şi au bătut pre Turci; mai mulţi s'au înnecat în apa Tismenul.

La Antonie Vodă era hatman Gavriliţă. Iară mergând la

---

1 în ţară întăi *om.* P, hârtie AD 2 angherii P, *După* domni *ad.* ca să scoată hârtii prin ţară ci numai acestuia P, de *om.* P 3 blestem] blestemat P, pentruca P 7 acesta ertsi A 8 sfintele posturi P 9 mă *om.* AP 10 mărturisi-l voi P 13 Rosăt P 14 Clapan AD, Voevod P 15 Roset P, grecul D 18 Dires-au AD, Neculai P Neculaie D, au] au şi P 19 zidiu A zidiul P 20 prin oale D, până în BN prin *în mss* 21 s'au astupat mai pre urmă P 23 In] La P 25 Cihrinul A 25-26 Rămădan *şi* Ramadan *în mss* 26 cneajul AP, muschicească AD

Cehrin Halil pașa, știind pre Buhuș hatman de când au mers cu zaharea la Camìniță, și ţiindu-i calea niște Leși, au stătut Buhuș vitejește de l-au apărat. Acest pașă, întrebând pre Antonie Vodă unde este Buhuș, el au dat seamă că-i bolnav și n'au putut veni la oaste. Și au făcut pașa pe Vodă de au adus tocma la Cehrin pe Buhuș. Iară Buhuș, mergând pre câmpi cu slujitorii săi, au dat de niște Cazaci, ce ţinea șleavul Turcilor la niște stânci de piatră, neputându-le strica nime nimică. Iară lovindu-i Buhuș, i-au luat pre toţi de grumazi, și mergând i-au închinat la pașa, pentru care au și mai dobândit cinste și nume bun la pașa, poruncind lui Antonie Vodă să-l pue hatman și să nu afle că-l mai schimbă. Era și Duca Vodă, cumnatu-său, îndemnător la pașa pentru Buhuș, dar și hărnicia lui îl arăta a fi de hătmănie, cum și atunci n'au mers cu mâna goală la pașa.

La anul după aceasta au mers Turcii și domnii acestor ţări cu oaste la Cehrin, și l-au dobândit cu vicleșugul lui Rămădan. Zic să fie căzut un fecior a lui Rămădan la Turci dintr'un podghiaz, când au mers spre Crâm, și l-au fost și turcit; și înţelegând că-i tată-său cu oști la Cehrin <au spus Turcilor să-l ducă și pre dânsul acolo>, că dacă-l va ști tată-său, el va închina cetatea. Și luându-l Turcii cu sine, dacă au știut Rămădan, el au făcut vicleșug, îmbătând pre Cazacii cei din cetate cu horelcă, și, dormind beţi, au închinat cetatea, și intrând Turcii, au ars-o, că era de lemn, până în pământ. Și așa și-au scos feciorul din robie. Și luându-și feciorul și bani dela Turci, s'au făcut a fugi, și tâmpinându-se cu oastea moschicească, ce venia împotriva Turcilor, s'au întors îndeșărt, dacă au știut că au luat Turcii Cehrinul. Pre urmă, înţelegând împăratul

---

1 Cehran A **2** zahara AP **3-4** Antonie] Antohii A **5** pe Vodă *om.* P, l-au adus P **7** Cazaci *și* Căzaci *în mss,* șleavul] drumul P **8** niminea D **10** *După* închinat *ad.* pre toţi P, și *om.* P **11** poruncindu-i D **19** poghiaz DP popiiaz A, și turcit] luat Turcì D **20** la Cehrin cu oști P **20-21** au spus — acolo. *Cuvintele acestea lipsesc în mss; lacuna am completat-o după Cronica racoviţeană (Mag. Ist. III, 34) și Neculce (Kog. Let. II, 211)* **21** tatăl său DP **23** el au făcut vicleșug *om.* P, pre Cazacii] pre Leși Căzacii *în mss* **24** holircă P horircă A **25** au ars-o până în pământ că era de lemn P, și-au] au AD **27** muschicească *în mss* **28** înprotiva DP

moschicesc vicleşugul lui Rămădan, l-au prins, şi topind banii, ce au luat dela Turci, i-au turnat în gură de au murit.

Iară la Poartă umbla Dimitrie Vodă pentru domnie să mazâlească pre Antonie Vodă, şi Şerban Cantacozino logofătul pentru domnia ţării munteneşti să mazâlească pre Duca Vodă. Şi fiind Şerban logofătul pus de Duca Vodă caimacam în Bucureşti şi ispravnic să zidească curţile domneşti, dacă au gătit curţile, au şi pribegit la Poartă, şi cheltuind au eşit domn în ţara muntenească, mazâlind vizirul pre Antonie Vodă deaicea, şi schimbând pre Duca Vodă din ţara muntenească în Moldova.

Intorcându-se Antonie Vodă dela Cehrin, l-au tâmpinat la Soroca mazâlia şi, luându-l agă împărătesc, l-au dus în Ţarigrad. Iară Duca Vodă au mers dela Cehrin în ţara muntenească, şi i-au venit schimbarea domniei în postul Crăciunului
1678 la leat 7187.

A treia domnie a Ducăi Vodă.

Venit-au Duca Vodă cu a treia domnie din ţara muntenească şi au intrat în Iaşi în 6 zile a lui Dechemvrie. Venit-au şi câţiva boeri munteni cu Duca Vodă, pribegi de frica lui Şerban, aicea în ţară.

Atuncea era greu ţării pentru zaharele şi meziluri la drumul Caminiţii şi cheltuială cu schimbatul paşilor de Caminiţă. Din Iaşi până în Caminiţă era pustiu încă din ernatul Tătarilor din domnia lui Dimitrie Vodă.

Şi aşezând Antonie Vodă slujitori în Tabără şi în Ştefăneşti, ţinea mezilul din Ştefăneşti până în Caminiţă, iară pre urmă au aşezat oameni în Hotin şi în Peririta. Venia

---

1 muschicesc AD *om.* P 1-2 topind — luat] poroncind înpăratul muschicesc de au topit banii carii i-au luat el P 3 unbla DP înbla A, pentru domnie *om.* P 4 *După* Vodă *ad.* pentruca să ia el domnie P 6 logofăt *în mss,* caimacan D 7 dacă] şi dacă D 12 întâmpinat P 13 mazilia la Soroca P 16 leat] anul P 20 munteni *om.* D, *După* Vodă *ad.* din ţara muntenească D 22 ţării] în ţară P, zaherele D 24 până] şi până P 26 Antonie] Duca P 27 până] şi până P

podghiazuri dela Leşi la drumul Caminiţii de lovia pre Turci şi pre alţi neguţători, ce mergea la Caminiţă, şi făcea multă pagubă neguţătorilor. Iară dacă s'au hotărât olatul Caminiţii şi s'au aşezat slujitori pre la meziluri, s'au părăsit şi podghiazurile.

Duca Vodă în al doilea an a domniei sale au mers la Ţarigrad, având pâră cu Ştefan Vodă, fiul Radului Vodă, pentru logodna fiică-sa doamnei Catrinii, şi au rămas feciorul Radului Vodă pre Duca Vodă dela divan. Atuncea Cazacii din Ucraina închinându-se supt stăpânirea Turcului, au dat hătmănia [care-i ca şi o domnie] ţării căzăceşti în seama Ducăi Vodă, şi i-au mai dat un tuiu şi şlic căzăcesc şi buzdugan de hătmănia Ucrainii. Şi viind în ţară au nuntit dându-şi pre fiică-să Catrina după fiul Radului Vodă. Şi au mers Duca Vodă la Ucraina până în Nemirov, şi au pus hatman pre un grec anume Iani Drăghinici, om slujit ce şi ştia limbă rusească, şi polcovnici din căpeteniile Cazacilor. Şi au făcut şi case la Ucraina în ţărmurile Buhului, şi alte case în Ţicănăuca la Nistru drept Soroca. Duca Vodă domnia şi Moldova şi Ucraina, domn cu 3 tuiuri. Scrie-şi numele: Duca Voevoda, domn ţării Moldovii şi Ucrainii.

Iară mai nainte de ce au mers în Ţarigrad, au tăiat Duca Vodă pre 3 boeri, pre Vasilie Gheuca visternicul, pre Bogdan jitnicerul şi pre Lupul sulgerul, care au fost făcut cărţi viclene cu iscălitura lui Dimitrie Vodă la Orheieni şi la Lăpuşneni, să se ridice cu oaste să meargă să prinză pre Duca Vodă cu toată casa lui şi pre o seamă de boeri ai lui, şi cu izvod cu ce moarte să-i omoare pre toţi, şi trimeţând cartea aceea cu Lupul sulgerul, ca cum vrea hi dela singur Dimitrie Vodă, la căpeteniile dela acele ţinuturi. Iară un căpitan anume Decusară,

---

8 Ecatrinii AD Ecaterinii P 11 care-i ca şi o domnie. *Cuvintele acestea sunt în* A *ca notă marginală tot de copistul ms, iar în* P *în paranteză; lipsind şi din Cronica racoviţeană şi din Neculce, cred că sunt interpolate* 12 un buzdugan A 14 Ecaterina P 16 Drăghinici B Grădinici *în mss* Gredinevici N, ştiѧ D ştie AP 17 casъ *în mss* 20 Duca Vodă D 23 pre[2]] anume pre P 24 jicniceriul P 25 Orhieni D Orheiani A Orheeni P 27 ai] a A 29 vrea hi] ar fi fost P, singur *om.* P 29-30 căpităniile D

dacă au înţeles ce scrie întru acea carte, s'au făcut a priimi porunca, iară pre altă parte au venit cum mai de sârg în Iaşi şi au spus lui Buhuş, iară Buhuş Ducăi Vodă. Şi au trimes cum mai în grabă pre Gheorghie Ciudin sardarul de au prins pre Lupul sulgerul cu acea carte, ceştielalţi neştiind nemică. Cum l-au adus, l-au întrebat Duca Vodă pre sulgerul, cu a cui învăţătură au făcut aceia, el au spus că l-au trimes Gheuca şi Bogdan, şi îndată au trimes nişte bulubaşi şi cu seimeni, de i-au luat de pre la gazdele lor şi i-au închis. Şi scoţându-i la divan, n'au mai putut tăgădui vicleşugul, ce au spus drept că ei sânt vinovaţi, şi i-au tăiat pe câte trei la fântână.

Deci Duca Vodă s'au făcut groaznic asupra tuturor, şi asupria ţara cu orânduelele, boerii cu împrumutele preste putinţa lor, cât nu se mai plătea nici cu bucatele lor, câte 2 ughi boul şi câte 1 ug vaca istovia zlotaşii, nici cu odoarele ce le zălojia, ce era grosurile pline de oameni şi de femei sărace, leşinaţi de foame. Mulţi au murit prin grosuri. Boerii şi jupânesele sărace închişi la seimeni şi la puşci legaţi pentru bani. Pentru acea vrăjmăşie şi groază au urât toţi pre Duca Vodă, şi se ruga lui Dumnezeu să-i mântuiască din mâinile lui. Mulţi din boeri şi mazâli au fugit lăsându-şi casele de groaza lui.

1683 Iară în anul 7191, gătindu-se vizirul de oaste să meargă asupra ţării nemţeşti, venit-au poruncă şi la Duca Vodă, şi s'au gătit de oaste şi au purces în 20 zile a lui Aprilie. Boerii şi ţara toţi era bucuroşi să purcează Duca Vodă mai curând în oaste, să hălăduiască de vrăjmăşia lui, şi-l blestema toţi să nu se mai întoarcă de unde merge. Că şi atuncea la purces multă strânsoare au făcut pentru bani să-i istovească, şi nu-i putea istovi, că bani nu era nicăirea; vânzare în vite nu era. Ce şi pre cale până la Focşani tot încet mergea, zapciind oamenii, făcând oturace câte 5, 6 zile. Pre la Fălciiu trecând hanul cu tătărimea multe jacuri făcea ţării, bieţilor săraci

---

1 aceia D 2 mai *om.* P 3 *După* Buhuş[2] *ad.* au spus P 4 în] de P, sardar A sărdar P, i-au prins D 5 sulger AP, iar aceştielalţi P 7 au făcut el P, Gheoca D 8 seimeni, siimeni *şi* simeni *în mss* 12 groznic P 14 plătea] pute plăti P 15 1 ughi D, odorăle AD 15-16 zălogia D 16 grosurile] glasurile P, femeile AP 24 April AP 28 să istovească D 29 nicăiri P nicăiurea A, vită A

şi la boeri. Şi dacă s'au strecurat tătărimea din ţară, au trecut apoi şi Duca Vodă cu mulţi boeri şi cu oaste grijită şi arătoasă.

Rămas-au caimacami în Iaşi Nicolae Racoviţă logofătul, Păladie spătarul şi Toderaşco visternicul, care la purcesul Ducăi Vodă s'au sfătuit cu o seamă de boeri, din cei ce au mers cu domnia la oaste, că, de s'ar mai întoarce Duca Vodă, ei să nu vie cu dânsul, că nici ei nu-l vor mai aştepta în Iaşi, ce se vor duce să-şi prinză capetele printr'alte ţări, că nu pot să-l mai sature.

Mergând Duca Vodă prin ţara muntenească, au trecut preste munte şi au mers alăturea cu ţara ungurească pre Săbeş, pe la Logoj, pre la Timişvar, pre la Sarvaş, pre la Solnoc, ce este pre apa Tisa, şi deacolo la Buda trecând Dunărea pre pod, într'un câmp dinjos de Buda s'au împreunat cu Şerban Vodă Munteanul.

Cara Mustafa vizirul şi tătărimea <era> înnainte la Stol-Beligrad, ţiind în mână să dobândească Enicul. Iară înţelegând că este cetatea grijită bine, şi de Beciu auzind că-i negrijit, au trecut la Beciu să-l ia, nefiind nici împăratul în Beciu, ce numai un ghinăral cu 25.000 de Nemţi. Şi bătând din 10 zile a lui Iulie până în 2 zile a lui Septemvrie nepărăsit din tunuri, tot se apăra Nemţii, până ce au venit Sobeţskie, craiul leşesc, cu oaste, şi au izbăvit Beciul de Turci. Iară întorcându-se fără nici o izbândă, l-au sugrumat în Beligrad, şi i-au trimes capul la împărăţie, că se apucase că va aduce cheile Enicului, apoi şi a Beciului, ce nu i-au ajutat Dumnezeu după semeţia lui. Iară ţara nemţească au rămas prădată şi arsă, numai pământul pre urma Turcilor.

Dacă s'au întors Turcii dela Beciu, au venit la Buda, şi pogorându-se Leşii pe Dunăre înjos, s'au lovit cu Turcii în ceasta parte de Dunăre, şi iară au rămas izbânda la Leşi, dar nu fără scădere oştii leşeşti. Şi zăbovind vizirul la Buda, nici pre domni nu vrea să-i sloboază să vie la ţară-şi.

---

3 caimacami P caimacani D căimăcami A, Nicolae *om.* P 7 nu-l] nu D 8 ce se] ce şi AP 9 nu-l pot D 12 Sarvaş BN Sarvar AD Sazvar P 16 era BN *om. mss* 17 Tonbeligrad AD Toneligrad P, Enecul D Enicul A 22 din D de AP, tot] şi tot P, Soboţskie *în mss* 24 fără de P, zugrumat AP 26 cheile] căile D, Ianicului P Ianăcului AB 27 seminţia D 33 nu-i vre să-i slobozască P, la ţară P

Dacă au mers veste în ţara leşască că au bătut craiul pre vizirul supt Beciu, ridicatu-s'au Petreceico Vodă cu Moldoveni pribegi, şi s'au pogorât cu oaste în Moldova, cu Dimidiskie şi cu Cuniskie, să bată Bugeagul, fiind Tătarii în oaste cu vizirul. Venit-au prin Iaşi şi s'au pogorât în Bugeag, având şi puţini Cazaci cu sine. Fugit-au doamna Ducăi Vodă la Brăila, boerii caimacami la munte, ţara băjănită, mazâlii, breslaşii siliţi să încalece, să meargă la oaste în Bugeag. De toate acestea au mers veste la Duca Vodă, şi sfătuia Şerban Vodă pe Duca Vodă să dea bani vizirului să-i sloboază. Ce Duca Vodă, ferindu-se de obiceiu, n'au vrut, zicând: Noi când mergem în oaste aducem plocon vizirului, iară când ne întoarcem, atunci ne îmbracă cu caftan şi pre noi şi pre boeri, şi ne luăm ziua bună, şi sântem slobozi a merge la casele noastre. Şerban Vodă vârtos îl îndemna, ce Duca Vodă mai tare se apăra, că n'a da bani. Vizirul, ca cel ce mergea la peire-şi, aproape de Beligrad au îmbrăcat pre Duca Vodă şi pre boeri cu caftane, şi i-au slobozit pre acasă-şi.

Şerban Vodă, ca un muntean pizmătar, au şi scornit pâră asupra Ducăi Vodă, în pizmă unde nu i-au dat ştire să meargă amândoi la vizirul, zicând că au luat Duca Vodă 200 de pungi de bani, birul ţării munteneşti, când s'au dus domn în Moldova, şi apoi el au plinit banii dela sine. Şi întrebându-se la vizirul, au rămas să dea Duca Vodă banii, şi neavând au lăsat zălog pre Apostul Catargiul comisul şi pre Tănase de Soroca şetrarul. Şi trecând Duca Vodă Dunărea, au venit drept prin ţara ungurească pre la Apafi Mihaiu, craiul unguresc, unde frumos s'au adunat, şi i-au făcut masă şi au benchetuit amândoi şi au jucat. Şi-l sfătuia pre Duca Vodă să nu vie în ţară, ce să şază acolo, că-i va purta el de grijă, că aici au venit alt domn dela Leşi, sau să-i dea câteva mii de oaste, să-l petreacă până la scaunul său.

Iară dacă au sosit la Braşov, o seamă de boeri, ce era la un sfat cu caimacamii ce rămăsese în Iaşi, anume: Gavriil

---

4 Curniskii *în mss* 7 munte] Munteni *în mss* 7-8 mazilii breslaşi P 11 zicând] ce au zis P *om.* A 12 poclon AP 14 la] pre la P 16 Vizirul] vizirului 17 piire-şi AP 18 caftanu D 21 zicând *om.* D, Duca Vodă *om.* D 23 întrebându-şi A 27 Mihail D 34 Gavriliţă D

Costache vornicul, Ioan Racoviţă paharnicul, Gheorghie treti logofăt, Mitrea căpitan, aceştia sfătuia pre Duca Vodă să treacă în ţara muntenească, fiindu-i şi doamna acolo, apoi ei avea gând să-l viclenească, să treacă în Moldova, să se închine la Leşi, fiindu-le şi jupânesele în ţară la munte. Iară Miron logofătul, Buhuş hatmanul şi Costandin Ciobanul postelnicul n'au vrut să lase să fie aşa. Deci aceia l-au părăsit şi au trecut în ţara muntenească pe sfatul lor dintăi. Duca Vodă, văzându-se părăsit de toţi, de boeri, de slujitori, numai 2 steaguri de lipcani avea şi puţintei seimeni, iară alţii toţi îl părăsise, s'au pogorât de au mers la Domneşti. Atuncea, până a veni Duca Vodă în Domneşti, Cuniskie cu Cazacii şi Savin banul şi cu alţi boeri şi mazâli cu oaste de ţară prăda şi strica satele tătăreşti în Bugeag. Petreceico Vodă era în Suceava, apoi s'au pogorât în Iaşi, cu o săptămână înnaintea Crăciunului.

Duca Vodă din Domneşti au trimes pre Buhuş hatmanul de au bătut pre nişte adunătură, ce era cu Hăbăşescul strânşi şi multe căpetenii şi oameni de ţară, la Movileni în malul Siretului despre Tecuciu, ce era şi aceia mergători la Bugeag, şi i-au risipit, cât nu s'au ales nimică de dânşii. Petreceico Vodă, sosind în Iaşi, îndată au orânduit podghiaz, Cazaci şi Leşi, cu Dimidiskie şi cu Bainskie, să meargă să lovească pre Duca Vodă la Domneşti. Şi purcezând podgheazul din Iaşi, au mers înjos pre Siret, luând mazâli, capitani, slujitori, pe cineş afla prin ţară, să se înglotească cât de mulţi.

Inţelegând Duca Vodă că-i vine podghiaz pre Siret, s'au sfătuit cu boerii cum vor face. Buhuş hatmanul sfătuia să se pogoare din Domneşti la Focşani, la margine, că este mai fără grijă, şi se vor găsi slujitori în leafă, dacă ar trebui, că în Domneşti este cu grijă. Doamna Ducăi Vodă încă venise dela Brăila la Focşani. Iară Miron logofătul au sfătuit să nu se clătească din Domneşti, că aceia ce vin sânt nişte tâlhari: Ce putere au ei să vie asupra mării tale? Să nu dăm locul, că pământul acesta e frământat cu sângele moşilor şi a stră-

---

6 Constandin *în mss* 9 de[2]] şi de D 19 capetenii A 22 podghiaz P potgheaz D poghiaz A 23 Baiskii A Baniskie DP 26 pe cine P 30 fără de P, în lefe D, ar] vor P 34 loc P 35 e *om.* AP

moşilor noştri! Cu acest sfat înşelător nu s'au clătit Duca Vodă din Domneşti, ce au făcut căutare seimenilor, şi s'au aflat numai 60 de seimeni, şi i-au băgat în curte. Era şi 80 de lipcani la 2 steaguri. Aceasta era Luni în ziua de ajunul Crăciunului. Şi au trimes 12 lipcani cu Muhanrenco, capitanul lor, însus pre Răcăciuni de strajă, şi a doua zi, în ziua de Crăciun, era să meargă şi hatmanul cu ceialalţi lipcani împotriva podghiazului.

Iară sosind podghiazul la Răcăciuni, au prins pre lipcani acolo şi i-au tăiat pre toţi, numai unul au scăpat, şi viind noaptea să dea ştire, au nemerit la Copăceşti la Trotuş, şi dându-i om să-l ducă, au rătăcit printr'o dumbravă, şi când au sosit lipcanul drept Domneşti, podghiazul încă ajunsese în curte la Domneşti fără veste. Şi încunjurând curtea, era să intre pre poartă un rotmistru, ci, prilejindu-se în poartă Cerchez bulucbaşa, au împuşcat pre rotmistru de l-au omorât, şi au apucat seimenii de au închis poarta cu mare năvală de Leşi.

Duca Vodă la masă, Miron logofătul, Costandin postelnicul iară cu Duca Vodă la masă, lipcanii la gazda căpitanului luând banii de leafă, neapucând să se încălăreze, au plecat cine încotro au putut prin sat. Buhuş hatmanul era la o gazdă departe de curte mai jos, şi, auzind gâlceavă, au încălecat numai cu Dediul sărdarul şi cu cinci, şase lipcani ce se încălărase, şi au purces spre curte, ce, tâmpinându-se cu Cazacii şi cu Leşii, n'au putut răzbi spre curte, ştiind că în curte era slujitori şi se vor apăra, ce şi-au întors jupâneasa de au fugit în luncă cu sania, iară el, hărăţindu-se oarece, au dat dos încet sprijinindu-se, că nici gonaşii nu prea îndrăznia.

Au trimes hatmanul la doamna în Focşani pre Manolachi sulgerul, să dea bani să facă oaste deacolo, şi să vie la dânsul, să meargă să se bată cu Leşii, să poată face vro izbândă. Şi dacă au mers, n'au pus să strige în leafă niscai slujitori, ce au

---

3 Era] Şi era P 4 zioa DP 11 Copăteşti D 15 rocmistru P, un rotmistru — în poartă *om.* D, ci prilejindu-se în poartă] ce să întâmplasă acole în poartă un P 16 au puşcat D 19 iară] era P, gazda căpitanilor D 20 de lefe D, să se încălereze AD să încalice P 21 o gazdă] o caz AP 22 au încălecând A 23 ce se încălărase *om.* P 26 s'au întors AD 27 hărăţindu-se el P 28 pre *în mss* 30 şi *om.* P 32 au mers acolo D, strige] stringă D

şi încălecat Ştefan Vodă, ginerele Ducăi Vodă, cu nişte seimeni şi slugi a boeri ce era cu doamna, şi întru aceea noapte au venit la hatmanul în Zăbrăuţi la Şoldeşti, şi numai ce s'au mirat hatmanul de Ştefan Vodă pentru ce au venit, că el vrea să meargă cu gloata, ce era, să dea războiu cum ar hi putut, iară cela vrea hi stătut în laturi, şi lângă dânsul vrea rămânea cei ce venise hatmanului întru ajutor.

Purces-au cu toţii din Zăbrăuţi şi au mers în cornul dumbrăvii drept Domneşti, ce n'au vrut să lovească noaptea, temându-se să nu rămâie oamenii, ce au socotit să aştepte la ziuă, să vază cine sânt, şi neîndrăznindu-le, se va întoarce de va mai strânge oaste; ştiind că în curte era 60 de seimeni şi boerinaşi şi altă gloată, se vor apăra câteva zile, având şi bucate şi hrană de cai şi iarbă de puşcă. Şi făcându-se ziuă, s'au apropiat prin arini lângă sat, pre dinjos de curte într'o râpă, şi prinzând limbă dela un celednic liav, cumcă sânt ca la 500 de oameni, Cazaci, Leşi şi Moldoveni, şi sta Leşii înnaintea curţii ţiindu-şi caii de frâu, având grijă de Buhuş să nu-i lovească cu Tătari.

Hatmanul, văzându-i că stau stoliţi, au scos pre Dediul sărdarul cu vro 20 de ai lor, de au mers spre Leşi, ca doar, văzându-i Leşii, s'ar slobozi asupra lor, clătindu-se de lângă curte; atuncea să dea hatmanul năvală cu ai săi, să apuce despre curte, şi, adăogându-se şi cei din curte, s'or bate cu Leşii, că ceealaltă oaste de ţară în podghiaz era toţi gata de fugă, cât ar vedea pre hatmanul. Ce mergând Dediul sărdarul până aproape, au încălecat numai trei Leşi din gloata Leşilor, şi întrebându-i ce caută, Dediul au răspuns în limba turcească. Ei au zis: Vă ştim noi cine sânteţi; mai bine să veniţi să fim tot unii, şi s'au întors la ai săi; iar temeiul sta neclătiţi înnaintea curţii.

Hatmanul încă s'au dat înjos spre gârlă, trimeţând să-i mai vie ajutor să meargă asupra Leşilor, anume că vor sta

---

1 Stefan *in mss* 2 ace P 3 Zubrăuţi P, merat AP 5 ar fi P 6 vre fi P 7 întru] în D 8 Purces-au] Iară au purces D 10 oamenii *om.* P 11 zăuă A ziă P zio D 14 cai] caei A 16 celetnic D 18 ţiindu-şi — având] având caii pre mână, ţiindu-i de frâu, fiindu-le P 22 văzând Leşii D 24 adăogându-l D 28 întrebând P 30 tot una D 31 înnaintea curţii *om.* D 32 gârle AP

seimenii din curte pentru domn. Iară ei, cum s'au clătit hatmanul, au şi deşchis portiţa şi s'au închinat la podghiaz, un bulucbaşă anume Dediul, nici de o nevoe nici de o strânsoare, numai de vicleni. Şi intrând Leşii, au luat pre Duca Vodă şi pre boeri pre toţi, dezbrăcându-i cu peile goale. Şi întorcându-se cu izbândă, au dus pre Duca Vodă în ţara leşască, şi n'au mai eşit până ce au murit.

Aşa s'au plătit Ducăi Vodă pentru lăcomia banilor ce făcea şi el supra săracilor, căznindu-i în tot chipul, neavând să dea.

La Bugeag, viind Tătarii, au bătut pre Cazaci şi pre Moldoveni, cât unii înnot, alţii pre sloiu de ghiaţă cu fuga, care încătro au putut, au scăpat. Petreceico Vodă din Iaşi au mers în Suceava, mâncând şi stricând ce au găsit, cât au rămas foamete pre urma lui. Moldovenii, gata la jacuri, aducea boi, vaci, oi din Bugeag, care mai pre urmă au plătit cu asupră. Iară prada şi robia ce au făcut Tătarii, jale este a mai scrie.

Acest bine au făcut ţării Petreceico Vodă cu venirea sa din ţara leşască în doao rânduri, care auziţi ce au păţit ţara de Tătari.

Doamna Ducăi Vodă au trimes 60 de pungi de bani craiului leşesc şi alte daruri scumpe, să sloboază pre Duca Vodă, ci banii şi darurile au priimit, iară pre Duca Vodă nu l-au mai slobozit.

1684 **A doua domnie a lui Dimitrie Cantacozino Vodă. Leat 7192.**

Dacă au luat Leşii pre Duca Vodă, şi s'au dus şi Petreceico Vodă dincotro venise, au venit domn ţării iară Dimitrie Vodă. Ţara era stricată, foamete mare de al treilea an tot întins, cât zăcea oamenii leşinaţi prin gunoae şi pre uliţe, cât mânca om pre om. Numai dela Tătari şi din ţara ungurească aducea câte puţină pâine. Boerii pribegi toţi venise la Dimitrie Vodă şi era în cinste, numai Miron logofătul era cu

3 bulubaşe D, nici de o] sau D 5 cu piaelѣ goalѣ A piele goală P 8 lui Duca Vodă P 13 şi stricând... *Aci se termină ms* A, *foile din urmă fiind pierdute* 16 jăli P 18 sa] cea D, doo D 23 mai *om.* P 24 Vodă] voevod P Voevoda D, Leat 7192 *om.* P 26 dincătrău D 28 pin gunoi D, uliţă P 30 puţinte P

Duca Vodă în ţara leşască de bună voia lui, iară Buhuş hatmanul în ţara muntenească, pribeag din risipa dela Domneşti. Şi chemându-l Dimitrie Vodă să-l boerească, n'au vrut, fiind bolnav, şi nu-l lăsa nici Şerban Vodă. S'au mâniat Dimitrie Vodă şi au pus hatman pre Zosin, căruia nici în gând nu i-au fost, trebuind lui Dimitrie Vodă slujbă pre acele vremi, fiind tâlhari la drumul Caminiţii.

Şerban Vodă Munteanul era învrăjbit cu Dimitrie Vodă, şi aflând pricină că au scos ferman să taie pre toţi boerii, pentru ce au adus pre Petreceico Vodă cu Leşi în ţară, şi au robit pre Duca Vodă, şi au făcut risipă în ţară şi în Bugeag cu faptele lor, au învăţat Şerban Vodă pre Buhuş să scrie boerilor să fugă, că va să-i taie Dimitrie Vodă. Deci au venit Buhuş la Focşani, şi au trimes de au spus lui Gavriliţă vornicul, fiind şi el acolo, care, dacă au ştiut, au dat ştire şi altora, şi au pribegit la Şerban Vodă. Şi purtându-le trebile, au mazâlit pre Dimitrie Vodă şi au ridicat domn pre Cantemir clucerul, îmbrăcând caftan de domnie dela Iusuf paşa, saraschierul dela Oblucită, în anul 7193. Şi viind beiul dela Azac, 1685
au luat pre Dimitrie Vodă şi l-au dus în Ţarigrad. La purcesul lui Dimitrie Vodă din Iaşi, sta Mitrea căpitanu şi cu alţi boeri în poartă, despre grădină, şi nu lăsa pe Dimitrie Vodă să iasă până nu va da pe nişte slugi a lui greci, ce umblase cu slujbe prin ţară făcând a mulţi nalgios, şi se strânsese şi târgul cu beţe, cu pietre prin mână, pre zid şi pre lângă zidul grădinii. Iară viind beiul dela gazda lui pe despre grajduri, s'au potolit toţi, şi au eşit Dimitrie Vodă cu pace.

Domnia lui Cantemir Vodă.

Venit-au domn ţării Cantemir Vodă, pre carele l-au ales boerii ţării în locul lui Dimitrie Vodă, cu nevoinţa lui Şerban Vodă Munteanul, cum s'au zis mai sus. Acest Cantemir Vodă au fost din oameni proşti din ţinutul Fălciiului, şi dacă s'au

---

2 în ţara muntenească *om.* D 5 Zozim D Zoxin P 23 slujbă D 24 a] la P, nalgios] neagiuns P 25 şi cu pietri în mână P 28 Vodă] voevod P 31 cum] precum P

ridicat la vârstă, au slujit în ţara leşască, apoi au fost ceauş spătăresc la Munteni. Şi era om viteaz şi cu sfat. După aceia, slujind aici în ţară, l-au pus căpitan mare, apoi şi sărdar şi pre urmă clucer mare. Fost-au şi capichehae la Poartă, ştiind limbă. Şi fiind om bătrân, cu alesul tuturor boerilor ţării l-au pus domn. Îşi scria tituluşul său: Costandin Voevoda.

Era tuturor bun. Din boeri la acest domn era mai ales Gavriil vornicul cu toţi fii săi boeriţi. Miron logofătul încă au fost venit din ţara leşască, şi priimindu-l cu cinste, pe câte trei fii lui i-au boerit, iară pre dânsul l-au pus staroste la Putna, vrând să se şi încuscreze cu dânsul, să-şi dea fata după un fecior a lui Miron logofătul. Numai pre Iordache Ruset postelnicul l-au închis, pentru voia lui Şerban Vodă având mânie veche pre Cupăreşti, şi l-au pus şi la muncă până au dat câteva pungi de bani, şi slobozindu-l pe chizăşie, să nu fugă din ţară, au şi trimes Şerban Vodă la Cantemir Vodă numai să omoare pre Iordache postelnicul. Ce dându-i de ştire un prietin, au pribegit în ţara ungurească şi deacolo la Ţarigrad. Şi făcându-şi pace, au venit în ţară la Cantemir Vodă cu ispravă bună, şi i-au întors Cantemir Vodă ce-i luase, şi l-au pus visternic mare, şi era în mare cinste cât au trăit acel domn, că era toate trebile ţării şi a domniei în seama lui Iordache visternicul şi a lui Bogdan hatmanul, ginerile lui Cantemir Vodă.

Pre acele vremi având războae Nemţii cu Turcii, încă de când au mers Turcii la Beciu, în toţi anii izbândia Nemţii asupra Turcilor, cu mare veste şi laudă la toţi, de unde şi Ioan Sobeţskie, craiul leşesc, îndemnat asupra Bugeagului, au strigat lefecii, unde mulţi feciori de boeri şi mazâli şi alţi oameni au mers de s'au scris, apucând caii slugă a stăpân, cine cum putea, şi trecea în ţara leşască.

Al doilea an a domniei lui Cantemir Vodă, s'au clătit craiul leşesc, şi viind prin ţară, se slobozia podghiazuri de prăda şi jăcuia prin ţară, cine cum putea. Mers-au craiul până la Pagul. Sfătuia unii din boeri pre Cantemir Vodă să se în-

---

5 boerilor *om.* D 6 Costandin Vodă D 8 Gavril *în mss* 9 priimind *în mss* 10 fii ai lui D 11 încuscriască P 17 de *om.* P 20 i-au] au D, ce au luat D 27 Soboskie D Soboţskie P 29 apucând sluga caei stăpânului său P 31 Al] In al P 33 prin ţară *om.* D

chine la Leşi, cugetând că va fi pre voia creştinilor, Nemţii pre Dunăre bătând pre Turci, Leşii aicea pre Tătari. Iară el, ca un om slujit, cunoscând lucrurile craiului slabe, şi-au păzit trebile domniei nesmintite la Poartă, umblând din loc în loc cu slujitorii ce avea şi cu Tătari. Iar ţara n'au rămas nicăirea necălcată de tâlhărit, de Moldovenii închinaţi la Leşi, de Leşi. Dela Unguri, dela Turci, dela Bugeag venia de jăcuia în ţară, până au aşezat în Roman şi în Piatra nişte câşleni, ce venise să prade în ţară, şi cu jurământ închinându-se la Cantemir Vodă, le-au pus căpitan şi le-au dat steaguri, cu leafă bună. Dar şi aceia pre acele locuri, până a se închina, cine mai poate scrie câte pozne şi jacuri au făcut, nesfiindu-se de nimeni! Era de pază pre Siret, pre Moldova şi pre alte locuri. Aceştia multe podghiazuri au bătut. Ţara de sus era băjenită înjos la Putna. Eşia din ţara ungurească tâlhari buduşlăi pre la Ocnă, pre la Caşin şi pre la Soveja, călcând satele. Neferind umbla cete, şi de frică le trimetea oamenii de mâncat unde le era otacul, până i-au stârpit Miron logofătul, starostele de Putna. Prinzându-i cu meşteşug, i-au înţepat şi i-au ars şi i-au spânzurat şi i-au tăiat cetvârţi la Focşani, unde şi acum stă movilă preste oasele lor. Pre lângă Iaşi apuca herghelii şi ce putea. Până şi caii lui Cantemir Vodă i-au apucat din ceir de supt curtea domnească, şi s'au dus până în ziuă pe Bahluiu însus fără nici o sminteală, că de au şi sărit Cantemir Vodă cu slujitorii ce avea, dar nu le-au îndrăznit. Venit-au alt podghiaz pre la Turia, şi eşind Velicico hatmanul cu oaste înnaintea lor semeţ şi fără cumpăt, ca cum vrea lua pre toţi de grumazi, dacă s'au tâmpinat, îndată dete dos a fugi şi ceia a-i goni, până în Iaşi, toţi luându-i de grumazi; iar hatmanul Velicico s'au oprit în mânăstirea Cetăţuia, că acolo era Cantemir Vodă. Iară podgheazul, de nu nici vrea veni în Iaşi, le-au căutat a veni gonind pre Velicico hatmanul, şi au apucat ce au putut,

---

5 necăiuri **6** de[3]] dela P **9** să prade] a prăda D, la] lui D **11** pre acele — închina] până a să învechi pre acele locuri D **12** nesiindu-să de nime P **15** buduşlii P **16** şi *om.* P **18** staroste D **19** i-au[1]] şi i-au P **20** ceotvârţi E **23** zio D ziă P **24** fără de P **26** Velecico D **27** fără de P **28** întimpinat P, îndată] dacă îndată D, dete] dedi P, ceia] acie P **31** de nu nici] măcar că nu P

şi s'au întors fără sminteală. Numai într'o pivniţă cu vin au prins pre un jolnir anume Gurie.

Dela Pagul s'au întors craiul cu oastea fără nici o izbândă, şi tătărimea prinprejurul oştii leşeşti pre de toate părţile mergea, şi cum eşia cineva din obuz, îl şi apuca Tătarii. Şi viind prin Iaşi, au mers pre Bahluiu însus pre la Târgul Frumos, şi au luat Siretul însus, şi s'au dus în ţara lui pre la Cernăuţi, cu multă pradă şi robie bietii Moldovii.

Atuncea au luat craiul şi moaştele sfântului marelui mucenic Ioan Novie Soceavskie, care era aduse în ţară de Alexandru Vodă cel Bun şi Bătrân. Mers-au şi Dosoftei mitropolitul atuncea cu moaştele, cu multe odoare scumpe, ce era făcute de domni pravoslavnici şi de arhierei întru cinstea sfântului, şi acolo au rămas până astăzi.

La anul după aceasta au călcat rău ţara iarăş craiul leşesc până la Târgul Frumos, şi au luat cetatea Neamţului puind într'ânsa comindat şi slujitori de ai săi, scoţând oamenii lui Cantemir Vodă, întărind cu puşci şi cu bucate deajuns. Aşijderea şi prin mânăstiri pre supt munte, în Agapia, în Secul, în Neamţ, în Râşca şi peste tot locul însus, în Câmpul Lung, în Lănţeşti, în Orăşani făcuse pălănci de pământ cu părcane. Deci cu cetatea Neamţului şi cu mânăstirile acestea îşi făcea slavă craiul leşesc la Papa de Râm şi la Nemţi, că au dobândit atâtea cetăţi din Moldova, care era supt ţinerea Turcului. Şi aşa au rămas din Neamţ însus tot locul supt ţinere leşască, şi deacolo eşia podgheazuri la drumul Caminiţii de lovia haznelele şi pre neguţători, şi ajungea până în Bugeag, de apuca herghelii şi prindea Tătari, şi ducându-i la craiul avea daruri şi cinste.

Mult aştepta şi Şerban Vodă Munteanul venirea craiului leşesc, şi se gătia şi el cu oşti să se ridice pre Turci, şi mai mult cu îndemnarea lui au venit craiul în doao rânduri prin Moldova, de au stricat şi au călcat ţara cu oşti, că Muntenii,

---

1 fără de P **3** oaste *în mss*, fără de P **10** Novii Suceavskii P, adu^{s} *în mss* **11-12** mitropolitul ţării P **15** ţara rău P **16** până] iarăş până P **20** în Neamţul D, peste] prin P **21** Oroşeni P **27** haznalile P **28** hergheliile P **30** Munteanul *om.* P **32** doo D **33** *După* oşti *mss ad.* cum şi venirea Moscului iară cu îndemnarea domnului mun-

ca nişte tirani, numai pentru norocirea lor avea grijă, iară ţara noastră nici piatră pre piatră se nevoia să nu rămâie.

Dela cetatea Neamţului mergând craiul leşesc pre Siret însus toamna, dat-au Dumnezeu nişte ploi cu ninsoare. Dela Ropcea însus pre Siret nu era altă, ce singură mânia lui Dumnezeu sosită asupra oştii leşeşti: în câteva zile şi zi şi noapte au ploat cu ninsoare. Cum era caii înhămaţi la care şi la carâtele crăeşti, aşa au ţepenit şi au rebegit pre loc. Cum era drăgănimea prinprejurul focurilor, aşa pre loc au mărmurit. Cu mare greu au eşit craiul şi au trecut codrii spre Cirimuş. Au rămas toţi caii, abia au dus carâtele crăeşti cu boi la Snetin. Iar de i-ar fi lovit Tătarii, îi vrea lua pre toţi de grumazi.

După aceia intrat-au şi în cetatea Soroca un polcovnic cu Cazaci. Mers-au sarascher paşa de Tighinea şi un sultan cu tătărimea şi Cantemir Vodă cu oaste, şi stând câteva săptămâni prinprejurul cetăţii cu metereze şi cu laumuri, tare apărându-se Cazacii, pe mulţi Turci şi Moldoveni i-au împuşcat, şi neputându-i dobândi, s'au întors fără nici o izbândă. Apoi mai pre urmă au eşit de bună voia lor şi au lăsat cetatea pustie.

Gavriil vornicul, mergând sol la Munteni, l-au otrăvit acolo şi, cum au venit din solie, au şi murit.

In anul 7197 au murit Şerban Vodă Munteanul, zavis- 1688
nicul, fiind învrăjbit dela o vreme cu Cantemir Vodă, pentru multe pricini şi mai ales pentru Cupăreşti, atâta cât şi sara-

---

tenesc au venit prin ţară cu oşti (cu oşti prin ţară P). *Adaosul acesta s'a păstrat în forma lui primitivă numai în* B: cum şi a c m u pentru venirea Moscalilor, iară Muntenii i-au adus prin ţara noastră cu oşti *(Mag. Ist. III, 57) de unde se vede că interpolarea s'a făcut puţin în urma întâmplărilor din anul* 1711.

2 o piatră[1] P, *După* rămâie *mss ad.* cum şi adese schimbările domnilor de aicea înnainte de risipa şi stingerea ţării tot de zavisnicii (zavistnicii P) Munteni, până şi-au luat şi ei dreaptă răsplătire, că au perit pomenirea lor cu sunet, că suspinurile săracilor nu rămân îndeşert cât de târziu. *Aluziunea la uciderea lui Brâncoveanu şi a lui Ştefan Cantacuzino ne arată că avem a face cu o interpolare posterioară anului 1716, dar anterioară anilor 1718-20 când scrie autorul Cronicei racoviţene, deoarece pasajul acesta se află şi în* B *(Mag. Ist. III, 57)* **3** craiul leşesc mergând P **4-5** dela Ropcea *om.* P **11** ab·k D abe P **12** grumaz *în mss* **14** saraşchier D **17** i-au] au P **18** fără de P **23-24** zavistnicul P

gelele își trimesese să prinză pre jupâneasa lui Iordache visternicul, fiind băjănită cu atâtea jupânese în gura Oituzului de frica Leșilor. Ce pre visterniceasa n'au putut-o prinde, scăpând de dânșii, iară carele și caii, și tot ce au avut, au jăcuit, și s'au întors pre munte. In locul lui Șerban Vodă au rădicat boerii și țara domn pre Costandin Vodă Brâncoveanul logofătul, iarăș neprietin țării noastre și domnului mare. Pribegind boerii Moldovei la Munteni, se scula cu jalbă asupra domnului Moldovii la Poarta împărăției.

La Cantemir Vodă era țara ertată și jeluită dela împărăție, fiind prădată și risipită de neprietini, cum s'au zis mai sus. Iară lăcomia Cupăreștilor nici atuncea nu se putea sătura, cu multe orânduele în țară mărunte dacă au stătut Iordache visternic, care lucru căzu cu urât altora boeri, fiind numai Bogdan hatmanul și Iordache visternicul la toate trebile domniei purtători de grijă, iară alții numai căci era la rândul boerii. De multe ori Miron logofătul, intrând în vistierie, zicea cam cu șagă: Visternice, mai încet cu orânduelile! Ci visternicului nu-i părea bine. Cum și Velicico vornicul semeț, dacă au pus hatman pre Bogdan, la toate mesele domnești îl ocăra și zicea cuvinte fără cale. Iar Cantemir Vodă răbda și se făcea a nu-l auzi. Și cu sfatul lui au pribegit Lupul, feciorul lui Gavriliță, și doi greci, gineri lui Gavriliță, anume Ivașco și Costandin, Antiohie Jora cămăraș iproci, în țara muntenească la Costandin Brâncoveanul Vodă, pre carii de acolo i-au trimes cu jalbă la Poartă asupra lui Cantemir Vodă.

Trimes-au și Cantemir Vodă boeri și mazâli cu mulți oameni bătrâni la Poartă, și câteva pungi de bani pre la prietini, și eșind la divanul vizirului, i-au dat de grumazi, de i-au adus în țară la Cantemir Vodă. Iară până a-i aduce, au tăiat pre Velicico vornicul și pre Miron logofătul. Pre Velicico l-au tăiat noaptea, iară pre Miron logofătul au trimes la casa lui la Bărboși, și l-au adus până în Roman și acolo l-au tăiat. Nu

---

6 domn *om.* D 7 iarăș] iar P 8 Moldovei *om.* P, jalobă P 13 rândueli P, mărunte *om.* P 14 visternicul D 16 căci] cât P 18 șagă] glumă P 20 ocără^ D ocărie P 21 fără de P 22 auzie P 24 Antohie *in mss,* iproci] și alții P 25 pre carile D 25-26 pre carii — Vodă *om.* P 28 de bani *om.* P 31 vornicul] hatmanul D

i-au mai scos la divan să le arăte vina, să vază lumea. Iară pre cei ce i-au dat dela Poartă, i-au mustrat, şi închizându-i, până i-au plătit banii ce au cheltuit la Poartă, i-au slobozit în chizăşie. Iară lui Gavriliţă vornicul fiind jurat Cantemir Vodă să nu se atingă de sângele fiilor lui, nu şi-au trecut jurământul. (Ce greşala nearătată fără hotar deprinde a creşte). Iar pre feciorii lui Miron i-au închis şi, dându-i în chizăşie, i-au slobozit. Pizma şi zavistia din începutul lumii nu părăseşte a muşca pre toţi, şi niminea de dinţii ei nu se poate feri.

Iară dacă au perit Miron logofătul şi Velicico vornicul de sabia lui Cantemir Vodă, în mare grijă era toţi. Şi au mai domnit cu pace un an şi jumătate. Iară feciorii lui Miron şi cu Vasilaşco şi Ilie, Cantacozineştii, şi cu Ursache, îmbiindu-se să fugă în ţara muntenească, nu şi-au păzit treaba să fugă mai degrabă, ce zăbovind au prins de veste Cantemir Vodă, şi au trimes lefecii săi, să-i prinză. Deci pre feciorii lui Miron nu i-au putut prinde, că au fugit la comindatul Neamţului, iară pre Vasilaşco şi pre Ilie şi pre Ursache i-au prins lefecii pre la casele lor, şi cu mare groază căutând prin sicrie şi prin scatulci să găsească cărţi viclene, şi luându-i cu mare groază, prădând şi jăcuind casele lor, ca cum vrea hi ei gata la peire, i-au pornit la Iaşi. Iară drept valea Lăţcanilor, i-au tâmpinat veste că au murit Cantemir Vodă, şi slobozindu-i lefecii din pază, au venit şi ei în Iaşi cu nădejde de viaţă, şi petrecură pre Cantemir Vodă până la casa cea vecinică, şi l-au pus în gropniţa lui Antonie Vodă Ruset în Sfeti Neculai.

Ridicară la domnie pre Dimitrie Vodă, fiul lui Cantemir Vodă.

Bogdan hatmanul şi Iordache visternicul au ridicat <în scaunul domniei> pre Dimitrie Vodă, fiul lui Cantemir

2-3 şi i-au închis până au dat banii P **6** greşală D, hotar *în mss* **16** degrabă] curând P **17** săi *om.* P **18** au fugit *se află în* P *după* Neamţului **19** şi pre Ursache *om.* P, leficiei P *om.* D **20** şi² *om.* P **21** şcatulce P **22** ei] iai D **23** întâmpinat P **27** Ruset Vodă P **28** Ridicarŧ D Rădicare P **29-30** în scaunul domniei B *mss om.*

Vodă, cel mai mic, şi era copil mic. Şi mergând toţi boerii şi slujitorii de-i săruta mâna, au mers şi aceşti boeri înnaintea lui. Iară el, cerşind ertăciune tătâni-său, au zis:

Să ertaţi dumneavoastră pre părintele nostru, că, ori pentru vreo greşală a dumnealor voastre, ori pre vreo voroavă omenească, v'au adus cu scârbă, ce noi vă ertăm şi sânteţi slobozi să mergeţi la casele dumnealor voastre fără de nici o grijă, că de va fi pre voia noastră, veţi avea milă şi cinste dela noi. Iară ei, cum s'au văzut slobozi, nimica n'au zăbovit, ci au fugit în ţara muntenească la Costandin Brâncoveanul
1691 Vodă [la leat 7199].

Bogdan hatmanul şi Iordache visternicul au repezit la Poartă să tocmească domnia lui Dimitrie Cantemir Vodă, ce n'au apucat, că până a ajunge ei, iar Costandin Duca Vodă au îmbrăcat caftan de domnie, cu nevoinţa socru-său Brâncoveanului Vodă, domnul muntenesc.

Domnia lui Costandin Duca Vodă.

După moartea lui Cantemir Vodă au venit domn Costandin Vodă, feciorul Ducăi Vodă, cu nevoinţa Brâncoveanului Vodă Munteanul. Atuncea se prilejise câţiva boeri de ţară în Odriiu, trimeşi de Cantemir Vodă pentru trebile ţării, şi îmbrăcând Costandin Duca Vodă caftan de domnie, au venit toţi la dânsul. Iară la Dimitrie Vodă au trimes vizirul un agă, şi l-au luat din scaunul domniei, şi l-au dus în Ţarigrad, ca un copil mic ce era.

Dacă au venit veste în ţară de domnia lui Costandin Vodă, toţi fii de boeri s'au bucurat că vor avea căutare, căci Cantemir Vodă au miluit pre oamenii săi, iară feciorii de boeri era nemiluiţi [pre vina lor, că-l ocăra şi nu vrea să slujască ca unui domn]. Mulţi feciori de boeri au mers la Odriiu întru

---

5 vro vorovă D vreo vorbă P **11** în anul 7199 P. *Data aceasta greşită provine desigur dintr'o interpolare* **17** Voevod P Voevoda D **19** Vodă[1] *om.* P **20** prilejise] întâmplasă P **21** Udriiu P **22** Duca *om.* P **29** ocără.ᴬ D ocărăe P, nu vrea ei D **29-30** pre vina — domn. *Cuvintele acestea par să fie interpolate*

întâmpinarea lui Costandin Vodă, şi pre toţi i-au boerit şi le-au dat postavuri şi atlazuri. Iară Bogdan hatmanul şi Iordache visternicul au fugit la comindatul de Neamţ, n'au aşteptat venirea lui Costandin Vodă, numai jupânesele lor au rămas la opreală din porunca lui Costandin Vodă.

Zăbovit-au în Odriiu câteva săptămâni Costandin Vodă, cheltuind tot cu datorie cu atâta gloată de oameni, şi încă au făcut şi 200 de seimeni, patru steaguri în leafă, cu haine şi cu arme tot în bani, că zicea Lupul Costache vel visternic: Cheltueşte măria ta, că numai pe bucatele lui Bogdan şi a lui Iordache îţi vei întoarce cheltuiala. Costandin Vodă, neştiind statul ţării, s'au potrivit Lupului, de s'au îndatorit, cum s'au zis mai sus.

Iară dacă au venit în ţară, au găsit numai 3000 de oi a lui Iordache visternicul. Făcut-au strânsoare jupâneselor acelor boeri pribegi, să spuie unde ce ar avea, şi nimica n'au spus. Au găsit pre urmă nişte odoare, şi le-au trimes la Brâncoveanul Vodă, că nu se mai putea plăti de socrul său Brâncoveanul Vodă, trimeţând soli după soli cu bănat pentru banii ce au cheltuit la domnie să-i dea, şi nici vrea să-i arate câtă sumă au cheltuit, să-i dea odată să se mântuiască, ci câte angării rele şi dăjdi şi împrumute pe boeri, până şi văcărit l-au învăţat Muntenii de au scos, şi ce lua din ţară, tot socru-său da, şi nu se mai putea plăti. Deci tot greul, ce era în ţară la acest domn, tot dela Brâncoveanul era. Iară Costandin Vodă au rămas dator şi cu nume rău, şi mai ales pentru văcărit mare blestem în vecii vecilor.

Intr'acest an Costandin Vodă Brâncoveanul, domnul muntenesc, şi-au dat pre fiică-sa, pre doamna Maria, după Costandin Duca Vodă, şi au nuntit în Iaşi, cu boerii munteni ce venise cu mireasa, şi cu soli de alte ţări cu daruri poftiţi la nuntă, cu multe feluri de muzică şi cu frumoase orânduele, ca

---

3 comındatul D, de Neamţ] nemţesc P 6 Udrei P 6-7 Costandin Vodă *se află în* D *după* Odriiu 7 cu datorii P, cu atâtea gloate D 11 Vodă *om.* D 18 socrul său *om.* P 20 să-i dei P 21 somă P, să-i dei P 21-22 angherei P 23 lua] şi lua D 24 da *om.* P 26 datori *în mss* 29 pre² *om.* P 31 mireasa] măria sa D, pohtiţi D 32 mozică P

la o nuntă domnească. Era să se facă nunta la Focşani, numai fiind toamna, cu vremi ploioase, s'au lăsat.

Iară în al treilea an a domniei sale, venit-au un capegibaşa pentru banii birului, nedând, el să-l ducă la Poartă. Iară Costandin Vodă, vrând să arate turcului că nu pot plini birul pentru neprietini ce pradă în ţară, şi, simţind de podghiaz, au poftit pre turc în curte ca să vază, să aibă ce spune la împărăţie. Turcul semeţ n'au vrut să intre în curte, ce au şezut la gazdă, necrezând că vine podghiazul. Iară preste noapte încunjurându-l, au vrut să-l ia viu, că mai pre urmă s'ar fi răscumpărat, ce, nedându-se, i-au tăiat capul, şi pentru aceasta au venit apoi mazâlie lui Costandin Duca Vodă.

Făcut-au Costandin Vodă oaste în leafă, şi au îngrădit târgul împrejur, şi cu oastea au trimes pre Antiohie hatmanul de au lovit târgul Neamţului fără veste, să prinză pre Bogdan şi pre Iordache, ştiind că era în Neamţ, ce nu i-au apucat, că întru aceea seară ei s'au suit în cetate. Lovind noaptea, au aprins târgul, şi a doua zi au lovit la Agapia şi scoţând drăganii, ce era de pază, i-au trimes la Costandin Vodă. Eşit-au răimăntarul de Neamţ şi s'au lovit cu oastea lui Costandin Vodă, şi înfrângând ai noştri pre jolniri, au plecat fuga care cum putea. Numai Costaşco Turculeţ rămăsese de-i răituia până la părcane, ce era la drumul ce se sue la cetate. Acolo, pripind ai noştri pre Turculeţ, n'au încăput pre poartă, ce au dat pre lângă gard; au lăsat calul şi au vrut să saie preste seciu, şi ajungându-l un lefeciu cu suliţa, l-au rănit în spate şi, prinzându-l, l-au luat de grumazi.

Aicea în Iaşi au sosit mazâlie lui Costandin Duca Vodă. Adus-au pre Turculeţ rănit şi l-au dus în Galata. Iară din cetatea Neamţului au şi venit Bogdan hatmanul şi Iordache visternicul în Iaşi la Costandin Vodă, cerşindu-şi cele ce le-au luat. Ce pe Costandin Vodă l-au dus mazâl în Ţarigrad, şi în locul lui au venit domn ţării Antiohie Vodă, fiul lui Cantemir Vodă.

---

2 ploase *in mss* 4 ca nedând D 7 pohtit D, pre turcul D 10 ia] ei P 12 Costandin *om.* P 14 Atohi P 17 într'ace P, ei *om.* D 20 răimăndariul P 21 ai noştri *om.* D 22 rătuia D 28 Duca *om.* P 29 Turculeţul D 31 cerşind B 32 au luat D 33 Antohie P

Iară până a veni Antiohie Vodă în domnie, au scos Bogdan hatmanul şi Iordache visternicul bani prin ţară, de şi-au plinit paguba, ce le-ar fi luat Costandin Duca Vodă, bucate şi odoare, când au pribegit ei în Neamţ, cum s'au pomenit mai sus.

Domnia lui Antiohie Vodă, fiul lui Cantemir Vodă.

In anul 7204 au venit domn ţării Antiohie Vodă, fiul 1695
cel mai mare al lui Cantemir Vodă, iar o seamă de boeri a lui Costandin Vodă au fugit ín ţara muntenească la Brâncoveanul Vodă, cu nădejde că, fiindu-i Costandin Duca Vodă ginere, iarăş îi va scoate domnia. Ce boerii s'au înşelat întru sfatul lor, că Brâncoveanul Vodă au fost urât pre ginere-său Costandin Duca Vodă, zicând că nu l-au ascultat de câte l-au fost învăţat şi l-au fost sfătuit.

Şi dacă au venit Antiohie Vodă în scaun, au trimes sol pre cumnatu-său Bogdan hatmanul la Brâncoveanul Vodă, domnul muntenesc, şi au făcut aşezare cu jurământ, să nu se atingă unul de domnia altuia, ci să domnească cu pace. De care jurământ neştiind boerii pribegi, îi ţinea domnul muntenesc cu cuvinte de nădejde, că va cheltui şi le va face domn pre voia lor, şi se va mazâli Antiohie Vodă.

Aicea Antiohie Vodă domnia cu pace, iară frate-său cel mai mic Dimitrie Vodă era în Ţarigrad. Antiohie Vodă, vrând să se însoare, au trimes la domnul muntenesc pentru fată, şi n'au priimit să-i fie ginere. Iară pre urmă el şi-au luat doamnă de ţară, fată de boer. Iară frate-său Dimitrie Vodă, până a nu se însura Antiohie Vodă, au trimes în Braşov pre Vasilie Purece la doamna lui Şerban Vodă, de i-au dat o fată ce avea, însă cu mare taină să nu prinză Muntenii de veste, că ei nu vrea să-şi dea fetele după Cantemireşti. Şi scoţându-o cu taină din Braşov, au adus-o în Iaşi, şi nuntind, pre urmă s'au dus Dimitrie Vodă cu doamna la Ţarigrad.

---

3 plinit] plătit D   8 a lui P   10 fiind D, Duca *om.* D   14 fost[1] *om.* P   26 boeri *in mss.*

1698 In anul 7207, fiind Dimitrie Vodă cu Turcii în oaste la Timişvar, au venit din oaste de olac în Iaşi la frate-său om cu trebile sale, ori cu poruncă împărătească, şi iară s'au întors. Iară Muntenii şi-au şi prepus că umblă pentru domnia ţării munteneşti, având şi pizmă pentru fata lui Şerban Vodă, ce o luase preste voia lor cu taină.

Atuncea au spus domnul muntenesc boerilor pribegi, că-i jurat lui Antiohie Vodă să nu se atingă unul de altul nici cu un fel de faptă rea. Iar dacă nu ne lasă el în pace cu frate-său, iată că nici eu nu voi ţinea jurământul. Şi au început a umbla să cheltuiască să facă alt domn în Moldova, şi să mazâlească pre Antiohie Vodă. Iară boerii pribegi: Vasilaşco spătar, Nicolae Costin hatman, Ioan Costin sardar, Antiohie Jora hatman iproci, tot pentru Costandin Duca Vodă se ruga, să se silească să-l scoaţă domn, iară altul nu le mai trebuie, să fie atâţia domni. Iară Brâncoveanului Vodă şi unchilor lui nici să auză de acest nume nu suferia.

1699 In anul 7208 făcut-au Turcii pace cu Nemţii după atâtea războaie ce au avut, încă de când au fost Cara Mustafa la Beciu până într'acest an, cu mare spaimă şi grijă Turcilor, că numai ce le-au căutat a pleca la pace. Atuncea au dat Caminiţa Leşilor, şi cheltuiala Nemţilor încă o au întors, că gătindu-se Nemţii de oaste, n'au venit Turcii precum şi-au făcut veste. Deci Nemţii, cerşind cheltuiala, numai ce le-au căutat a o întoarce fără de nici o sminteală. Şi strângându-se soli la Carloviţ dela toate crăiile, mers-au şi dela Turci sol Ibraim paşa, dragoman fiind Alexandru Scarlat-olu. Şi aşezând pace, venit-au şi în Ţarigrad soli de pre la toate crăiile, nemţesc, moschicesc, leşesc, franţozesc, englez, frâncesc, veneţian, dobrovenetic iproci.

Solul moschicesc au venit cu galion pre Marea Neagră. De mirat era tuturor, că, de cându-i Ţarigradul, nu s'au mai pomenit să vie galion dela Moscali, şi mare mânie avea Turcii

---

2 la frate-său în Iaşi P 9 feli *in mss* 10 a umbla *om.* P 14 iproci *om.* P, Costandin *om.* D 16 Brâncoveanul D 18 În] Iar în P 20 Turcilor] tuturor Turcilor P, că] cât P 21 pace] paşa *in mss*, au dat şi D 22 că *om.* P 23 şi-au] s'au P 24 cerşind] cerând P, le-au] au P 26 Carloveţi D 27 Scarlaol D Scarlato P 29 franţujesc, englizesc P 30 iproci *om.* D 31 muschicesc *in mss* 32 mai *om.* P

unde au făcut Moscalii şi ei galioane. Că aşaş în pizmă au trimes să-l vază lumea, că deşì auzia Turcii că fac Moscalii galioane şi taie loc uscat până în apa Donului, de fac cale să le umble galioanele, nu credea, până ce au văzut şi cu ochii acel galion venit la Ţarigrad.

Şi s'au făcut între toţi craii legătură de pace, şi întorcând Turcii cheltuiala Nemţilor, au dat şi Caminiţa Leşilor. Eşit-au şi Leşii de prin mânăstirile ţării Moldovii şi de prin cetăţi şi din tot locul. Eşit-au Turcii din Caminiţă, Caraiman paşa. Făcut-au Antiohie Vodă multe care din ţară, de au deşertat Caminiţa de puşci, de cambarale, de iarbă de puşcă şi de alte ce era a Turcilor, şi au eşit Turcii de bună voia lor, de s'au dus înjos la ţările lor. Şi au rămas ţara noastră plină de oameni la acest domn. Iarăş Bogdan hatmanul şi Iordache visternicul era preste toate trebile domniei şi a ţării.

Domnul muntenesc, ca un zavisnic ce era, au trimes pre unchiu-său Mihai Cantacozino spătarul la Poartă pentru domnie, pre cine ar vrea să facă el în Moldova, să mazâlească pre Antiohie Vodă. Nu i-au intrat în voie, ci au răspuns că, de vor vrea ei să cheltuiască pentru Costandin Duca Vodă, să-l facă domn, şi să mazâlească pre Antiohie Vodă, bine va fi, iar de nu, alt domn nu se va mai face. Deci, luând acest răspuns, au văzut că într'alt chip de Cantemireşti nu se va putea mântui, ci s'au apucat iară de Costandin Duca Vodă, de au cheltuit şi l-au scos la domnie.

A doua domnie a lui Costandin Duca Vodă.

Dacă au văzut domnul muntenesc că nu va putea mazâli pre Antiohie Vodă, precum au vrut, eşindu-i răspuns dela vizirul că alt domn nu va mai face, numai pentru Costandin Duca Vodă, ce era mazâl, de va vrea să cheltuiască, el va

---

1 au făcut] ave şi P, şi ei *om.* P galion P, aşaş *om.* P 4 ce *om.* P 6 legături D 12 altъ P, voia lor] voe P 15 preste] pre P 16 zavistnic P 17 spatar P *om.* D 17-18 pentru domn P 19 i-au răspuns P 20 Duca *om.* P 21-22 va hi D 22 luîndu-şi D 24 putea *om.* D 28 eşindu-li D

mazâli pre Antiohie Vodă, numai ce i-au căutat a se apuca iară de ginere-său Costandin Duca Vodă, şi au cheltuit de au îmbrăcat caftan de domnie. Şi au mazâlit pre Antiohie Vodă la anul după deşertarea Caminiţii de Turci.

Dacă au îmbrăcat caftan de domnie Costandin Duca Vodă, au trimes un om ales al său cu schimni-aga, cu cărţi la boerii ce-i făcuse el caimacami în Iaşi, dând veste de domnie nouă, şi pre cine din boeri ar cunoaşte că nu vor aştepta venirea lui, să aibă a-i opri şi fără voia lor, ales pre Bogdan hatmanul şi pre Iordache visternicul. Şi cum au sosit omul în curtea domnească, fără de veste, când era boerii toţi la curte, au prins porţile, şi intrând în curte, n'au cunoscut omul lui Costandin Vodă nici pre Bogdan, nici pre Iordache, nici pre caimacami, ce au dat cartea la Ştefan Cerchezul comis, anume că aceluia scria cartea. El, neştiind ceti, o au dat-o la Bogdan hatmanul, că şedea acolea amândoi, şi, cum au luat cartea, au şi văzut, şi nici au apucat să o cetiască, au lepădat-o jos, şi au plecat de au fugit.

Iară Iordache visternicul, dacă au prins de veste, el s'au ascuns acolo în curte până au înserat, şi, îmbrăcându-se într'un sucman apăresc, l-au scos Iliaş Cantacozino paharnicul, că era curtea încunjurată de seimeni, şi l-au trimes la satul lui în Hangu, şi de acolo i-au dat oameni, de l-au petrecut până în ţara leşască.

Iară dacă au venit Costandin Duca Vodă în scaun, le-au trimes cărţi încredinţate de au venit şi aceia în ţară, şi i-au boerit. Pre acele vremi era pace în ţară, şi toate marginile ţării noastre cu oameni, cineş la locurile sale, numai nevoile şi dările nu lipsia nici atuncea deasupra oamenilor, cu orânduele dese pre ţară şi cu împrumutele pre boeri, care greutăţi iară dela Brâncoveanul Vodă izvoria, cerşindu-şi banii ce au cheltuit pentru domnie. Deci boerii, precum era învăţaţi, au început a pribegi în ţara muntenească la Brâncoveanul Vodă, şi cu ajutorul lui făcea jalbă la Poartă pre domnul lor din Moldova, şi nu socotia acei boeri că acele pribegii a lor tot

---

8 noo D **11** de *om.* D **15** o au dat-o] au dat D **19-20** în curte el s'au ascuns acolo D **25** în scaun *om.* P **30** pre ţară] prin ţări *in mss* **32-33** au început a pribegi] au pribegit P

de risipa şi paguba ţării era, făcând nume bun domnului muntenesc şi hulă domnului de Moldova.

Pre acele vremi era vizir Rami, carele au fost reiz-efendi. Acesta toate faptele Muntenilor le lua aminte până a nu fi vizir, şi zicea că Muntenii cu faptele lor au stricat ţara Moldovii, schimbând domniile cu faptele lor şi cum vor ei. Iară de-i va da Dumnezeu să fie el vizir, va face pre domnul muntenesc să tocmească el ţara Moldovii, să o umple de oameni, şi nimica dela dânşii să nu ia, ci toate cheltuelele Porţii şi birul să dea el dela dânsul. Şi, cât au stătut vizir, îndată au chemat pre domnul muntenesc la Poartă, ca să-l mazâlească din scaun, că se temea că nu-l vor putea prinde la mână. Deci, fiind în multe prepusuri la împărăţie o domnie îndelungată ca aceea, nu vrea să meargă la Poartă. Iară unchii săi Cantacozineştii, sfetnicii lui, nu l-au lăsat să ia într'altă parte, ce l-au îmbărbătat, numai să meargă la Poartă, că apoi, nemergând el, va aduce perire ţării şi boerilor. Şi aşa cu mare grijă au purces la Odriiu, şi, mergând încet, şi-au tocmit lucrul cu bani până a sosi, ca un domn bogat ce era, cât nici vizirul n'au avut ce-i face, ci încă l-au grăit de bine către împăratul, că încotro se întorcea vizirul, toţi de bine îl grăia.

Iară dacă au sosit la Odriiu, au întrebat împăratul pre vizirul, de ce au adus acolo pre domnul muntenesc, iară vizirul au zis că: l-am adus că este om înţelept şi cu sfat şi avut, că la această vreme ne trebueşte şi sfat şi bani. Impăratul au zis: să nu-l zăboveşti dar pre aicea, ci să-l îmbraci cu caftan, şi să se întoarcă, să nu stea ţara fără domn.

Vizirul, dacă au auzit aşa, l-au chemat la adunare, şi între altele, ce au avut a-i zice, l-au întrebat de ţara Moldovii, pentru ce s'au stricat şi s'au pustiit, ori de schimbările domnilor, ori de oşti că au călcat-o. Iară el, vrând să mazâlească pre ginere-său, au zis că au stricat-o domnul, carele acum îi în Moldova. Vizirul au zis: dar putea-vei tu să porţi grijă şi acei ţări, să-ţi fie pe seamă, să o tocmeşti să fie plină

---

1 şi] şi de P 3 rъiz *în mss* 4 le *om.* P 10 vizirul D 12 că¹ *om.* P 13 la împărăţie *om* P 15 să лi P 18 Udrei P 21 încătrău D 24 l-am adus că *om.* P 27 fără de P 30 pentru ce-i stricată P, ori] au D 32 carele-i acu P 34 să-ţi fie — tocmeşti *om.* P

de oameni. Iar el, dacă au auzit aşa, foarte îi era cu voie să fie domn a doo ţări, că pentru aceia aducea oşti streine prin ţara noastră şi schimba domnii dintr'ânsa, să o strice şi să rămâie pustie. Deci la această întrebare n'au cutezat a da răspuns vizirului până nu va lua răspuns dela unchii săi, ci s'au rugat să-l aştepte cinci zile să socotească, şi-i va da răspunsul.

Şi îndată au repezit de olac în Bucureşti la unchiul său Costandin stolnicul, cum îl va sfătui la acel lucru. Iară el au scris să mulţămească lui Dumnezeu că n'au fost în voia duşmanilor, ci să-şi păzească grija ţării sale, iar mai mult să nu-l ştie că se amestecă, că neascultând, bine să ştie că, când vei încăleca tu din Odriiu, eu voi înhăma în căruţă şi voi trece în Ardeal, şi când vei fi în Bucureşti, eu voi fi în Odriiu, şi ce vei vedea, să nu te sperii.

Costandin Brâncoveanul Vodă a cincea zi având acel răspuns dela unchiul său, au mers la vizirul şi au zis că nu va putea purta grija unii ţări de margine ca aceea, numai să puie alt domn şi să mazâlească pre acela. Deci, fiind boerii pribegi acolo, au pomenit la vizirul de Mihai Racoviţă spătar. Şi, viind Brâncoveanul din Odriiu, n'au zăbovit şi i-au venit mazâlie lui Costandin Duca Vodă.

Domnia lui Mihai Racoviţă Vodă.

Fiind Costandin Duca Vodă cu a doua domnie aicea în
1704 ţară în cursul anilor 7212 Iulie 23, care domnie, cum cea dintăi aşa şi cea de a doua, era prin cheltuiala socru-său lui Costandin Brâncoveanul Vodă, domnul muntenesc, dată dela Poartă cu multă sumă de bani şi daruri, îndatorind ţara, de care bani şi daruri, cu nevoi şi cu asuprele preste putinţa bieţilor lăcuitori a ţării, nu lipsia greutăţile din ţară, cât nu mai putea birui boerii cu împrumutele şi ţara cu orânduelele şi cu alte

---

1 îi era cu voie] să bucura P 2 aduce *in mss*, prin] în P 6 până în 5 zile P, răspuns P 11 nu-l] nu D, că[3]] căci P 12 căruţe D 14 sparii D sparei P 16 vizir P 17 de] dela D 20 au venit P 22 voevoda D 23 Fiind] Viind P 24 ţară] Iaşi P, care domnie *om.* P 25 cea de a doa domnie P 29 a *om.* D

neobicinuite angării, de unde să plinească banii domnului muntenesc, cum s'au zis, şi să poată geui şi trebile domnii sale, că cu nevoie este şi preste putinţă a umplea sacul fără fund, adecă pre Turc.

Era acelea la anul după deşertarea Caminiţii de Turci şi ţara Moldovei de Leşi, în anul 7209, când era ţara plină de 1701 oameni, ales ţinuturile de sus, iară până în al treilea an au rămas pustie de nevoi şi de asupreli, şi fără acestea Costandin Vodă pre nimeni din boerii săi nu-i credea, de care lucru tuturor boerilor căzu cu urât stăpânirea lui, cât de urâciunea lui mulţi boeri au pribegit, unii în ţara ungurească, alţii în ţara muntenească, din cei de frunte şi din cei mai de jos (că ura, zavistia şi frica nasc vicleşug).

Iară către acestea, oricum era lucrul, şi umbletile lui Costandin Duca Vodă au făcut pre Rami, ce era pre atuncea vizir, de au chemat pre Brâncoveanul Vodă la Poartă, socotind că nu se va cuteza el a merge la Poartă, având la Turci multe prepusuri o domnie îndelungată ca aceia, ce se va duce într'altă parte, sau, de va şi merge la Poartă, nu se va mai întoarce, şi aşa vor apuca apucătorii domnia ţării munteneşti, care aştepta din zi în zi una ca aceea. Ci pentru să nu lungim povestea, domnul muntenesc au mers la Poartă şi s'au şi întors la scaun, tocmindu-şi lucrul cu bani. Şi, cunoscând despre cine i se făcu acea cale, el au zis: eu am mers la Poartă şi m'am întors, iară voiu să meargă şi acela, ce au făcut mie aceasta, la Poartă, şi nu se va mai întoarce, precum s'au plinit, că îndată veni mazâlie lui Costandin Duca Vodă, un agă împărătesc cu 100 de Turci. (Lăţindu-se răutăţile la fieştecare sar şi atingându-se vatămă).

Fiind dară fruntea boerimii în ţara muntenească iară la ajutorul domnului muntenesc, anume: Vasilie Costache vornicul, Lupul Bogdan vornicul, Antiohie Jora hatmanul, Mihalache Racoviţă spatar, Ioan Palade vistiernic şi alţii din cei mai mici, pribegi de răul lui Costandin Duca Vodă, lăsându-şi

---

2 giui P **3** este — sacul] şi preste neputinţă iaste a umple vasul P, fără de P **7** în *om.* P **10** lui *om.* D **11** şi alţii P **12** din[1]] de P. din[2]] de P, mai *om.* P **13** ura zavistiei *in mss,* vicleşuguri P **22** povestea] vorba P **25** ce mă au făcut D **31** Vasilie *om.* P

casele și moșiile, nu dormia, ce-și căuta prilej trebilor sale cu ajutorul domnului muntenesc.

Sosind acel agă împărătesc cu mazâlia lui Costandin Duca Vodă, cum s'au zis mai sus, îndată prinseră porțile la curte, și pre câți boeri i-au apucat, cu anevoie au scăpat, sărind unii preste zid, alții, pre unde au putut, s'au ascuns. Dară și Costandin Vodă, văzându-și urgie dela Dumnezeu sosită asupră-i, pentru faptele cele rele a lui ce făcuse pământenilor, au intrat în mare grijă, că, dacă au înțeles țara de mazâlia lui, s'au strâns boeri și mazâli și alte căpetenii, strigând și gâlcevind la curtea domnească, însă tot cu îndemnarea lui Iordache Cuparul. Inspăimântându-se Costandin Vodă, s'au ajuns cu turcul, să zică că nu-i mazâl, ci precum îl chiamă la Poartă. Și așa l-au pornit din Iași în 24 de zile ale lui
1704 Iulie, în anul 7212, luându-și cu sine tot alaiul domnesc, cu surle, cu dobe și cu steaguri. Incă și boeri au pus, dacă au ajuns în Galați, ca să nu-l priceapă că-i mazâl. Luat-au și pre o seamă de boeri cu urgie, ducându-i cu sine, anume pre Iordache Ruset vornic și pre frate-său Manolache postelnic și pre alții.

Atuncea și boerii pribegi din țara muntenească gătindu-se au purces la Odriiu, dând știre prin scrisori și acestor din țară boeri, să se gătească să meargă și ei la Odriiu după Costandin Duca Vodă, să se jeluiască la împărăție pentru răutățile ce au făcut. Și așa, purcezând de aicea din țară câțiva boeri și curteni și țară multă și adunându-se cu toți în Galați și sfătuind, trecură Dunărea pre la Galați, boerii și alții toți.

Dar și Costandin Duca Vodă, simțind de aceasta, că s'au ridicat țara și boerimea de merg după dânsul, îndată au ajuns la Iusuf pașa de Tighinea cu bani, iară pașa pentru lăcomia banilor au prins toate vadurile, să nu poată trece din boeri Dunărea, socotind că cu aceia va speria pribegii și țara de se vor întoarce. Iară boerii îndată au ajuns la domnul muntenesc, și le-au dat voie să treacă prin țara lui preste Dunăre pre la Rușciuc. Deci pașa, văzând așa, au slobozit și el vadurile, neputând să oprească atâta țară ce mergea cu jalobă la împărăție.

---

1 prilej] grija P 8 faptele lui celi răli P 12 Cupar-olu D 14 de *om.* P, ale] a P 15-19 luându-și — pre alții *om.* D 26 Dunărea *om.* D

Atuncea Costandin Duca Vodă mai tare se îngrijia, auzind că merge țara și boerii după dânsul. Iară în Țarigrad se ridicase războiu mare asupra lui sultan Mustafa împărat, fiind el la Odriiu, și într'acea zarvă au trimes vizirul pre Costandin Vodă surgun la Cavala. Iară enicerii și cu alte oști din Țarigrad s'au ridicat cu sultan Ahmet, fratele lui sultan Mustafa, și au mers la Odriiu, și, învoindu-se oștile, ridicară împărat pre sultan Ahmet, mazâlind pre sultan Mustafa.

Boerii și țara rămase la Odriiu în grijă, fiind împărăția neașezată și zurbale în toate părțile. Dar, unde va Dumnezeu, pre lesne se pleacă inimele tuturor spre a tocmi lucrurile și de sfinția sa a se plini, precum s'au tâmplat și boerilor de și-au isprăvit lucrul pre voia lor, că, strângându-se cu toții la Odriiu, aștepta vreme, și au aflat împărăția eșită cu corturile afară, și găsind vreme au eșit cu jaloba lor înnaintea împăratului, unde văzând și împărăția atâta norod, îndată le-au răspuns să-și aleagă domn dintre dânșii, pre cine ar vrea ei.

Luându-și boerii acest răspuns, au sfătuit cu toții, și au ales domn pre Mihai Racoviță spătarul cu voia tuturor, fiind boer mare de țară și dintre toți mai ales de bun, de blând, de înțelept, de milostiv, nerăpitor, nemândru și cu dreptate.

Atuncea și Antiohie Vodă au ajuns la Cialâc enicer-agasi giuruindu-i câtăva sumă de bani, fiind și prietin, ca să nevoiască pentru dânsul, să fie el domn aicea în țară, și mult au nevoit, și nimic n'au isprăvit, căci sta toată țara și striga, cerșind pre Mihai Racoviță spătarul să le fie domn. Nu vrea Mihai Racoviță spătarul nici într'un chip să priimească domnia, ce tare se apăra și se lepăda, socotind că mai bine și mai cu odihnă este să-și ție moșiile sale, satele și altă avere cu îndestulare ce avea, ca un boer de țară, de cât domnia ce este pururea cu grijă. Dar unde va Dumnezeu, cu anevoie se poate muta sfatul, că, luându-l toată boerimea, l-au dus la divanul vizirului pre obiceiu, și cu toți au strigat: acesta ne trebuește domn, și îndată l-au îmbrăcat cu caftan de domnie.

Intr'acest chip luând domnia Mihai Racoviță spătarul,

---

1 Duca *om.* P, tare] mult P 4 zarvă] zurba P 9 la Odriiu rămase D 17 dintr'ânși D 22-23 enicerul aga D 24 el *om.* D, aice în țară *om.* D 29 să-și ție — sale] a-și ținea moșiile D

dintăiaş dată se arăta cu firea blând către toţi, şi gătindu-se au purces din Ţarigrad cu boerii şi cu ţara, toţi voioşi, mulţămind lui Dumnezeu că s'au mântuit de Duca Vodă, şi îndată au scris Mihai Vodă aicea în ţară, dând veste că cu ajutorul lui Dumnezeu s'au isprăvit lucrul pre voia ţării. Fost-au tuturor mare bucurie, şi s'au strâns toată boerimea, şi toţi, câţi era lipsiţi printr'alte ţări, au venit la locurile sale fără nici o grijă. Şi gătindu-se cu toţii, boeri, mazâli, slujitori, breslaşi şi alte gloate de ţară, eşit-au înnaintea domniei, şi au intrat
1704 Mihai Racoviţă Voevoda în Iaşi în anul 7212. [Atuncea era mitropolit ţării chir Misail, foarte om cu cumpăt şi cu frica lui Dumnezeu].

Deci, aşezându-se Mihai Vodă domn în scaunul ţării, pre carele au socotit din boeri au ales şi pre obiceiu i-au boerit, dar şi care n'au încăput la boerii, pre toţi îi avea la cinste, şi toţi avea trecere şi voie vegheată, şi nime din boeri nu era în prepusuri sau în vro grijă, ci era pace şi linişte între toţi, cum se zice era o turmă şi un păstor. Şi domnea ţara cu cumpăt bun, şi la judeţ drept; nimărui nu era uşa poprită, ce fieştecine nu numai din boeri, ci şi prostime, ce treabă sau ce nevoie ar fi avut, pre lesne intra de-şi isprăvea trebile lor. Şi nu numai boerilor, ci tuturor le zicea pre nume, şi la judeţul al fieştecăruia a-l cerca foarte deamăruntul şi pre încet, cu îngăduială, de-şi putea plânge săracii jalbele lor. Tuturor era cu faţă veselă. (Blândeţile domnilor pătrund inimele oamenilor).

Pre acele vremi era pace în toate părţile, numai asuprelele Turcului nu lipsia din ţară cu birurile şi cu altele supărând pre creştini. Tocmit-au Mihai Vodă biserica curţii domneşti după poartă, care întăi era zidită de Ştefan Tomşa Vodă strâmtă şi mică, cât nici boerii cei cu boerii nu încăpea să stea la rândul lor, iară Mihai Vodă au mărit-o şi au desfătat-o precum se vede. Era mai nainte şi turn în chip de clopotniţă,

---

1705 9 şi altă gloată P 10 Voevoda *om.* P, 7213 *in mss* 11 cu[1] *om.* D, cu cumpăt] cu toate darurile înpodobit P 10-12 Atuncea — Dumnezeu. *Cuvintele acestea par să fie interpolate* 15 carele P, boerie D, la[2]] în P 18 se *om.* D 19 judeţ] giudecăţi P 21 intra de-şi] îş P, lor] sale P 22-23 la judeţul — a-l cerca] la fieştecare judecată a fieştecăruia el cerca P 23 cu amăruntul P 25 *Semnul parantezii om.* P 27 alte D 29 după] pe P 31 desfătat-o] desfăcut-o *in mss* 32 turnul D

supt care turn era vistierie, şi supt vistierie era beciu de închidea oamenii de rău făcători, vinovaţi, furii şi ucigaşii, ca în temniţe, care lucru era tuturor cu grijă şi cu groază a privi neştine mai mult supt biserică, adecă supt casa lui Dumnezeu, temniţă tâlharilor, cum şi turnul acela al bisericii nu era pentru treaba bisericii, ci iarăş semn de urgie domnească, aducător de moarte, că oricine se afla în niscai fapte rele, rocoşit asupra domnii, şi prinzându-l, întăi într'acel turn îl închidea. Putem zice că se asemăna cu Edicula ce-i în Ţarigrad, şi cum acei ce încap în Edicula nu mai au nădejde de viaţă, aşa şi turnul acela aici la noi. Şi mă mir de aceasta, cum de n'au socotit acei mai dinainte domni mai îndelungaţi în domnie a privi lucru groaznic ca acesta, şi, putem zice, şi lui Dumnezeu neplăcut.

Deci Mihai Vodă, într'acel an ce au venit domn, s'au apucat de au risipit acel turn al vistierii, şi au astupat şi temniţa, şi au mărit biserica de au cuprins tot locul acela, cât alta mai mare şi mai desfătată nu este în oraş, precum se vede. Făcut-au şi altă biserică din întreg la vamă lângă casa părinţilor săi, a lui Racoviţă, şi o au sfinţit întru învierea sfântului şi dreptului Lazăr. Dres-au doamna Aniţa şi biserica mitropoliei vechi, care şi acum se chiamă mitropolia veche, şi au acoperit-o, şi i-au făcut catapeteazmă şi alte ce i-au trebuit, şi au aşezat preoţi întru pomenirea ei, că era pustie de câţiva ani, şi încă, fiind supt biserică pivniţă, ţinea unii crâşmă, şi se făcuse lăcaş de curvie şi de beţie. Ci toate acestea le-au stricat doamna lui Mihai Vodă, şi iară au rămas biserica în statul său ca un lucru dumnezeesc, cinstit, precum zice Domnul nostru Iisus Hristos în sfânta Evanghelie către farisei: Casa mea casa rugăciunii se va chiema, iară voi o faceţi peşteră tâlharilor. Deci fără scrisoarea noastră pre acest domn îl arată lucrurile lui cele bune.

Pre acele vremi era Costandin Brâncoveanul Vodă domn în ţara muntenească foarte bogat, fiind bişug mare acolo, şi

---

1 de] în care beci P 2 de rău făcători] cei P 3 a prăvi *în mss* 6-7 aducătoare P 7 oricine din boeri P, niscaiva P, răcoşit D cu vicleşug P 12 a prăvi P 19 a *om.* D 21 mitropolie *în mss,* au] o au P 22 i-au] au P 24 pivniţă — crâşmă] crăşciumă vindea vin D 28 nostru *om.* D 30 fără de P 31 lucrul lui D 33 bilşug P

avea pace bună Mihai Vodă cu Brâncoveanul Vodă, şi pururea trimetea soli unul la altul cu scrisori, că şi rudă îşi era, al doilea veri de pre Cantacozineşti. Numai binele cel de obşte pururea îl răstoarnă nevoinţele cele pre ascuns, şi mai ales la Turc, căci ce vor să isprăvească pravilele unde domneşte lăcomia banilor, cum s'au prilejit lui Mihai Vodă.

Turcul, după obiceiul lui cel nestătător, luând bani dela Antiohie Vodă, ce era mazâl la Poartă, i-au dat domnia şi au mazâlit pre Mihai Vodă, domn numai de al doilea an. Deci nici un lucru nu este mai spre stingerea ţărilor decât schimbarea domnilor adese. Deci, viind mazâlie lui Mihai Vodă, şi-au strâns tot ce au avut şi s'au dus în Ţarigrad. Iară bucatele le-au trecut în ţara muntenească, avându-se bine cu Costandin Brâncoveanul Vodă.

Intr'acele zile se prilejise de venise sol dela Munteni la Mihai Vodă Toma Cantacozino spatar, şi apucându-l aicea veste de mazâlie, au fugit deodată la munte în Hangu, căci pintre mazâlie de multe ori se fac zarve şi zurbale <de cei proşti>, apoi eşind din Hang au mers cu pace la ţara sa.

Atuncea boerii, câţi <nu> era de casa lui Antiohie Vodă, văzând mazâlia lui Mihai Vodă aşa fără de veste, fără nici o pricină, rămaseră în mare grijă, măcar că şi Antiohie Vodă în domnia dintăi tuturor au fost cu bine; nime nici o urgie sau nevoie n'au avut. Numai Mihai Vodă, ca un domn ce şi-l alesese ei dela Poartă, pre toţi îi avea în ştiinţă din boeria sa, şi toţi era cu bună nădejde că nu se va schimba aşa curând. Ce domni numai până la al doilea an, cum s'au zis, că multă întristare era la toţi, neştiind ce-i va mai împresura. Nici un lucru mai ales nu cugetă firea decât prieteşugul, nici un ajutor mai mare împotriva norocului decât tocmeala cea bună întru norod.

---

2 unul] uni D 3 de pre] despre D, deapurure P 5 ce] ei *în mss* 6 prilejit] întâmplat P 7 cel nestatornic D 10 nu-i mai stăngire P 13 le-au] i-au P 14 Costandin *om.* D 15 prilejise] întâmplasă P 16 anume Toma P 17 mazâlii P 18-19 de cei proşti B *(Mag. Ist. III, 78)*; *în* D *foaia este arsă în acest loc; în* P: de cei ce vin cu cărţi dintr'altă ţară 20 câţi nu era B *(Mag. Ist. III, 78)* câţi era P; *în* D *locul e ars* 21 fără' de P 23 întâiu P 23-24 nime — nevoie] şi cu milă asupra ţării şi nici o nevoe P 23 o] de o *în mss* 24 ce şi-l] ce-l P 26 aşa curând *om.* P 27 la] în P, că] cu P

Insă şi de era o seamă de boeri întristaţi pentru venirea lui Antiohie Vodă, dar nime n'au dat dos, luându-i pre toţi cu bine Bogdan hatmanul, cumnatul lui Antiohie Vodă, ştiind că şi Antiohie Vodă era domn de ţară. Numai Panaitache postelnicul, ştiindu-se greşit lui Antiohie Vodă, pârându-l când au luat Costandin Duca Vodă <a doua domnie>, au pribegit.

---

1 şi de] deşi D 5 pârându-l] părăsindu-l *în mss* 6 a doa domnie B *(Mag. Ist. III, 78) mss om.*

INDICE*)

A.

B.

*) Cuprinde numai numele din text, nu şi pe cele din introducere.

D.

M.

N.

GREȘELI DE TIPAR

Pag. 11 r. 8	*în*	*loc*	*de:*	nice	*să*	*se*	*citească:*	nici
» 33 r. 4	»	»	»	1703	»	»	»	1704
» » r. 7	»	»	»	»	»	»	»	»
» 40 r. 22	»	»	»	II 27 5–6	»	»	»	II 275–6

PUBLICAȚIUNILE
COMISIEI ISTORICE A ROMÂNIEI

— MIRONIS COSTINI CHRONICON TERRAE MOLDAVICAE AB AARONE PRINCIPE (MIRON COSTIN, LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI DELA ARON VODĂ ÎNCOACE). Traducere latină contimporană, editată de *Dr. Eug. Barwiński*. București 1912. XXVI + 228 pp. în 8⁰. Lei 6, ed. de lux lei 8.

— CRONICA EXPEDIȚIEI TURCILOR ÎN MOREEA 1715 (CHRONIQUE DE L'EXPÉDITION DES TURCS EN MORÉE), atribuită lui Constantin Diichiti și publicată cu traducere franceză de *N. Iorga*. București 1913. XVI + 228 pp. în 8⁰. Lei 5, ed. de lux lei 8.

— DOCUMENTELE LUI ȘTEFAN CEL MARE, publicate de *I. Bogdan*. București 1913. Vol. I, XLVI + 518 pp. în 8⁰. Lei 12 (cartonat lei 13.50, legat în piele flexibilă lei 15), ed. de lux lei 15 (legat lei 18). Vol. II, XXII + 612 pp. în 8⁰. Aceleași prețuri.

Se găsesc sub tipar și vor apărea în curând:

— LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI PÂNĂ LA ARON VODĂ, întocmit după Grigorie Ureche vornicul, Istratie logofătul și alții, de Simion Dascălul, editat de *C. Giurescu*.

— PSALTIREA SCHEIANĂ, în legătură cu psaltirele traduse din slavonește dela Coresi până la Dosofteiu, publicată de *I. A. Candrea*.

— EVANGHELIA CU ÎNVĂȚĂTURĂ A DIACONULUI CORESI 1581, publicată de *Sextil Pușcariu* și *Alexie Procopovici*.

— DOCUMENTE ȘI PECEȚI MOLDOVENEȘTI ÎN FACSIMILE (SEC. XIV-XVI), 92 planșe în fototipie, cu o introducere, de *I. Bogdan*.

— BULETINUL COMISIEI ISTORICE A ROMÂNIEI, I (1912/1913), conținând pe lângă partea oficială studiile d-lor membri ai comisiei: *D. Russo*, Critica textelor și tehnica edițiilor (ed. separată 108 pp. în 8⁰, lei 3); *I. Bogdan*, Documente false atribuite lui Ștefan cel Mare (cu 6 planșe în fototipie) și *C. Giurescu*, Izvoadele lui Tudosie Dubău, Miron logofătul și Vasile Demian.

PUBLICAȚIUNILE
COMISIEI ISTORICE A ROMÂNIEI

— Mironis Costini Chronicon Terrae Moldavicae ab Aarone Principe (Miron Costin, Letopisețul Țării Moldovei dela Aron Vodă încoace). Traducere latină contimporană, editată de *Dr. Eug. Barwiński*. București 1912. XXVI + 228 pp. în 8⁰. Lei 6, ed. de lux lei 8.

— Cronica expediției Turcilor în Moreea 1715 (Chronique de l'expédition des Turcs en Morée), atribuită lui Constantin Diichiti și publicată cu traducere franceză de *N. Iorga*. București 1913. XVI + 228 pp. în 8⁰. Lei 5, ed. de lux lei 8.

— Documentele lui Ștefan cel Mare, publicate de *I. Bogdan*. București 1913. Vol. I, XLVI + 518 pp. în 8⁰. Lei 12 (cartonat lei 13.50, legat în piele flexibilă lei 15), ed. de lux lei 15 (legat lei 18). Vol. II, XXII + 612 pp. în 8⁰. Aceleași prețuri.

Se găsesc sub tipar și vor apărea în curând:

— Letopisețul Țării Moldovei până la Aron Vodă, întocmit după Grigorie Ureche vornicul, Istratie logofătul și alții, de Simion Dascălul, editat de *C. Giurescu*.

— Psaltirea Scheiană, în legătură cu psaltirele traduse din slavonește dela Coresi până la Dosofteiu, publicată de *I. A. Candrea*.

— Evanghelia cu învățătură a diaconului Coresi 1581, publicată de *Sextil Pușcariu* și *Alexie Procopovici*.

— Documente și peceți moldovenești în facsimile (sec. XIV-XVI), 92 planșe în fototipie, cu o introducere, de *I. Bogdan*.

— Buletinul comisiei istorice a României, I (1912/1913), conținând pe lângă partea oficială studiile d-lor membri ai comisiei: *D. Russo*, Critica textelor și tehnica edițiilor (ed. separată 108 pp. în 8⁰, lei 3); *I. Bogdan*, Documente false atribuite lui Ștefan cel Mare (cu 6 planșe în fototipie) și *C. Giurescu*, Izvoadele lui Tudosie Dubău, Miron logofătul și Vasile Demian.

Publicațiunile Comisiei Istorice a României se găsesc de vânzare la librăriile
Socec & Comp., Sfetea *și* **Alcalay** *din București.*